

પ્રકાશકનું નિવેદન

ભારાઓના અભ્યાસ માટેના દૃષ્ટિકોણ હવે તો સારી પેઠે બદલાયા છે, એમ કહેવા કરતા ભાષાઓના અભ્યાસ માટેના માન્ય દૃષ્ટિકોણ હવે પ્રાપ્ત થયા છે એમ કહેવું વધારે યોગ્ય થશે. ભાષાઓના અભ્યાસ માટેની યોગ્ય પદ્ધતિ મળી જાય તો પ્રજા પ્રજા વચ્ચેના અંતરો ઘણા ઓછા થઈ જાય અને વિશ્વ એક માળો બની શકે જે સાંસ્કૃતિક સંદર્ભોમાંથી ભાષા પસાર થઈ હોય છે તે સંદર્ભો આવા અભ્યાસ દ્વારા પામી શકાય છે.

શ્રી શાંતિભાઈની પાસે આવા અભ્યાસો માટેની સૂઝ છે કચ્છીનો અભ્યાસ કરવાનું એમને પ્રાપ્ત થયું એ પ્રબોધભાઈ પડિત પાસે ત્યાં એમને જે જામ સોપાનું હતું તે તો ખૂરુ થયું હતું. પણ આવા વિષયમાં તો સામાન્ય જનને જ્યાં ખૂરુ થતું હોય ત્યાં જ એની શરૂઆત છે એમ સાચો અભ્યાસી જુઓ શાંતિભાઈ પણ વિષયમાં આગળ ને આગળ જવાનો પ્રયામ જરી રહ્યા છે એમ કરતા એક સારી શબ્દાવલિ તૈયાર થઈ શકી એ શબ્દાવલિ એમણે એ પડિતને બતાવી અને પોતે સાચી દિશામાં છે તેની પતીજ કરી લીધી એ પડિતે પણ એ કામ માટે સમય કાઢ્યો એટલું જ નહિ, પણ એની ભૂમિકા પણ લખી આપી એ માટે હું એમનો આભાર માનું છું.

આ શબ્દાવલિ આ દિશામાં પ્રારંભ જ છે એ અમે જાણીએ છીએ, પણ એ પ્રારંભ યોગ્ય દિશામાં છે એની અમને શ્રદ્ધા છે, અને જે કંઈ માહિતી આપણી પાસે છે તે પરથી એમ પણ કહી શકાય તેમ છે કે આ દિશા ગુજરાતીમાં તો સાવ અજુણ્ણ જ આજ સુધી રહી છે એ બાબત આ પહેલાં પગલાં છે, છતાં એ નિશ્ચિત મુદ્રાવાળા છે તેથી ભવિષ્યમાં એ દિશામાં જનાર સૌ કોઈને એનાથી લાભ થશે એમ અમે માનીએ છીએ.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠે સંદર્ભ નાહિત્ય અને સંશોધન સાહિત્ય ટીક ટીક પ્રગટાવ્યું અને સ્વીકૃત ગુણવત્તાવાળું પ્રગટ કર્યું છે એમાં આથી ઉમેરો થાય છે આશા છે ગુજરાતના અભ્યાસીઓને આ પ્રયત્ન ઉપયોગી થઈ પડશે.

અનુક્રમણિકા

પ્રકાશકનું નિવેદન . . .	૩
“કચ્છી” વિષે . . . પ્ર. ભે. પદ્ધતિ	૫
સંપાદકનું નિવેદન . . .	૯
પ્રાસ્તાવિક . . .	૧૨
કચ્છી સાહિત્ય . . .	૧૪
કચ્છીના વિભાજ્ય ધ્વનિવટ્કો . . .	૧૬
શબ્દાવધિને જોતાં પહેલાં . . .	૨૯
શબ્દાવધિ . . .	૧

“ કચ્છી ” વિષે

ગુજરાત યુનિવર્સિટીના ભાષાસાહિત્ય ભવનમાં કામ કરતી વેળાએ શ્રી શાંતિભાઈ આચાર્યને ભાષાવિષયક સંશોધનમાં પ્રવેશ કરાવવાનો પ્રસંગ પડતાં મેં એમને “ કચ્છી ”ના સ્વરૂપ વિશે કામ કરવા સૂચન કર્યું. આનાં બેત્રણ પ્રયોજન હતાં. એક તો સંશોધનની તાલીમ વસ્તુસૂચી નિરીક્ષણથી થાય તે સારું, અને એ માટે પોતાની ન હોય એવી ભાષાથી રાજ્યાત થાય તે વધારે સારું. ત્રીજી પ્રિયર્સનના સર્વેમાં જે ભાષા-બોલી વિશે ઉદાહરણો અને વ્યાકરણી રૂપરેખા આપવાનું રહી ગયું હતું તેમાં કચ્છી પણ આવી જતી હતી (આંચી ખીછ : ગેંત્રા, મહારાષ્ટ્ર અને કર્ણાટકમાં બોલાતી ટાંકણી). આથી કચ્છી વિશે આધારભૂત માહિતી આવશ્યક પણ હતી. તદુપરાંત ભારતીય સંદર્ભમાં લિખ લિખ પ્રકારની દ્વિભાષિકતા (અને બહુભાષિકતા)નાં સ્વરૂપોના અભ્યાસમાં મને રસ હોવા ઉપરાંત એ આશા પણ હતી કે કચ્છી-ગુજરાતી (અર્થાત્ કચ્છી-હાલારી) દ્વિભાષિકતાનો નમૂનો ઉપયોગી થઈ પડશે. શ્રી શાંતિભાઈનું કામ પહેલાં તમક્કામાં છે; કચ્છીના જ્વનિઘટકો તારીને રાખ્દકોશ રજૂ કર્યો છે; આ પછીના તમક્કામાં હવે વ્યાકરણી રૂપરેખા અને બોલીબેદો આવે. આટલું થતાં કચ્છી વિશે આધારભૂત માહિતી આપણી પાસે આવી ગણાય.

કચ્છીના જ્વનિઘટકો તારવેલા છે એટલે આ રાખ્દકોશમાંની કચ્છી રાખ્દાવલિ તુલનાત્મક અભ્યાસ માટે ઉપયોગી થઈ પડશે. ગુજરાતી લિપિના સંકેતોને ગુજરાતી જોડણી સાથે જ સાંકળવા ટેવાયેલા વાચકોએ ગુજરાતી લિપિના સંકેતોને જ્વનિયોજનાત્મક સંકેતો તરીકે વાપરવાની આદત પાડવી પડશે (અને જેઓ એમાં ગુજરાતી જોડણીને જ્વનિઅનુસારી માની બેદા છે તેમને મુશ્કેલી પડવાનો સંભવ છે.), લિપિ અને જોડણીને જુદી રાખતાં શીખવું એ પણ ભાષાસમજ કેળવવા માટે ઉપયોગી છે. શ્રી શાંતિભાઈએ આ પહેલ કરી છે. આવાં કામ ચીનટ માગી લે છે; થોડાંય સામગ્રીને વાગ્વાર રજૂ કરી શકાતી નથી, એ એકાદ વાર જ થાય અને એ કરનારે જો કચ્છા રાખી હોય તો એની ઉપર આધાર રાખીને સંશોધન કરનાર સહુને એના ઊંટા જોડે; સંશોધનની આ સામાજિક જવાબદારી શ્રી શાંતિભાઈએ ગંભીરતાથી સ્વીકારી છે અને પાર પાડી છે એમ કહી શકાય. ગ્રન્થસ્થિ કરનારનું કામ

કેરાકાર જેટલું વ્યાપક નથી; કેરાકારે તો એકસ વ્યાખ્યાઓ આપવી જોઈએ, અર્થઘટનાઓની મોંઘિ લેવી જોઈએ, પ્રયોગોની ઓળખ આપવી જોઈએ. તેમ છતાં કેરાકારનો આધાર આવી શબ્દમુચિઓ ઉપર પણ હોય છે. આ શબ્દમુચિ લલિત્યના કેરા માટે ઉપયોગી થાય તેવી છે.

કચ્છીના ધ્વનિસ્વરૂપને સિંધીના ધ્વનિસ્વરૂપ સાથે સરખાવીએ તો સ્વર-તંત્રનું અચૂક સામ્ય જણાય છે અને એનાં ઐતિહાસિક કારણો પણ સમજાઈ શકે છે. કચ્છી સ્વરતંત્રમાં પાંચ દીર્ઘ સ્વરો અને ત્રણ હ્રસ્વ સ્વરો છે તે જ પ્રમાણે સિંધીમાં એ જ પાંચ દીર્ઘ સ્વરો અને ત્રણ હ્રસ્વ સ્વરો છે. જે ફેરફાર છે તે હ્રસ્વ સ્વરોની ઉપસ્થિતિ ઉપરનાં નિયમોના છે. કચ્છીમાં અંય સ્થાનમાં હ્રસ્વ સ્વરો આવી શકતા નથી, જ્યારે સિંધીમાં અંય સ્થાનમાં હ્રસ્વ સ્વરો આવે છે. આ ફેરફારનાં દરગામી પરિણામો મુલ્યક છે. સિંધીના નામનાં રૂપાખ્યાનોમાં સારી એવી વિવિધતા છે. અંય હ્રસ્વ સ્વરવાગાં નામોનાં એક-વચનમધુવચનનાં અને પ્રથમા સામાન્ય વિભક્તિનાં રૂપો અંય દીર્ઘ સ્વરવાગાં નામોનાં રૂપોથી જુદાં પડે છે. કચ્છીમાં નામનાં રૂપાખ્યાનોનું ધૈર્ય રહ્યું નથી અથવા તો નહિવત્ છે. ધ્વનિતંત્રની વ્યાકરણી તંત્ર ઉપર અસર પડતી જ હોય છે અને સ્વરોની ઉપસ્થિતિ ઉપરનાં નિયમો બદલાતાં સિંધીનાં સંકુલ નામિક રૂપાખ્યાનોને સ્થાને કચ્છીમાં સરળ નામિક રૂપાખ્યાનો મળે છે. વ્યંજનોમાં સિંધીના ધ્વનિઘટકો કરતાં કચ્છીમાં ઓછા ધ્વનિઘટકો છે. કેટલાક સિંધી-વ્યંજનોના બેદક અંશોનો કચ્છીમાં વિલય થતાં (અંગ્રેજી ‘અનકન્ડિગનલ મર્જર’ થતાં) કચ્છીમાં વ્યંજનોના ઘટકો ઓછા થયા છે. ઉદા. સિંધીમાં ફ અને ફ-કચ્છીમાં ફ, સિંધીમાં ખ અને ખ-કચ્છીમાં ખ, સિંધીમાં ગ અને ગ-કચ્છીમાં ગ (નુક્તાનું નિરાન તે સ્થાનના સંઘર્ષો ધ્વનિનું મુલ્યક છે.) સિંધીમાં રા અને રા-કચ્છીમાં રા.

આ જાતના ફેરફારો ભાષા ઇતિહાસમાં નવીન નથી; પણ અહીં એક વિશિષ્ટ પરિસ્થિતિ છે. આપણા દેશના ભાગલા પડ્યા બાદ મોટા પાયા ઉપર સિંધી બોલનારા સમાજને પોતાના વતનભાષી નીકળી જઈને અન્ય ભાષાસમાજોમાં વસવાટ કરવો પડ્યો છે. તેમાં ગુજરાત અને મહારાષ્ટ્રમાં મોટા પ્રમાણમાં આ સિંધી નિર્વાસિતો વસ્યા છે અને દ્વિભાષિક બન્યા છે. એ લોકો ઘરમાં સિંધી બોલે અને બહાર તે તે પ્રદેશની ભાષા ગુજરાતી કે મરાઠી બોલે. આ નિર્વાસિતોની સિંધી વળપદી સિંધીથી જુદી પડ્યા માંડી છે; નિર્વાસિતોની સિંધીને આપણે “નિર્વાસિતસિંધી” નામ આપીએ. નિર્વાસિત-

સિંહીના ધ્વનિતનમાં અન્ય હ્રસ્વ સ્વરો નથી, ફફ, ખખ, ગગ, એવાં નેકમજોભાથી સઘર્ષી ધ્વનિઓનો વિચર થઈ ગયો છે

અન્ય સિંહ (અગ્રેષ્ઠ ઇન્ડોચિન) રપરોઈ નહિવત્ છે આથી સિંહી નિર્વાસિતસિંહી ... સિંહી. કન્ડી એવું એક સમીકગણુ થોજી ગકાય અને કન્ડીમાં જે ફેરફારો થયા છે તેના જ પ્રતિબિંબો નિર્વાસિતસિંહીમાં જોઈ ગકાય ધ્વનિતનના આ સમાન પાંચવર્ગો ઉપર સમાન સારકૃતિક સંસ્પર્શ અનુમાનીએ તો એમ કહી ગમાય કે જે સન્નેગોમાં નિર્વાસિતસિંહીનું નિર્માણ થયું છે, તેવા જ કોઈ સન્નેગોમાં કન્ડીનું નિર્માણ થયું હશે અર્થાત્ કન્ડીની પૂર્વજીવિકા દ્વિભાવિકતામાં હોતી જોઈએ જૂનકાગમાં સિંધમાંથી ખદાર આવેલી પ્રજા ગુજરાતી (કન્ડીમાં મરાઠીની ગકથતા ન હોવાથી) વસતિમાં દ્વિભાવિક બની, પરિણામે આવા પરિવર્તનો થયા, જેમ અર્વાચીન કાગમાં સિંધમાંથી ખદાર આવેલી પ્રજા ગુજરાતમાં વસતા “નિર્વાસિતસિંહી” તીપજ છે તેમ

આ ધમ્ના કથારે થઈ હશે ? ભાતસ્વરૂપતા પુરાવાને આધારે આપણે આ તર્કને હજી આગળ લઈ જઈ ગળાએ જૂતી ગુજરાતીમાં અન્ય આત્મના હ્રસ્વસ્વરોને અવકાશ હતો ઉદા જૂગુજ રાતિ, અર્વાગુજ રાત, જૂગુજ કાજુ, અર્વાગુજ કાજુ જે એ કાગમાં સિંધી ભાષાકો ગુજરાતી ભાષાકો નાએ રમીને દ્વિભાવિક બન્યા હોત તો સ્વભાત અને પ્રદેશભાત બનેલા અય આત્મના હ્રસ્વ સ્વરોની શક્યતાને લીધે સિંધી ભાષાના અન્ય હ્રસ્વ સ્વરોના વિનયને અવકાશ ન મળત નિર્વાસિતસિંહીના અય હ્રસ્વ સ્વરોનો વિનય અર્વાચીન સપર્ક ભાતમાં અય હ્રસ્વ સ્વરોના અભાવ સાથે સકળાયેલો છે માટે, જૂતી ગુજરાતી સાથે (જૂતી) સિંહીની દ્વિભાવિકતા, કન્ડીના સ્વરૂપને અમળવાના કામવાન ન થઈ શકે જે કાગમાં ગુજરાતીમાં અય આત્મના હ્રસ્વ સ્વરોનો વિનય થયો તે કાગ પત્રીની જ, દ્વિભાવિકતાની, કન્ડીના સ્વરૂપ સાથે સગતિ થઈ શકે મધ્યકાલીન ગુજરાતીમાં-પદરમાં સૈંકા પત્રીની ગુજરાતીમાં અય હ્રસ્વ સ્વરોનો વિનય થયેલો માન્ય પડે છે અને ત્યારનાંક ગુજરાતીમાં કાનમાન, સ્વરાનુ બેદક અશ રહેતું નથી-હ્રસ્વદીર્ઘન્ય બેદક અશ તરીકે બધા સ્થાનમાંથી જતું રહે છે આથી, (મધ્યકાલીન) સિંધીનો મધ્યકાલીન ગુજરાતી સાથે સપર્ક થતા જે “નિર્વાસિત” સિંધી પ્રચારમાં આવી હશે તેનું પરિણામ વર્તમાન કન્ડી-આવે તર્ક કરી શકાય

સિંની કચ્છીના ધ્વનિનવની અને સિંની નિર્વાસિત સિંધીના ધ્વનિનવની ત્રીજીવટભરી તુલના, આ બાબ જે સારકૃતિક સદર્શમાથી પસાર થઈ છે તેની વિગતો, અને ગુજરાતીની પૂર્વભૂમિકાની ચોક્કસ મહિતી, ડગેર જેના સંગો-ધનોથી ઉપરના તકેને નાણી સકાશે, વર્તમાનના ચોક્કસ નિરીક્ષણને આનારે ભૂતકાળનું અનુમાન કરી સકાય છે, નિર્વાસિત સિંધીઓની વિશિષ્ટ દૈભાવિકતા કચ્છીના સ્વરૂપનું સ્પષ્ટ કરે છે

શ્રી શાંતિભાઈ આચાર્યની આ શબ્દસૂચિ એમના જેવા ખીજા ભાષા અભ્યાસીઓને આ ક્ષેત્રમાં સંશોધન કરના ગ્રેરે તેા બાબાદૈભાવિકતા અને સરકૃતિ વિશે આપણી જાણકારી સમૃદ્ધ થશે

સંપાદકનું નિવેદન

ગુજરાત યુનિવર્સિટીના ડૉ. પ્રમોદભાઈ પડિંગના હાથ નીચે ભાષાવિજ્ઞાન વિભાગમાં કામ કરવાની તક મળતી ત્યાર તેમના માર્ગદર્શન હેઠળ કન્ઝી ભાષા પર કામ કરનાર આવેલું એ કામ કરતા કરતા ‘કન્ઝીનો એક શબ્દકોશ’ તૈયાર કર્યો હોય તો ?’ એવો વિચાર ઝમઝમી ગયેનો. આ વિચાર ત્યાર પછીથી મુ. ઉમાશંકરભાઈ પામે રમૂ કરેનો. મુ. ઉમાશંકરભાઈ એ આવેલ શબ્દકોશ અત્યંત જરૂરી છે તેનું કહેતા પ્રસ્તુત વિચારને ગતિ મળી પરિણામે આજે ગુજરાત પાસે આ નાનકડી શબ્દાવનિ રમૂ કરનારું મને સદ્ભાગ્ય પ્રાપ્ત થયું છે.

આ શબ્દાવનિની પૂર્વે ‘કન્ઝીના રિમાન્સ પ્લેનિફિકેશન’ના સીરીઝ તરફ એક નાનો નેપથ સહેતુક મૂક્યો છે. આ નેપથ તે ‘segmental phonemes of kacchu’ના સીરીઝ તરફ જોવાયેના નેપોની સર્વધર્મ વિવર્ધિત આવૃત્તિ જેવો છે. ખીલ ગીતે કહું તો વિશેષ સામગ્રી મેળવીને કરેલી, આ, પહેલાના કાર્યની પુનર્વિચારણા જ છે. પહેલાની સામગ્રી, કન્ઝીથી ઘણું વરમેથી દૂર વસેના અને ઉચ્ચ શિક્ષણ મેળવેના તેવા કન્ઝી ભાષિકો પામેથી મહાશૈ મેળવેલી હતી જ્યારે અહીં આપનામાં આવી છે તે સામગ્રી, કન્ઝીના પ્રિલિન્ડ નિસ્તારોમાં ફરીને મેળવેલી અને તપાસેલી (Checked) હોઈ, માત્ર માનવું છે કે તેના પરિણામો વચ્ચે ચોક્કસાઈ તરફ દોરી જનારા નીવડશે આથી આ લેખનો અહીં સમાવેશ કર્યો છે.

આ ઉપરાંત, કન્ઝીની શબ્દાવનિ વિધિમુદ્દ કરવા માટેની પૂર્વ જૂમિકા નિર્દેશવાનું પણ આ લેખને અહીં મૂકવા પાછળ કારણ છે જ કન્ઝીને પોતાની લિપિ નથી કન્ઝી ભાષિકો પોતાનો ભાષાવ્યવહાર ગુજરાતી લિપિ દ્વારા કરે છે. કન્ઝી ભાષાના આનેખન માટે, આમ, ગુજરાતી લિપિ રુઝ ખતી ગયેલી છે. આ રુઝ થયેલી લિપિમાં કન્ઝીના આનેખન માટે જે કન્ઝીના પ્લેનિફિકેશને મુસતતા થોડા સુધારાવધારા કરવામાં આવે તો પ્રસ્તુત લિપિ કન્ઝીની પોતાની જ ખતી રહે તેમ જણાય છે. પરંતુ આમ કરના

* જુઓ ગુજરાત યુનિવર્સિટીનું સામયિક ‘Vidyā’ના Vol VII ના માર્ચ ૧૯૬૪ અને ઓગસ્ટ ૧૯૬૪ના અંકો અથવા પ્રસ્તુત સીરીઝ તરફ ગુજરાત યુનિવર્સિટીએ પ્રકાશિત કરેલી પુસ્તિકા (૧૯૬૬)

માટે કચ્છીના ધ્વનિઘટકોની નિયતિ અનિવાર્ય બની રહે છે. આથી પણ, આ શબ્દાવલિની પૂર્વે પ્રસ્તુત લેખ મૂકવાનું મને ઉચિત જણાયું છે.

આ શબ્દાવલિ પ્રારંભિક છે તે વાત તો તેનું લગભગ ૨૫૦૦ જેટલું નાનું શબ્દભંડોળ જ સ્ફુટ કરે છે. સ્થળ પંરની વધારે સર્વત્ર કામગીરી દ્વારા આ શબ્દ સખ્યા જરૂર વધારી શકાઈ હોત. પરંતુ વૃદ્ધિ એ અસ્તિત્વ પછીની પ્રક્રિયા હોઈ, આ શબ્દાવલિને અસ્તિત્વ રૂપે જ મૂકવાનો નમ્ર પ્રયાસ કર્યો છે. ઉત્સાહી સંશોધકને તેમાં વૃદ્ધિ કરવાની, આથી, વૃત્તિ જાગશે તો માટે આ કાર્ય વ્યર્થ નહીં ગયાનો મને પરિતોષ થશે.

આ કાર્યને ઐતિહાસિક દૃષ્ટિએ પણ પ્રારંભનું ગણવું જોઈએ મારી જાણ છે ત્યાં સુધી કચ્છીનો એક પણ શબ્દકોશ આજે ઉપલબ્ધ નથી. કચ્છીનો એક કોશ ગુજરાત વર્નાક્યુલર સોસાયટીએ છાપ્યો હોવાનો ઉલ્લેખ કરીને સર જ્યોર્જ ગ્રિપસને જ જણાવ્યું છે કે પોતે પ્રયાસો કરવા છતાં પણ આવો કોઈ કોશ શોધી શક્યા નથી.

આ સિવાય મેં વિદ્યાસભાના મંથાસપમાં એક ધ્યેચ્છ લખાયેલી 'કચ્છીશબ્દાવળી' જોઈ છે. આના 'ખનાવનાર' પરશુદાસ રણછોડજી છે. સંવત ૧૯૪૨ એટલે કે સને ૧૮૮૬માં મૂળજગરમાં આ રચાયેલી છે અને દિંમત કારી જે છે આ નાનકડી પુસ્તિકામાં લેખકે જે કચ્છી શબ્દો નોંધ્યા છે તે ગુજરાતી લિપિમાં છે, અને ગુજરાતી વર્ણમાળાના બધા જ વર્ણો પ્રમાણે શબ્દો આપવાનો પ્રયાસ છે. આથી, કચ્છીમાં જે ધ્વનિઘટક હોય જ નહીં તેવા ઘટકવાળા શબ્દો પણ તેમાંથી મળે છે. ઉ.ત. /દ/ની નીચે ધણા બધા શબ્દો નોંધાયેલા છે. પણ આપણે આગળ જોઈશું તે પ્રમાણે કચ્છીમાં /દ/ની અવસ્થાને ઉપસ્થિતિ જ નથી !

આ સિવાયનો બીજો કોઈ પ્રયત્ન મારી જાણમાં નથી. ગુજરાતની પ્રજા આ શબ્દાવલિને મૂલવતાં આ ઐતિહાસિક વિગત પણ 'ધ્યાનમાં લે તેવી પ્રાર્થના છે.

અંતે, પ્રસ્તુત કાર્યમાં જે જે ભાઈબહેનો તરફથી મને પ્રત્યક્ષ અને પરોક્ષ રીતે મદદ મળી છે તે સહુ પ્રત્યે હું આભારની, લાગણી વ્યક્ત કરું છું. આમાં નીચેનાં ભાઈબહેનોની મદદ ન મળી હોત તો આ કાર્ય, આટલું વહેલું પૂરું કરી શકાયું ન હોત ભાઈશ્રી ડી. એલ. રાંબીઆ અને શ્રીમતી રાંબીઆનો તો આભાર માનવા કરતાં એમ જ કહીશ કે આ કાર્ય જેટલું

મારું છે તેટલું જ તેઓનું પણ છે. વળી તેમના દ્વારા મૂળના એક સંનિદ કાર્યકર ડૉ. સાવલા અને તેમનાં સંસ્કારી કુટુંબના પરિચયનો આનુષંગિક લાભ પણ અત્ર ઉલ્લેખનીય ગણવો જોઈએ. આ સિવાય જામનગરના, વોકર અંગ્રીઆવાળા શ્રી હંસરાજભાઈ તથા શ્રી શાન્તિભાઈ, મૂળનાં દેવકુંવરબહેન અને તેમના વયોવૃદ્ધ પિતાશ્રી, રામણીઆના ડૉ. લોલજીભાઈ શાહ, ભાણુજીભાઈ શાહ તથા ખીમજીભાઈ સાવલા, બેરામના શ્રી ખત્રી, અને શ્રી પોપટભાઈ શાહ, તથા માંડવીની સાર્વજનિક ધર્મશાળાના ચોકિયાત શ્રી બાણુભાઈ આદિ નામોનો પણ અહીં સાભાર ઉલ્લેખ કરું છું. એચ. કે. કોલેજના રાજ્ય-શાસ્ત્રના અધ્યાપક શ્રી કેનીઆના સહકારની પણ સાભાર નોંધ લઉં છું. રાષ્ટ્રાવલિના અંગ્રેજી અર્થો તપાસી આપીને મારા શ્વશુરે મને ઉપકૃત કર્યો છે. ભાઈશ્રી હકુભાઈ શાહે પણ મુખપૃષ્ઠની સજ્જવટ કરી આપીને મને ઋણી બનાવ્યો છે.

મુ. પંડિત સાહેબે આની મૂલવણી ૩૫ બે રાબદો લખી આપ્યા તે માટે હું તેમનો અત્યંત ઋણી છું.

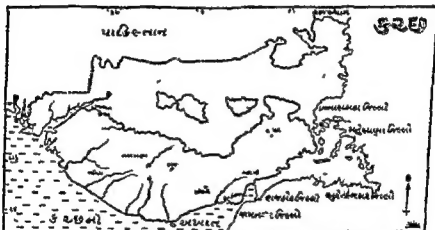
આ ઉપરાંત ગૂજરાત વિદ્યાપીઠના મહામાત્રશ્રી રામલાલભાઈએ આ કાર્યમાં જે સુવિધા કરી આપી છે તે બદલ તેમનો પણ ઋણી છું. મુ. મોહનભાઈનો તો આભાર શો માનું? આ પ્રકાશન તેમણે પોતીકાં પ્રકાશન કરતાં જે વિશેષ સારસલાખથી કરાવ્યું છે. આમ, આ કાર્ય, એક રીતે આ સહુના સહકારનું જ પરિણામ છે. અલબત્ત, આમાં જે કંઈ ક્ષતિઓ રહી હોય તેની જવાબદારી મારી અંગત છે. વિદ્વાનો આમાં રહેલી ક્ષતિઓ પ્રત્યે મારું ધ્યાન દોરજો તો મારાં આ પ્રકારનાં અન્ય કાર્યોમાં મને થોડાં દોરવણી મળશે.

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ
અમદાવાદ-૧૪

શાન્તિભાઈ આચાર્ય

આસ્તાવિક

કચ્છને ભૌગોલિક રીતે જોઈએ તો ભારતના પશ્ચિમ કિનારે ૨૨° ૪૪' ૮" (આગરે) થી ૨૪° ૪૧' ૩૦" (આશરે) અક્ષાંશ અને ૬૮° ૭' ૩૦" (આગરે) થી ૭૧° ૪૬' ૪૫" (આશરે) રેખાંશ વચ્ચે આવેલો પ્રદેશ છે. તેની પૂર્વપશ્ચિમ શ્રેણી ૧૬૦ માઈલની લંબાઈની થાય છે અને ઉત્તર દક્ષિણનો શ્રેણી લગભગ ૩૫ માઈલથી ૭૦ માઈલના વિભિન્ન રીતે વસાવેલો વિસ્તારવાળો છે. આ પ્રદેશની ઉત્તર અને પૂર્વ તરફની સીમાઓ રણુથી ઘેરાયેલી હોવાથી તેમજ દક્ષિણ અને પશ્ચિમ સીમાઓ, અનુક્રમે કચ્છનો અખાત અને અરબી સમુદ્રથી બંદ હોવાથી, ભારતના અન્ય પ્રદેશોથી તે લગભગ વિખૂટો પડી ગયેલો પ્રદેશ રહ્યો છે.

આ પ્રદેશમાં બોનાતી ભાષા તે કચ્છી ભાષાના વર્ગીકરણની દૃષ્ટિએ તપાસીએ તો કચ્છી, ભારોપીય ભાષાકુળની ભારતીય આર્ય શાખા નીચે આવે છે. સિંધી ભાષા સાથે તે ગાઢ રીતે સંકળાયેલી છે.

સર જોર્જ ઓર્ડેન* કચ્છી-ભાષકોનું વર્ગીકરણ નીચે પ્રમાણે આપ્યું છે.

કચ્છમાં રહેલા	૩,૧૧,૦૦૦
કરાચીમાં	૫૦,૦૦૦
કાઠિયાવાડમાં	૭૬,૨૧૪
મુમર્દ શહેર અને ટાપુમાં	૪૫,૦૦૦
કોવાખા	૫૦૦
કુલ	૪,૮૨,૭૧૪

* બ્રિટિશ વસતિ ગણતરી પુસ્તિકા ૭, કચ્છ જિલ્લો પૃ ૩

* જુઓ 'સિન્થેટિક સર્વે ઓફ ઇન્ડિયા' ક્ષેત્ર ૬, ભાગ ૧, પૃ ૧૮૩-૪

આ ઉપરાંત કાયસ્થી ભાટીઆ (કચ્છમાં રહેલા)

૫૦૦

અને (મુંબઈ શહેર અને ટાપુમાં રહેલા)

૮,૦૦૦

ને ઉમેરતાં કુલ ભાવકો થાય છે :

૪,૯૧,૨૧૪

૧૯૫૧⁺ ની વસતિ ગણતરીને જોતાં કચ્છીના ભાવકોની કુલ સંખ્યા ૩,૨૩,૬૦૪ ની છે. પાકિસ્તાનમાં રહી ગયેલા અને ભારતમાંથી પાકિસ્તાન માટે ગયેલા કચ્છી ભાવકોની સંખ્યા બાદ થવાથી ગ્રિયર્સને આપેલી સંખ્યા કરતાં ઓછી ભાવક સંખ્યા થઈ હશે તેમ કહી શકાય. ૧૯૫૧ની આ સંખ્યા ૧-૫-૧૯૬૦થી થયેલા અલગ ગુજરાત રાજ્યમાં જ, ૧૯૬૧ની વસતિ ગણતરી પ્રમાણે ૩,૪૨,૬૬૦^xની તો છે. આ સંખ્યા ગુજરાતની કુલ વસતિ જે ૨,૦૬,૩૩,૩૫૦ ની છે તેના સંદર્ભમાં કદાચ, ભણે ગણનાપાત્ર ન લેખાય તેમ છતાં ગુજરાત રાજ્યના સીમાડાઓ અન્ય દેશને અડકે છે ત્યાં કચ્છ પ્રદેશ આવેલો હોઈ, ત્યાંની ભાવાને એ સંદર્ભમાં પણ જોવાની રહે છે.

કચ્છીને પોતાની લિપિ નહીં હોવાના કારણે કચ્છી ભાવકો પોતાના ભાષાવ્યવહારમાં ગુજરાતી લિપિ વાપરે છે. ગુજરાતી લિપિ કચ્છી માટે ઠીક ઠીક બધે જોડાતી થાય છે. કચ્છીના જ્વનિમધારણને ધ્યાનમાં લેતાં જે થોડા ફેરફાર જરૂરી લાગે છે તે આપીને કચ્છીની લિપિ સ્પષ્ટતાને પણ અહીં નમ્ર પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો છે.

કોઈ પણ ભાષાની લિપિયોજના તેના જ્વનિવહકોનાં અનુસંધાને થાય છે. અર્થાત્ કચ્છીની જે લિપિ યોજની હોય તો આપણે તેના જ્વનિવહકોને નિયત કરવા પડે 'નિવેદન'માં જણાવ્યું છે તેમ, મેં, આ અંગે એક પ્રારંભિક પ્રયાસ કરેલો ત્યાર પછીથી મારી પાસેની એકત્રિત સામગ્રી (data)ની ચકાસણી કરીને તથા વિશેષ સામગ્રી સ્થળ પરથી એકઠી કરીને અહીં તેની પુનર્વિચારણા કરી છે. હજુ પણ વિશેષ સામગ્રીની સંપ્રાપ્તિ આવે વધારે ચોક્કસાઈ તરફ લઈ જઈ શકે.

⁺જુઓ ૧૯૫૧ની વસતિ ગણતરીનો અહેવાલ મધ્ય ગોધા, લાગ ખીજે 'અ' પૃ. ૧૩૭.

^x વસતિ ગણતરીના હજી સુધી અપ્રચલિત દેખાડ (C. V.)ના આધારે. આ માહિતી અપવાદ બદલ ગુજરાત રાજ્યના વસતિ ગણતરીના સુપરિન્ટેન્ડન્ટ શ્રી આર. કે. ત્રિવેદીના આભારી છું.

કચ્છી સાહિત્ય

પોતાની લિપિ નહીં હોવાના કારણે કચ્છીમાં જે કંઈ લખાણ મળે છે તે કવચિત્ નાગરી લિપિમાં અને બહુધા ગુજરાતી લિપિમાં છે. જોકે નોંધ-પાત્ર કહી શકાય તેવું કંઈ સાહિત્ય મળતું નથી. સર ત્રિવર્સને* નોંધ્યું છે તેમ કચ્છી કાશ અને કચ્છી કવિતા ગુજરાત વર્નાક્યુલર સોસાયટીએ છાપ્યાનું જણાય છે પરંતુ તેમના આગળ જણાવવા મુજબ, તપાસ કરતા તેવું કાંઈ સાહિત્ય તેમને મળતું નથી. પણ સર ત્રિવર્સને, ઈ. સ ૧૮૩૪નું મેથ્યુ આર્નોલ્ડની ગોસ્પેલનું, જેમ્સ ગ્રે (James Gray)એ કરેલું કચ્છી ભાષાંતર, જોયું હોવાનું જણાય છે.

આ સિવાય અમે જે કેટલાંક કચ્છી પ્રકાશનો જોયાં છે તેને અહીં નોંધીએ છીએ.

કચ્છી કહેવતો	અનામી-પૂંદા પાછળ ક.ર.ના. લખ્યું છે—(સને ૧૮૮૨).
કચ્છી સુકેણી	નાનજીઆણી કરીમઅલી રહીમ (સને ૧૮૯૨).
કચ્છી કહેવતો	કારાણી દુલેરાય (ઈ.સ. ૧૯૩૦)
કચ્છી ભાષાની કવિતા	સાધુ કિન્નદાસ (સને ૧૮૯૯).
કચ્છી ભાષાની લિપિ	હકીર નારાયણજી તુલસીદાસ (સને ૧૯૨૨).
અને વ્યાકરણ ભાગ-૧	જોનનપોત્રા
કચ્છી કવિતા તથા	સા. ગેવાલાઈ લખમદી (સને ૧૮૮૧).
કચ્છી ભાષાની કહેવતો	

સાહિત્યની વાત કર્યા પછી આ ભાષાની ખાસિયત અંગે સર ત્રિવર્સને નોંધ્યું છે કે આ ભાષા, સ્ટાન્ડર્ડ સિંધીની, શબ્દોત્તે સ્વરનુ આવનું અને ધોન વ્યંજનની દિરુક્ત એ બે વિશેષતાઓને દર્શાવતી નથી. અને અધોષ વ્યંજનની દિરુક્ત નહીં થવાની સિંધીની ખાસિયતને તે નિદર્શ છે.*

* 'એન' પૃ. ૧૮૪.

+ 'It exhibits few of the peculiarities of the Lari dialect, but it also wants two of the special peculiarities of standard Sindhi, viz. the retention of short vowels at the end of a

મારી આ સામગ્રીમાં gg, jj, dd અને bb આ બધાના દષ્ટાંતો મળે છે. ઉ. ત. pgggh પગ, gjj આજ, hddt હાડકું અને gabb ગોબો. આ બધા દષ્ટાંતો સર ગ્રિયર્સને નોંધેલી ખાસિયતને સ્ફુટ-કરે છે. પરંતુ બીજા બાબુએ તેવું જ બને છે અથોષ વ્યંજનો (surd consonants) વિશે પણ.

આ સામગ્રીમાં અથોષ વ્યંજનની દ્વિરુક્તિની બાબતમાં hath જેવા દષ્ટાંતમાં સર ગ્રિયર્સનના જણાવ્યા મુજબ બને છે. પરંતુ nakk નાક, katte કપાં, વગેરે દષ્ટાંતોમાં kk, tt જેવા અથોષ વ્યંજનોની પણ દ્વિરુક્તિ જેવા મળે છે.

હવે આપણે કચ્છીના જ્વનિષ્ટકોને તપાસીએ.

word, and the Sindhī double sonant consonants gg, jj, dd and bb. On the other hand it follows the Sindhī habits of not doubling surd consonants, so that, e.g. We have hath, a hand,—not hatth, as in—Panjabi, or hāth, as in Gujarātī” એનન પૃ. ૧૮૪.

કચ્છીના વિભાજ્ય (SEGMENTAL) ધ્વનિધટકો

કચ્છીના વિભાજ્ય ધ્વનિધટકા નીચે પ્રમાણે છે :

વ્યંજનો	હચોડય	ઓડય	વર્ત્ય	મૂર્ધન્ય	તાલબ્ય	દક્ય	એણલ (અવતલી- ન્ય)
સ્પર્શો							
અવપ્રાણ્ય અપોષ	p		t	ʈ	c	k	
અવપ્રાણ્ય ધોષ	b		(d)	ɖ	j	g	
અતર્થસિતો	β						
સધર્ષોઓ			s		(s)		h
પાર્શ્વિકો			l	(l)			
પ્રકપીઓ			r	ɽ			
અનુનાસિકો	m		n	ɳ			
અર્ધસ્વરો	v				y		
અનુસ્વાર	ʌ						

સ્વરો

	અગ્ર	મધ્ય	પૂર્વ
હિચ્ચ	i	ɛ	u
હિચ્ચ નિમ્ન	ɪ		ʊ
હિચ્ચ મધ્ય	e	o	o
મધ્ય			
મધ્ય નિમ્ન	ɛ	a	o
નિમ્ન			

આ ધ્વનિધટકો ગીર્ણક દર્શાવે છે તે મુજબ વિભાજ્ય ધ્વનિધટકો છે અહીં, જકથર, આરોહઅવરોહ વગેરે ઘટકોની તપાસ કરી નથી. એટલે એ ઘટકોથી નિરપેક્ષ એવા બધા મળીને, ઉપરની તારવણી મુજબ, કચ્છીમાં વધારેમા વધારે ૩૫ વળા સ્પર્શોના ૯ ધ્વનિધટકો સાથેના સિકવન્સીઅલ ગણીએ તો કુલ ૪૪ ઘટકો થાય છે.

સ્વરો

ખોનીના બંધારણ અને ધ્વનિયોજનાની દૃષ્ટિએ સ્વરોના બે વર્ગ પડી જાય છે આભાષી પહેલા વર્ગમાં આવતા સ્વરો ધ્વનિદૃષ્ટિએ, ખીજા વિભાગના સ્વરોની સરખામણીએ હ્રસ્વ છે વર્ગની વર્ણમણી પ્રમાણે આ સ્વરોને નીચે મુજબ દર્શાવી શકાય.

પહેલો વર્ગ

i ɛ ɔ u

ખીજો વર્ગ

i	u
ɛ	o
ɛ	a

આમાંનો પહેલો વર્ગ જીભના સ્થાનની દૃષ્ટિએ અગ્ર-મધ્ય-પૃષ્ઠ એવો ત્રિવિધ ભેદ (contrast) દર્શાવે છે જ્યારે ખીજો વર્ગ જીભની ઊંચાઈની દૃષ્ટિએ ઉચ્ચ, ઉચ્ચ નિમ્ન, ઉચ્ચ મધ્ય, અને મધ્યનિમ્ન એવો ચતુર્વિધ ભેદ તેમ જ નિમ્ન સ્વર /a/ ને બાદ કરતા અચત્વ અને પૃષ્ઠત્વ એવો દ્વિવિધ ભેદ દર્શાવે છે

આ બધા જ સ્વરોની ઉપસ્થિતિ એક સરખી નથી પહેલા વર્ગના સ્વરોમાંથી /ɔ/ ની ઉપસ્થિતિ, સામાન્ય રીતે, આદિ મધ્ય અને અત્ય એમ બધા જ સ્થાનોમાં શક્ય છે /i/ ની મધ્ય અને અત્ય સ્થાનમાં તથા /ɛ/ અને /u/ ની માત્ર મધ્ય સ્થાનમાં ઉપસ્થિતિ શક્ય છે

ખીજા વર્ગના સ્વરોમાંથી /ɛ/ ને બાદ કરતા બાકીના બે સ્વરની બધા જ સ્થાનોમાં ઉપસ્થિતિ શક્ય છે માત્ર /ɛ/ ની આદિ સ્થાનની ઉપસ્થિતિનું એકે દૃષ્ટાંત, ઉપવચ્ચ સામગ્રીમાંથી પ્રાપ્ત થતું નથી

આ બધા જ સ્વરોના ભેદમૂલક દૃષ્ટાંતો નીચે પ્રમાણે છે

/i/	/ɪ/	/i/	/ɛ/
hathi	હાથી	vicharu	નાખતુ (ઝાગવગેરે)
pakhi	પક્ષી	vɛdhva	વિધવા સ્ત્રી
cādhī	ચાદી	mitho	મીઠાઈ
machi	માછળી	mɛt	ચાલ
khulu	હસતુ	munj	અદર
kharsu	ખસતુ	mɛnnu	બિલાડી
mitho	મીઠું	kitte	કપા
mitho	મીઠાઈ	pɛttar	પિત્તળ

vicarpu	વિચારવું	khispu	ખસવું
viclo	વચ્ચે	k̥ic̥oɹ	કાદવ, કળણ

/i/ : /e/

ino	ઇંડું
eghya	પહેલાં
khilpu	હસવું
kheter	ખેતર
piɹu	પીરું
peni	પાની (પાની)
hi	આ
se	સાથે
viɹpu	વીંટવું (ટીપણીની જેમ)
ēɹpu	ઐયવું

/e/ : /ɛ/

kheter	ખેતર
kh̥ɛɹpu	ખાવું
tel	તેલ
tɛɹ	પછીથી
utte	ત્યાં
trɛ	તણ
m̥ɛɹo	મહિનો
m̥ɛɹ	મૃત્યુ
kh̥ɛɹpu	ખૈયવું
bh̥ɛɹ	બહેન

/ɛ/ : /ɔ/

bɛjj	બી
ɔjj	આજ
m̥ɛnni	મિત્રાડી
konn	કાન

/i/ : /ɔ/

khispu	ખસવું
kh̥ɔpu	ખચ્છવું
dhukkarpu	ધિક્કારવું
dh̥onvaro	ધૈસાદાર
m̥iɹho	મીઠાઈ
m̥oɹho	માથું
m̥oɹchi	માછલી
cho	છ (સંખ્યા)
p̥okhi	પક્ષી
jɔ	જો

/i/ : /e/

viclo	વચ્ચે
ɛɹpu	એસવું
khispu	ખસવું
kheter	ખેતર
k̥itrak	કેટલાક
keɹrite	કેમ
kh̥ijou	ઊકળવું (મવાહી વગેરે)
kheter	ખેતર
p̥okhi	પક્ષી
utte	ત્યાં

/ɛ/ : /ɔ/

p̥ittor	પિત્તળ
ratto	રાતું (લાલ)
l̥k̥apu	સંતાડવું
l̥k̥ri	લાકડી

agun	અગ્નિ	achlay vjnu	અચ્છાચારુ
aram kenno	આરામ કેન્નો	okhan kenu	ઠાપખા તેડુ
tora	તળાવ	chanpu	ચાળવુ (સોટ ૪)
tro	તારો	canpu	જામવુ, ચોટવુ
vojo	મોરો	vas gunpu	સુગંધ જેવી
van	વડાણ	vadh vjnu	પડકાર કેકવો
cho	છ (મખ્યા)	sa gunpu	શાસ જેવો
gha	પાસ	sona vyarpu	સુન્ના કરવી
jo	જો	tora	તળાવ
va	વા, વાવ	para	પરોઢિયુ
ho	હો (મખ્યા)	ra	રાગ
bha	ભાઈ	so	સો
		na	ના, નહો
		mo	મોહુ

તારવળી :

પહેલા વર્ગના સ્વરો

- (અ) આ વર્ગના સ્વરોમાથી /a/ સિવાયના સ્વરોની આદિમા ઉપસ્થિતિ નથી /a/ ની આદિ સ્થાનની ઉપસ્થિતિના કેટલાક દૃષ્ટાંતો નીચે આપ્યા છે
okh આખ agun અગ્નિ, acnu આનવ, gu આજ, onc અને
- (ખ) આ વર્ગનો કોઈ સ્વર અનુસ્વારયુક્ત નથી
- (ક) આ વર્ગના બધા જ સ્વરો યુન્નાક્ષર પૂર્વે આની શકે છે ઉ ત
kann કાન nokk નાક, kotte કપા, dhikkarnu પિછારવુ, bñju
મી, pñtor પિત્તળ, pholl ફા, pull પુત

બીજા વર્ગના સ્વરો

- (અ) આ વર્ગના /E/ સિવાયના બધા જ સ્વરોની ઉપસ્થિતિ આદિ, મખ્ય અને અત્ય એમ બધા જ સ્થાનોમા છે માત્ર /E/ ની આદિસ્થાનમા ઉપસ્થિતિ નથી
- (ખ) આ વર્ગના બધા જ સ્વરો અનુસ્વારયુક્ત છે ઉ ત ñkho આખનો,
nā ના, mā પોખુ વરસાદ થવો, vñnu વીંટવુ, gñthpu ચૂથવુ,
sñghnu સંઘવુ, khēcnu ખેંચવુ, thēkpu ઠેકવુ, bhñn બહેન,
mñn મોન, nō નંવ, ghōcnu ઘેલવ, mō મોહુ

(ક) આ ઝર્મનો /ɔ/ સિનાથનો કોઈપણ સ્વર યુક્તાક્ષર પૂર્વે આવતો નથી /ɔ/ ની યુક્તાક્ષર પૂર્વેની ઉપસ્થિતિના દષ્ટાંતો આ પ્રમાણે છે kotto કૂતરો, okkoraṇu બિકંગીલુ, hokkam holapu હુકમ હલાવેલો

વ્યંજનો

દ્વિયોષ્ઠ્ય

/p/		/b/	
payṇo	પાણો, પથ્થર	ban	બારી
bayṇo	બારણું	jan	બારી
pakḥ	પાખ	bakro	બકરો
kāpra	કપડા	nabro	નમળો
capṇ	હોઠ	ganb	ગરીબ
sopari	સોપારી	dhobi	ધોબી
phasaru	ફસાવડું	bha	ભાઈ
phephso	ફેફસું	gabḥlo	વાહરડું
—	—	abh	આબરો
—	—	kabḥulṇu	કબૂતરું

ક્રિયા કિસ્સાઓમાં ph સિફ્ત-સની ધ્વનિરેખા સ્પર્શત્વ તરફથી ખસીને નિશ્ચિન સંઘર્ષો તરફી થતી જણાય છે આવા કિસ્સાઓમાં ph અને f ની મુક્ત દેરદેર (free variation) છે ઉદાહરણો dhūāfīa thṇu ખૂન ગુસ્સે થવું, musaḥi keṇi મુસાફરી કરી, b-rāf બરફ, વગેરે

આદિસ્થાનમાં /b/ ક્યારેક શિથિલ સ્પર્શવત્તાના ઉચ્ચારણ સાથે મુક્ત દેરદેર કરે છે ઉત βacav keṇo બચાવ કરવો

વર્ત્ત્ય

/t/		/d/	
torṇu	તરતું	dhuṇu	ધોતું
dorṇu	દગીરું	ruṇu	રડતું
tamo	તાણું	dhatu	ધાતું
potro	પોત્ર	andho	આંધળો
rat	રાત	ḷandho	ખખો
rotto	રાતું	—	—

dhātu	ધાતુ	cādhī	ચાંદી
thīṇu	થિયું	dhānvaro	પૈસાદાર

/d/ ની ઉપસ્થિતિ માત્ર /h/ ની પૂર્વે છે dh સિફત-સના કેટલાક કિસ્સાઓમાં આદિ અને મધ્ય સ્થાનમાં સંઘર્ષીત થાય છે. વિશેષ અંશ માત્રમ પડે છે અને આવા ઉચ્ચારણ સાથે dh ની મુક્ત હેરફેર જણાય છે, ઉ.ત. *ōaryo દરિયો, bōōami શૂરું, *ōabru દાખરું.

મૂર્ધન્ય

/t/		/d/	
cāṭṭu	ચાટતું	ḍaṭṭo	દાદા
cāḍḍu	મસગતું	ḍabo	ડાબો (હાથ)
ṭakraṇu	અથડાતું	ḍeṇṇu	આપતું
vaṭṭho	વાટકો	chaṭṭu	છાડતું
peṭ	પેટ	—	—
khotto	ખાટું	—	—
gheto	ધેડું	hṛṭṭo	હાડતું
ṭharnu	દરતું	vaḍḍu	વાડતું
ṭhelṇu	ધકેલતું	ṭhol	ટોલ
uṭhyarnu	જાગતું	kṛṭṭu	કાડતું
kṛṭṭu	કાડતું	kāṭṭho	કાંડું

/t/ ની આદિસ્થાનમાં ઉપસ્થિતિ ધણા મર્યાદિત કિસ્સાઓમાં છે.

તાલવ્ય

/c/		/j/	
cāpp	હોહ	ṣjo	તમારો (અ. વ.)
sāpp	સાપ	ḡkho	આખરો
car	ચાર	jānavar	પ્રાણી
khāccu	ખેંચતું	karjo	કાળજી
—	—	suraj	સૂર્ય
bācco	બાળક	bājj	બી
ocō	ઊંચું	tojo	તમારો (એ. વ.)
puchnu	પૂછતું	jāmin	જમીન

cho	છ (સંખ્યા)	janam	જન્મ
puch	પૂછું	jolpu	પકડવું
picho	પીછું	majo	મારો

/j/ ની ઉપસ્થિતિ h ની પૂર્વે નથી.

કંઠ્ય

/k/		/g/	
kade	કર્ચાં	ugnu	ઊગવું
tade	પછીથી	uɽpu	ઊડવું
kagro	કાગડો	golo	ગળું
chokro	દીકરો	phugpu	ભીંગવું
korok	દડ	bhag	ભાગ (કોઈ વસ્તુનો)
nakk	નાક	pagg~paggh	પગ
phukapu	ફૂંકાવું	agun	અગ્નિ
khappu	છાતવું (શરતમાં)	gha	ધાસ
khupo	ખૂણો	ghoro	ઘોડો
pokhpu	વાવવું	sugpu	સૂધવું
pokh	પાંખ	sangh	શીંગડું
tikho	ખારું	eghya	તરફ

અંતર્ધસિતો (Implosives)

આ વ્યંજનોના ઉચ્ચારણમાં બહારની હવાને મોમાં સોસવામાં આવે છે. સામાન્ય રીતે અન્ય વ્યંજનોનાં ઉચ્ચારણમાં ફેફસામાંથી નીકળતી હવાને બહાર ફેંકવામાં આવે છે.*

* આ વ્યંજનોનું ધ્વનિવિવેચક વર્ણન, રથેકટાચાવી પૃથક્કરણ, ઐતિહાસિક વિકાસ તેમ જ અન્ય ભારતીય ભાષાઓમાં તેની ઉપસ્થિતિ વિશે પ્રો. ખૂળયદાણીએ તેમના 'The morphology and morphophonemics of sindhi' નામક નિબંધમાં વિગતે વર્ણન આપ્યું છે. જુઓ આ નિબંધના પૃષ્ઠ ૧૦ થી ૧૩.

સિંધી ભાષામાં માત્ર ઘોષ મહાપ્રાણ વત્સર્થે અતર્ધસિત સિવાય આખીએ સિરિચ્છની ઉપસ્થિતિ છે તેમ પ્રો. ખૂળયદાણી નોંધે છે. એન. પૃ. ૪.

આ સિવાય કચ્છીમાં પણ અન્ય અતર્ધસિતો હોવાનું કચ્છી પર મહાનિબંધ લખી રહેલા (રેક્ટર કોલેજ, પૂના) શ્રી સતીશકુમાર રોહિલ્યએ મને જણાવ્યું છે. મને જે સામગ્રી ઉપલબ્ધ છે તેમાં, આ એક માત્ર આવો ધ્વનિટક પ્રાપ્ત થાય છે.

કચ્છીમાં હોયેલ ધોણ મહાપ્રાણુ એ એક જ અંતર્ધસિત વ્યંજનની ઉપસ્થિતિ છે. ઉપલબ્ધ સામગ્રીને આધારે આ વ્યંજનનાં જેટલાં દર્શાવેલાં મળ્યાં છે તે બધાં જ નીચે આપનામાં આપ્યા છે. આ સિરિઝના બીજા એક પણ વ્યંજનનું દર્શાવેલું મારી આ સામગ્રીમાંથી મને પ્રાપ્ત થયું નથી.

/ઙ/

chagbapu	અડકું
chagbapu	છોડકું
gagbapu	સીવકું
gokh vana	કુસ્તી કરવી

સંઘર્ષીઓ

/ઙ/

(//ઙ//)

sal	સાળો	āṣṣvaṭ dēpa	આશીર્વાદ આપવા
kal	ગઈ કાલ	āṣṣ vājpu	શંકા કરવી
sopari	સોપારી	pāṣṣavo thipu	પસ્નાવો કરવો
kolso	કોલસો	—	—
ssas	સાસુ	āṣṣvaṭ dēpa	આશીર્વાદ આપવા
ghusapū	ધોળકું	vāṣṣ gūpū	ભજનકું
vesa kepa	વિધાસ કરવો	—	—

/ઙ/ ની ઉપસ્થિતિ મર્યાદિત કિસ્સાઓમાં જ છે. વળી આ ઘટક, માત્ર ઉચ્ચ શિક્ષણ મેળવેલા કચ્છી ભાષકોમાં જ જણાય છે. આથી અમે આ ઘટકને કૌંસમાં રાખેલ છે. વિગેર સામગ્રીની ઉપલબ્ધિ, આની વિગેર વિચારણા માટે જરૂરી ગણાય.

/હ/

hago	હાડકું	holko	હળકું (વળભા)
hago	મેટો	har	હળ
hath	હાથ	hathi	હાથી
holapu	હળાવકું	hi	આ

/હ/ ની માત્ર આદિમાં ઉપસ્થિતિ છે.

પાંચિકો

/l/		(/l/)	
lo	લોહુ	polo keṇu	પહોણુ કરવુ
kwo	ઉદર	—	—
lokrī	લાકડી	—	—
jalnu	પકડવુ	—	—
tel	તેલ	—	—
chall	છાન	—	—
alarṇu	અટેનીને બેસવુ	naḷi	ડોક

/l/ ની માત્ર મધ્યસ્થાનમાં મર્યાદિત કિસ્સાઓમાં જ ઉપસ્થિતિ છે વળી જે બે કિસ્સાઓ અહીં નોંધ્યા છે તે બંને માત્ર ઉચ્ચ શિક્ષણ મેળવેલા ક-ગ્રી ભાષકો પાસેથી પ્રાપ્ત થયેલા છે જન સામાન્યતા ઉચ્ચારણમાં તે આ બંનેને બદલે /r/ ઘટક જ પ્રાપ્ત થાય છે આથી અમે આ ઘટકને કૌસમા દર્શાવેલ છે

પ્રકૃપીઓ

/r/		/r/	
ra	રાજ	maro	માળો (પક્ષીનો)
ma	માલ	jado	જાડો
rat	રાત	—	—
bokro	બકરુ	lag m	લાગડો
car	ચાર (સખ્યા)	jar	ઝાડ
varu	વરુ	ghoro	ઘોડો

/r/ ની આદિસ્થાનમાં ઉપસ્થિતિ નથી

અનુનાસિકો

/m/		/n/	
m̃	મેહુ	[ñ]	ની, નહીં
ñ	નં (સખ્યા)	[ma]	માલ
mochi	માછલી	[naḷi]	ડોક

garmu	ગરમી	[kandh]	ખમો
janam	જન્મ	[jamim]	જમીન
sammot thupu	સમત થતુ	[konn]	કાન
tamo	તામુ	[janavar]	ખાણી

[ŋ] અને [], [m p] ની સાથે મેદ દર્શાવે છે ઉ ત

[samyam]	સમજ્યુ	[kappapam]	કપ્પસતુ
[minj]	અદર	[panj]	પાચ
[jamgha]	જગલ	[ramghapam]	રગતુ

આથી [ŋ] અને /m/ એ બનેને, અહીં, /m/ ના ઉપયોગ ગણવામાં આવ્યા છે આમ થતા /m/ ને કુલ ત્રણ ઉપયોગો થાય છે ઉપયોગ [ŋ] ની ઉપસ્થિતિ સ્પષ્ટ અને કંઈપણ નહીં [m] ની ઉપસ્થિતિ સ્પષ્ટ અને તાત્પર્ય થાય તથા [m] ની અન્યથા છે [m] ના ઉદાહરણો ઉપર આધાર છે [ŋ] અને [m] ના ઉદાહરણો નીચે મુજબ છે

[ŋ]		[m]	
[jamgha]	જગલ	[minj]	અદર
[mamghapam]	માગતુ	[mamghara]	અદરની બાજુ
[kamgha]	કાંગતુ	[panj]	પાચ
[ramgha]	રામતુ		
[damgha dham]	દમ દેવો		

/o/

oap	વડાણુ	samyam	સમજ્યુ
than	જગ્યા	blapam	અભ્યાસ કરવો, બાજુ
jamao	જામો (દાઘ)	kopa	કોપી

/o/ ની આદિ ધ્યાનમાં ઉપસ્થિતિ નથી

અર્ધસ્વરો

/y/

phugayou	માયતી ઉતારતી
phugayou	ફેટતુ
yadh rakhayou	યાદ કરતુ

/v/

vadhayou	વાડતુ
kadhayou	કાડતુ સર્ધ રે
vayou	મોરો

bayri	સ્રી, બાયડી	jivru	જીવુ
bay	સ્રી, બાયડી	—	—
payyo	પૈડુ	—	—
noyō	નુ	janavar	પ્રાણી

/y/ સ્વરો સાથે મળીને નીચેના સ્વરાર્ધસ્વર યુગ્મો બનાવે છે

cy

uy

oy

ay

ઉત seyn leau સહન કરવું, suy સોય, noyō નુ, bay બાયડી /y/ ની ઉપસ્થિતિ khy, dy, dhy, py, sy વગેરે જેવા આદિ યુગ્મો (initial clusters) માં પણ છે ઉદાહરણો khyal leau ખ્યાલ રાખવું, dyo દીવો, dhyan leau યાદ રાખવું, pyarou પાવું (પીત), અને syaro શિયાળો. જો મહદંશે આદિ યુગ્મો ઉચ્ચ શિક્ષણ લીધેલા તેવા — ભાષકવિશેષો (informants) માં જ મળે છે સામાન્ય ભાષકમાં આના બદલે dīyo, sīyaro જેવા રૂપો જોવા મળે છે આમાં સ્વરાર્ધસ્વર યુગ્મ ay અનુસ્વારયુક્ત પણ મળે છે ઉત āy તમે (જવ)

/v/ ની [v] અને [w] ઉપધ્મકો છે [w] ઉપધ્મકની ઉપસ્થિતિ બજન-સ્વરની વચ્ચે છે ઉદાહરણો [kwar] કુહારી [dhwaro] ધુમાડો, [lwar] લુહાર અને [bwar ka] હાથ કચરો વાળવો

[v] ની અન્યત્ર છે

અનુસ્વાર

/ / ની ઉપસ્થિતિ સ્વર અને અર્ધસ્વરની સાથે છે નીચેના સ્વરો આ ધ્મકની સાથે સનન છે

ī

u

ē

ō

Ē

ā

ō

ઉદાહરણો નીચે પ્રમાણે છે

sī

સિંહ

tū

તું

tī

દિવસ

sūghru

સૂધવું

asī

અમે

gūthru

ગૂથવું

શબ્દાવલિને જોતાં પહેલાં

(૧) આ શબ્દાવલિમાં વર્ણક્રમ સામાન્યતઃ ડો ટર્નરની 'નેપાળી ઉક્તિનેરી'ના ક્રમ મુજબનો રાખ્યો છે અને મૂળભૂત વિધિયોજના કચ્છીના લખાણની રૂઢ રીતિને ધ્યાનમાં રાખીને ગુજરાતીની અપનાવી છે અહીં દેવનાગરી વિધિ પણ પ્રયોજી શકાર્થ હોત, પરંતુ લખકોના લેખનવ્યવહારમાં સામાન્યતઃ જે વિધિ રૂઢ થયેલી છે તેને જ ઘટિત ફેરફાર સાથે અપનાવી શકાય તે એક પ્રકારની સુગમતા રહે એમ માનીને અમે આ શબ્દાવલિને ગુજરાતી વિધિમાં મૂકી છે આ અંગે અમારે પ્રારભમાં જ એ સ્પષ્ટતા કરવાની રહે છે કે મૂળમાં નિધિ ગુજરાતીની હોવા છતાં આ શબ્દાવલિ કચ્છી ભાષાની છે તેનું વિચ્છરણ થતું જોઈએ નહીં જો આ વિચ્છરણ થશે તો કચ્છી શબ્દાવલિના શબ્દોની જોડણી ગુજરાતી જોડણીપ્રિય આપને કદવાનો મલમ છે પરંતુ ઉપર્યુક્ત વાત સ્વીકારીને આપનામાં આવશે તો, અમારી ધારણા છે કે, જોડણી અંગેની મૂઝવણ રહેશે નહીં ઉદાહરણ લેનાથી આ વાત વિશેષ સ્પષ્ટ થશે દા ત ગુજરાતીમાં 'આવતું' ક્રિયાપદમાં આપણે આપ 'ઉ' ને ક્ષત્વ લખીએ છીએ પરંતુ તેના જ સમાનાર્થી કચ્છી ક્રિયાપદ 'અચ્છુ'માં અમે અથ 'ઊ' ને દીર્ઘ લખ્યો છે આનું કારણ એ છે કે કચ્છીમાં પ્રત્યેક જાગ નિમ્ન 'ઉ' થી તેનો બેદ દર્શાવી શકાય ઉત કચ્છી 'કુપાતર' માતા કુ મા રહેનો 'ઉ', કચ્છી 'અચ્છુ' માંના 'ઊ' કરતા નિમ્ન છે અમે આ બેદને ધ્યાનમાં રાખીને આ બેદક નિશાની આ પ્રયોજી છે

તેનું જ બને છે 'ઈ' ની બામતમાં અમે, ઉપલબ્ધ સામગ્રીને આધારે કચ્છીમાં ત્રણ બેદક 'ઈ' ધડકા માનવા પ્રેરાયા છીએ આ ત્રણે માટે, સ્વર પૂર્વે અને અગ્ર સ્થાને ઈ (અગ્ર નિમ્નોચ્ચ), ઈ (મધ્યોચ્ચ), અને ઈ (અગ્રોચ્ચ) એવા સંકેતો, તથા વ્યંજન પરીથી અનુક્રમે ત્રણે માટે િ, િ, અને િ, એવા સંકેતો અમે પ્રયોજ્યા છે 'ઢિરમ', 'કિચ્ચક', અને 'કીડા' શબ્દો આના ઉદાહરણો છે

'એ' ના કચ્છીમાં બે ઘટક છે મધ્યોચ્ચ અગ્ર અને મધ્યનિમ્નાગ્ર, સ્વરપૂર્વે અને અગ્રસ્થાને આ બંનેને અનુક્રમે 'એ' અને 'એ' વડે તથા

ગ	૩	બ	૪
ધ	૬	બૃ	૬
ચ	૮	ભ	૭
છ	૯	મ	૮
જ	૧૦	ય	૯
ટ	૧૧	ર	૧૦ (અર્થ વ્યંજનપૂર્વે પાશુ આ જ રહેશે).
ઠ	૧૨	લ	૧૧
ડ	૧૩	વ	૧૨
ણ	૧૪	(શ)	(શ)
ત	૧૫	સ	૧૩
થ	૧૬	હ	૧૪
(દ)	(દ)	(ળ)	(ળ)
ધ	૧૭		
ન	૧૮		

વ્યંજનોને જોતાં કે, છ, જ, ટ, ઠ, ડ, ઢ, ડ, ઢ, હ આ વર્ણોમાં વ્યંજનો પૂર્વે પાશુ આકૃતિ ખાસ બદલાતી નથી. આવા વર્ણોને વ્યંજન પૂર્વે દર્શાવતી વખતે બે વર્ણો વચ્ચેની રેખા તદ્દન ઘટાડી નાખીને તથા કપાંક ઉપર નીચે મૂકીને પાશુ દર્શાવ્યા છે. ઉ.ત. કજલાડી, ઘટજુ, ખડુ, વગેરે.

આમ કવંચીના સમગ્ર વિભાજ્ય ખનિષ્ટકોની સંખ્યા ૧૧ સ્વરો ૧ અનુસ્વારનો ઘટક અને ૩૦ વ્યંજનોને ગણતાં ૪૨ની અને ભજોમાઓ પૂરતા મર્યાદિત છે તે 'શ' તથા 'ળ' ને ઉમેરતાં કુલ સંખ્યા ૪૪ની થાય છે. અમારી સામગ્રીમાં 'શ' અને 'ળ' ના જે બે બે કિસ્સાઓ છે તે અમારા પ્રથમનાં કાર્ય વખતની, ભજોમા ભાષકો પાસેથી પ્રાપ્ત કરેલી સામગ્રીમાંના છે. આ અંગે વિશેષ સ્થળ પરની તપાસે 'શ' ને બદલે 'સ' અને 'ળ' ને બદલે 'ર' ઘટકો આપ્યા છે. તેમ જનાં અમે આ બનેને કૌંસમાં રાખ્યા છે. વિશેષ સામગ્રી અને વધારે ધનિષ્ઠ સ્થગતપાસ આના આખરી નિર્ણય માટે જરૂરી ગણાય.

(૨) સ્વર-વ્યંજનોને જુદા દર્શાવવા હલન્ટરેખા નો ઉપયોગ કર્યો નથી. સામાન્યતઃ ખીજી રીતે ન કહેતાયુ હોય તો શબ્દાન્ત વ્યંજનવાળો ગણવો. ઉ.ત. 'ખાર' શબ્દને 'ખાર્' થી નહીં દર્શાવેલ હોવા છતાં વ્યંજનાન્ત ગણવો.

(૩) ટેલકાક પ્રકારના શબ્દોમાં અર્થને મળાદિત ગીને નોંધ્યો છે. ટૂથો, પશુ-પક્ષીઓ અને રોગ વગેરેમાં ખાસ આમ બન્યું છે કે ત 'ખસ' સ્ત્રી મામડીનો એક રોગ, 'બેરી' સ્ત્રી બોરડી, ગન્યુ સ્ત્રી એક માદા પક્ષી

(૪) ક-ગ્રી શબ્દોનું આનેખન ધ્વનિષ્ટકસ્ય (phonetic) છે પરંતુ તેના જે ગુજરાતી અર્થ આપવામાં આવેલા છે તે સામગ્રી ધ્વનિષ્ટક સ્યક આનેખનમાં નથી ગુજરાતી સામગ્રીને ગુજરાત વિદ્યાપીઠના સાર્ય-નેટણીકામ પ્રમાણે લખવામાં આવેલ છે

(૫) જે શબ્દ વિવિધ અર્થદર્શક હોય ત્યાં જે ક્ષિપ્ર બેદ કે આકરણી વિભગ બેદ થઈ જતો ન હોય તો ત્યાં, તેના મુત્તરપ (Free form) ની એક જ શબ્દગણના (entry) રાખી છે, અને તેના વિવિધ અર્થોને ગુજરાતીમાં ' , ' અર્ધવિરામ વડે અને અગ્રેજીમાં ' , ' અર્ધવિરામ ઉપરાત બીજા અર્થને મુખ્યતા શબ્દને પ્રથમ વર્ણુ દેખિડય રાખીને દર્શાવેલ છે ઉત ચક્ર પુ ચાકડો, ચક્ર A potter's wheel A bite

(૬) જ્યાં વિગ બેદ કે આકરણી વિભગનો બેદ હોય ત્યાં એક જ મુક્તરપની જે જુદી શબ્દગણના (entry) નોવી છે ઉત ખાર પુ ખાર, કેપ Rancour

પરંતુ

ખાર સ્ત્રી પાણી જવા માટેની મેરી

A drain for sewage.

(૭) સંયુક્ત ક્રિયાપદો (Compound verbs) ની અદર પૂર્વાર્ધને ક્રમાનુસાર રાખેલ છે ઉ ત ખાર થીડુ પડીથી ખારજોની શબ્દગણના (entry) કરી છે

(૮) ક્રિયાપદના સમાનાર્થી અગ્રેજી અર્થસ્યક શબ્દોમાં, બીજો અથ સ્થાવે છે તે શબ્દની પૂર્વે to ચૂકવો નથી ઉ ત ચિન્ધાકેણી અકિ To worry, bother

(૯) પરંતુ જ્યાં બે વિવિધ અર્થો થાજ છે ત્યાં જે તે ક્રિયાપદની બે જુદી શબ્દગણના (entry) કરી છે ઉ ત ચૂકુર સકિ રૂચુ

To knit

ચૂકુર સકિ વણુ

To weave

(૧૦) જ્યાં આગળ પાછળના અનુનાસિકને લીધે સ્વર નાસિકત્વવાળો અને છે તેવાં સ્થળોએ ત્યાં નાસિકત્વ ચિહ્ન ‘.’ મૂક્યું નથી. ઉ.ત. મેણું! પુ. મહેણું, મેણુ પુ. મૃત્યુ.

(૧૧) કચ્છીમાં દ્વિરુક્તિ (germination) ફોનેમિક નથી. શબ્દાવલિમાં જ્યાં જ્યાં દ્વિરુક્તિ અનિવાર્ય લખાયા છે તે કાઢવા રહી ગયેલા છે તેમ સમજવું.

સંકેત સંદર્ભ

પુ.	પુલિંગ.
સ્ત્રી.	સ્ત્રીલિંગ.
અ.કિ.	અકર્મક ક્રિયાપદ.
સ.કિ.	સકર્મક ક્રિયાપદ.
વિ.	વિશેષણ.
વિ (સ્ત્રી).	વિશેષણ સ્ત્રીલિંગ.
અ.	અન્યથા.
(ખ. વ.)	બહુવચન.
સર્વ.	સર્વનામ.

ઉપયોગમાં લીધેલા કોશોની સૂચિ

- (1) Nepali Dictionary
Com. by Sir Ralph Lilley Turner, London (1931).
- (2) Shorter Oxford English (Revised and edited by C. T. Onions) Dictionary vol. I and II (1959).
- (3) An Etymological Gujarati-English Dictionary by Belsare Malhar Bhikhaji (1927).
- (4) The modern Gujarati-English Dictionary (in two volumes) by Mehta B. N. and Mehta B. B. Baroda (1925).
- (5) સાર્થ ગુજરાતી શ્લોકો કોશ (ત્રીજી આવૃત્તિ)
ગુજરાત વિદ્યાપીઠ (૧૯૪૯)
- (6) ગુજરાતી - હિન્દી વોગ
ગુજરાત વિદ્યાપીઠ, અમદાવાદ (૧૯૬૧).

કચ્છી શબ્દાવલિ

શબ્દાવલિ

અ

અર્ક સી આગ, તહોમત
A false charge, alle-
gation
અર્ક સી જુઓ 'અર્ક'
અક્ષ પુ આકડો
A sun plant (calo-
tropis gigantea)
અકડાણુ અ ડિ અકડાણુ, અકડાણુ
To be in a state
of confusion of
mind or body
અખ સી આખ
An eye
અખર પુ અક્ષર (એવ, બવ)
The alphabet, Hand
writings
અખા પુ (બવ) કણુક, બીખમા
આપતામા આનતું અનાજ,
ભૂલે જુએ તે દાણા
Grains given to be-
ggars, Grains used
by a witch doctor
in his witch craft.
અગન સી અગિ
Fire
અગાડુ અ દિવસનો આમનો ભાગ
The early half day,
before noon

અગૂઓ પુ આગેનાન
A leader
અગેણી સી અધરણી
First pregnancy
અગડી સી ચીંગડુ
A patch sewed on
to cover a hole in
a garment
અગ્તો પુ રમતો દિવસ
Holiday
અઘડ નિ અઘુઘડ, જંગલી
Uncouth, jungly
અઘેણી સી જુઓ 'અગેણી'
અઓ પુ જીવાત
Insects
અન્કાણુ અ કિ અચાનુ
To hesitate
અન્કારણુ અ કિ જુઓ 'અન્કાણુ'
અન્ણુ અ કિ આનુ
To come
અન્નન્ન સી આવાગમન, આનમ
Coming and going
અછીગન્ધી ઓ ધોગી પટેડી
A white shawl
અછો નિ ધોગો
White

અત્તર પુ. ગામની વસતિ નજીકનું ખેતર.

A field near by a village.

અજજ વિ. અજ.

To-day.

અજમારણુ અ કિ., સ કિ. અજમાવું.

To try.

અરેછાણુ સ્રી. માળણી.

A senev.

અરેછેણુ સ્રી. જુઓ 'અરેછાણુ'.

અટા પુ લોટ

Flour.

અટકાણુ સ કિ. અટકાવવું.

To stop, prevent.

અટકારણુ સ કિ 'જુઓ અટકાણુ'.

અઠાઈ સ્રી. જૈનોમા પર્યવણુ વખતે

કરવામા આવતા આઠ

દિવસના ઉપવાસ

Religious fasts of the Jains

અઠ્ઠ વિ આઠ

Eight

અઠ્ઠથાથ સ્રી જુઓ 'અઠાઈ.'

અડી સ્રી જુઓ 'આડી'માનો પ્રથમ અર્થ

અડખો વિ અડખુ, ઈર્વાણુ

Jealous.

અડડ સ્રી બાધા, ટેક.

A religious row.

અડણુ અ.કિ. અણુવું.

To construct.

અઢઈ વિ. અડી.

Two and a half.

અણકરણી વિ. આવડત વગરનું.

Unskillful.

અણજન્ધી વિ. વસોવ્યા વગરની.

Unchurned.

અણવર પુ. અણવર.

A relative or a friend of bridegroom who accompanies him throughout marriage best man.

અડધાલી સ્રી. અનાજ, લોટ વગેરે માટેનું એક માપિયું.

A measuring vessel for corns, flour etc

અરેડો વિ. અટક્યાણુ.

Mischievous.

અધ વિ. અરધું.

Half

અધમ પુ. જુલમ.

Tyranny.

અધા પુ. બાપ; મોટાભાઈ.

Father; Elder brother. (in Rajputs).

અધાલી સ્રી. જુઓ. 'અડધાલી'.

અધિકમાસ પુ. અધિક માસ, પુરુષોત્તમ માસ.

An intercalary-lunar month

અધીરપ ત્રો અધીરાઈ

Hastiness

અધેલી રા આઠ આની

A coin valuing

fifty Naye Puse

અધમાની સી અરધો રોડો

Half portion of

a bread

અધથો પુ ટ્રેડીનો અરો ભાગ

A coin valuing half

of a kon,—an out

dated kacchi coin

અને અ અો

And

અન્તી અ ખૂન, ઘણું

much

અન્નર અ માય અન્ને

In, inside

અન્નીધુગ ત્રી ઝુદર

A blind mouse

અન્ધીચિચી સી ગરોળી, પરત્તી

A house lizard

અન્નીછોડ ત્રી જુઓ અન્નીધુસ'

અન્ધો નિ આધો

Blind

અપાનયો નિ પહોય વગરનો

Incapable

અબોજ નિ મર્મ અમૂજ

Foolish, Simpleton

અબલ પુ આલ

The sky

અભિમાન કેવું અ નિ અભિમાન કરવું

To boast

અબડાજી વીન્સુ અ નિ અમડાવું

To come in con-

tact with some-

thing unclean

(taboo)

અબગો નિ નારા

Rude

અબરોઅબગો નિ સાબુનરમું

Good and bad

અમાં સી ડોસીમા

An old woman

અમી સી અમૃત, ધૂંક

Nectar, Spittle

અમીરાત સી ખાતતાની, અમીરી

The state or po-

sition of a no-

bleman nobility

અરડો નિ અઠાર

Eighteen

અગટ પુ રેડિરા

A spinning wheel

અર્જુણ પુ એક નામ

A proper name

અસાચ્યો પુ આખનો

A bull

અવાડો પુ દોરને પીરાના પાણી

માટેનો બાધેનો ડુંક

A reservoir or large

basin of water for

cattle to drink from

અવેર અી અમર, મોડું
 Delay, lateness
 અવરો વિ અવળો ડામેા
 Not strught, Left
 અસાંકે સર્વ અમને
 To us
 અસાંબો સર્વ અમારો
 Our

અમી સર્વ અમે
 We
 અસો પુ મસ
 A mole
 અસોસ અ વાગ્વાર
 Often
 અસ્વાર પુ ઘોડા પર કે તેના બીજા
 પ્રાણી પર બેઠેલી વ્યક્તિ
 A rider, a horseman

આ

આંચ સર્વ તમે
 You
 આંઈ સર્વ ઈ
 આંકે સર્વ આખને
 To you (honoric)
 આંખો પુ આખનો
 A bull
 આંબો સર્વ તમારો
 Your
 આંટી લરાણી સ કિ આગી લરાનની
 To trip (ca-
 use to fall)
 આંધા ન વ આતરડા
 Intestines
 આંકડૂ સ કિ આગવુ
 To catch (chase
 and catch)
 આંબો પુ કેરીનું ઝાડ, મોની પાછી કેરી
 A mango tree, A big
 ripe mango
 આંવા સર્વ તમારા માટે
 For you

આઈ સી મા, સાસુ
 Mother, Mother-in-
 law (rarely)
 આકા સી સી
 A woman
 આકામ સી કુટુંબ
 A family
 આકામ પુ આકારા
 The sky
 આખાણી અી વાર્તા
 A tale
 આખાડો પુ અખાડો મોરની કળા
 A gymnasium, The
 expanded tail of a
 peacock
 આગગમ્ય વિ (સી) આગલા પરની
 Born of a pre-
 vious wife
 આચાર ન વ રીતભાન
 Manners

આજ્ઞાપ વીજ્ઞા સ કિ મસગીને સાધ
કરતુ

To raise

આજર પુ દુ ખ

Pain

આજીજ કેણી અ કિ , સ કિ આજીજ
કરતી

To beseech,
entreat

આઠાર સ્ત્રી જેતી

Sind

આદત સ્ત્રી આદત, ટેવ

Habit, practice

આડી સ્ત્રી જુનાર, માજરી, વગેરેના
સાદાના ભોધા કાપવા
માટેનીચેરખાતુલાકડાનુ
ચોક્કુ, મકાનમા, જતના
ટેકણુરૂપ આકુ લાકકુ

A wooden piece
used in cutting
fodder, A cross-
beam

આદસર પુ મકાનમા જતના ટેકણુરૂપ
જીજુ મોડુ લાકકુ

A beam

આજુ સ્ત્રી સોમદ્યુક્ત આજા

A command con-
taining oath

આડસ મોણુ અ કિ આગસમરકની
To stretch
(oneself)

આડીકો પુ આગગિયો

A wooden stopper

આડ પુ ધણુ, ધણુ સાથે જનાર માણસ
A herd of cattle, A
herdsman

આડયો પુ ચોરણા ઉપર ભેટ બાધવા
માટે વપરાતું પોતિયુ

A small Dhoti like
wrap used to tie waist
upon lower garment
of a male

આત્વાર પુ રવિવાર

Sunday

આથર^૧ પુ ગધેડાના લગડા નીચે
મુકાતુ રાણિયુ

A jute cloth used
to keep under a
wooden frame on
the ass's back

આથર^૨ નિ રીતભાત વગરતુ

Mannerless

આથાણુ પુ અથાણુ

Pickle

આથણુ સ કિ આથતુ

To season (add
spice)

આધત સ્ત્રી આદત, ટેવ

Habit, practice

આધૂ પુ આદુ

Ginger

આન્ધર સ્ત્રી આગમી

A finger

આન્ધ્રો પુ અગ્રો

A thumb, toe

*આન્ધેલ વિ. આંકેલો (સાંદ).

Branded.

આન્ધારો પુ. અધારું.

Darkness.

આન્ધારો કેણુ અ.કિ. અંધારું કરવું.

To darken.

આપઘાત કેણુ અ.કિ. આપઘાત કરવો.

To commit
suicide.

આફરો પુ. આફરો.

A disease of windi-
ness in the stomach.

આભ પુ. આકાશ.

The sky.

આભો પુ. ઝબ્બો, પહેરણુ.

A shirt.

આમ્બરી સ્ત્રી આંમલી.

A tamarind tree.

આમ્બર્યો પુ આંબસિયો.

A seed in a
tamarind pod.

આયસ સ્ત્રી. આયુષ્ય.

Life.

આરં પુ. આગ.

A false imputation,
allegation.

આરં સી. અણી

A pointed iron spike.

આરીસો પુ. દર્પણ.

A mirror.

આર્યો પુ. તાફું.

A recess in a wall.

આર્સ વિ. 'આગમ્ય.

Idle.

આલ સ્ત્રી. કાકડી.

Cucumber.

આલણું અ.કિ. આલીને બેસવું.

To lie (recline).

આવર્ધા સ્ત્રી. આવરદા, આયુષ્ય.

The duration of
one's life, lifespan.

આશીવાડ હેણુ સ કિ. આશીર્વાદ દેવો.

To bless (give
blessings).

આસા સ્ત્રી. આશા.

Hope.

આસા રખણી અ.કિ. આશા રાખવી

To hope.

આસ્માન પુ. આકાશ.

The sky.

આરંધે રાણુ અ કિ. આશરે રહેવું.

To depend.

* આખલાને, લોખંડું ત્રિશળ તથાનીને તેની છાપ મારવામાં આવતી. આવો આખલો 'આંકેલ' કહેવાનો. આંકેલ આખલો રખડો હોય તો પક્ષ તેની ખરી કરાતી નહીં.

ઈ, ઈ
ઈ

ઈચ્છા હોણી અ કિ ઇચ્છા હોણી
To wish for
ઈનોં પુ ઈ
An egg
ઈચ્છા કેણી અ કિ ઇચ્છા
To desire

ઈકો નિ જુઓ 'અડો'
ઈમારો કેણુ અ કિ સ કિ ઇમારો મરવો
To beckon
ઈસી કેણી અ કિ ઇસતી કરી
To iron (clothes)

ઉ
ઉ

ઉ સર્ તો, પનો
He, that
ઉભણુ અ કિ ઉભવ
To grow
ઉઘાડણુ સ કિ ઉઘાડવ
To open
ઉચું કેણુ સ કિ ઉચું કરવ
To raise
ઉજવણુ સ કિ ઉજવવ
To celebrate
ઉજાડણુ સ કિ ઉજાડવ
To brighten
ઉજારો પુ અજવાણુ
Light, twilight
ઉઠીણુ અ કિ ઉઠવ
To wake up, arise
ઉતરે વનણુ સ કિ ઉતરી જવ
To spoil (become overripe)
ઉનર્ નિ એગણીમ
Nineteen

ઉનો નિ ઊંડો
Deep
ઉત્તર પુ ઉતર
A mouse
ઉત્તારણુ કેણી અ કિ ઉત્તારવ
To winnow (grain)
ઉપરો પુ આકાશનો ઉપાડ
The break of clouds in sky
ઉપાસરો પુ અપાસરો ઉપાશ્રય
A Jain monastery
ઉમેણુ સ કિ ઉમેરવ
To add
ઉવારો પુ આગણિયો, દૂધામાથી
પાણી નદાર કાઢાણી
એક માનિ મોઢાણુ
A wooden bar for fastening door, A mechanical device for fetching out water from a well
ઉટ્ટી કેણી અ કિ ઉતરી મરવી
To vomit

અંકાર પુ. અહંકાર, ગવ.
Pride, arrogance.

અંટ સી. વટ.
Obstinacy.

અગસો વિ. આગગનું.
Previous, former.

અધ્યા અ. આગળ.
In front of.

અંદર અ. અહીં.
Here.

અંટ સી. ઇંટ.
A brick.

અડી અ. એવી.
Such.

આંકાર પુ. ઢોળાવ.
A slope.

આંકારે વનજૂ સ કિ. ગળવું.
To swallow.

આંકાણું સ કિ. ઊકળવું
To boil.

આંધાણું સ કિ. ડાઘ કાઢી નાખવા.
To bleach

આંધાઈ સી. આંકાર.
A belching.

આંધાઈ ડેણી અ.કિ. આંકાર ખાવો.
To belch.

આંધાણું સ કિ. ઉધાવવું.
To collect

એ

એણ સી. એણ.
An anvil.

એતેલા અ. એટલા માટે.
For that.

એતેલો વિ. એટલું.
So much.

એન્સાઈ પુ. ઇન્સાઈ.
Justice.

એમાન પુ. સાચ, નેરી.
Truth; Honesty.

એરક સી. ઇલ્બો.
An elbow.

એસારો કેણ સ.કિ. ઇસારો કરવો.
To signal.

એ

ઓ

ઓછું કેણ સ.કિ. ઓછું કરવું.
To alleviate,
lessen.

ઓટો પુ. ઓટલો.
A platform erected
before a house serv-
ing as a seat.

ઓઢાણું સ કિ. (આંખ) મીંચવી.
To shut (eyes).

ઓઢકો પુ. ઓઢંગણું.
A reclining object.

ઓઢખણું સ કિ. ઓગખવું.
To recognise,
know.

ઓતાણું

૯

ઓખણુ ડેણી

ઓતાણું^૧ સ કિ ઉતારવું (કપડા)

To take off
(clothing)

ઓતાણું^૨ સ કિ ઉતારવું (ઉપરની
નીચે)

To take down

ઓસાણું ■ કિ ઊભાવવું

To turn over
(invert some-
thing)

ઓન્ને નિ અવડું

Difficult

ઓન્ને લાગું અ કિ, સ કિ માડું
લાગવું

To pinch, feel
bad

ઓખાકી ડેણી અ કિ બગાડુ ખાવું

To yawn

ઓભાર પુ ઉભાગ

The process of sloping
down of the back
ward side due to
unequalized weight,
imbalance

ઓભો થીણું સ કિ ઊભા થવું

To stand up

ઓમાઈ સી ઓરમ ન, સાનકી

Having the same
father but differ-
ent mothers

ઓર્ધા અ પાસે, નજીક

Near

ઓમાણુ પુ સમયસચકતા

Attention at ■ cri-
tical time, timely
recollection

ઓસાણું કિ ઓસાવવું

To drain excess
water from the
cooked rice

ઓસેલો પુ ખેતરમાંથી પાક ઉપાડી

લેતા રતી ગમેની શીંગા
(ખાસ કરીને મગફળીની)
વીણુનાની કિયા

To collect the res-
idue of crops such
as ground nuts

ઓ

ઓંછાછરી વિ ઉદ્દત

Rude

ઓરોડ પુ જુઓ 'અરડ'

ઓકાગી સી બેનગી

vomit

ઓકેડો પુ ઉકરડો

A heap of rubbish

ઓકણું સ કિ ઊગાવું

To boil (as
water)

ઓકખર સી ખાડણિયું

A mortar

ઓખ સી અડચણ

Inconvenience

ઓખણુ ડેણી સ કિ કાખમાં તેડવું

To carry (a baby
in customary ma-
nner) on the
waist

ઓખડયાત નિ ઓખર કરનારદોર
An ox or a cow
who has a habit
of eating human
excreta

ઓખો વિ મુશ્કેલ
Difficult

ઓખોણું સ કિ ઉખેડવું
To dig up (root
out crops)

ઓખોડણું સ કિ પોણવું
To uncover

ઓગાન ત્રી નીકમથી પાણી જનકાઈને
જનું હોય તે જગ્યા
Leaking spot of a
surge.

ઓઘમ પુ ધામ, બહારો
Heat, warmth.

ઓઘામણું સ કિ ઉગામવું
To strike

ઓઘોણું પુ પૂર્વ
The east

ઓઘણું અ કિ ઊગવું
To grow, sprout

ઓચાડા ભણ્યા અ કિ ઉચાગા ભરવા
To desert,
vacate

ઓચાડો પુ હિન્દુસ્તાનના સરસામાન,
ઉચાગો
The transportable
house-hold.

ઓચોં નિ જોયો
high

ઓચોંગડ અ અડેધડ
Not by the usual
track

ઓજરી ત્રા હોજરી
The stomach

ઓજણું અ કિ ઊગવું
To become up
side down.

ઓટક પુ જંટ
A camel

ઓટણું સ કિ ઓટવું
To stitch (a piece
of cloth) by hemm
ing in

ઓટાડી પુ જંટવાળો
A camelman

ઓટીપૂ સ કિ ઊઠવું
To get up

ઓટો પુ નિશાની, ઓટું
A mark

ઓટો ગળણું મ કિ ટેકણું લેવું
To take sup
port of

ઓડઈ સ્ત્રી ઊધઈ
White ants

ઓડો અ નજીક
Near

ઓડણું મ કિ ઊડવું
To fade (lose
colour)

ઓડણુ સ કિ બિડુ

To fly (as birds)

ઓડો પુ ખેતરનો ચાડિયો

A man-like artificial
image erected in a
field to frighten birds,
beasts etc, who are
coming to eat the
crop, a scare-crow

ઓતાનડુ ત્રી ઉતાન

Haste, Speed

ઓતકડે અ પશે, ત્યા

There

ઓતણુ સ કિ ઊતરવું

To come down

ઓતે અ ત્યા પશે

There

ઓતરી અ એટલી

This much

ઓધાણુ અ કિ ઉધાપડું

To violate

ઓથેસો પુ રોગનું ફરીને ઊપડવું તે

A relapse

ઓથેસો માટો સ કિ ઊથેનો મારવો

To relapse
(a disease)

ઓધર્ આ બધર્

White ants

ઓધાર ગનણુ સ કિ ઉધાર વેવું

To borrow

ઓધાણુ સ કિ ઉધારવું

To debit.

ઓનીજો સર્ તમેણુ

Their

ઓન્ન સી બન

Wool

ઓપડણુ અ કિ ઊપડવું

To start

ઓપ્પા ફેણુ અ કિ ઉપાસ કરવો

To fast (abs-
tain from
food)

ઓખાડી સી ખરામું

A yawn

ઓખાડી ડેણી કિ મગામું ખાવું

To yawn

ઓખારો પુ ઝોમાળ

Heaping of fuel (cop
cow-dung cake)

ઓખેગે પુ ચાના પર લખરાશનાની
શુની ?

A kind of medicine

ઓભાસો પુ ઠપકા

Rebuke.

ઓભણુ અ કિ ઊભવું

To stand (be
corrected)

ઓમાસ સી અમામ, દિનું મહિનાનો
છેનો દિવસ

The day of the
new moon

ઓગત સી ત્રી, બાઈ

A lady, woman

ઓણુ સ કિ ઝેરવું

To put grains in
the grinding-stone
for grinding

ઓલણું કિ ભવનતુ

To get tipped,
lose balance

ઓલથો સી સાજ

Evening

ઓરરી સી ઓસરી, પડથાર

The front portion of
a house, a crandah

ઓરકેણું સ કિ ઉરકેરવુ

To incite.

ક

કકરથો પુ ચક્રમકનો પથર

A luciferous stone,
a flint

કકરો પુ કાકરો

A pebble

કખ સી સગી

A chip, straw

કઘણું અ કિ કરમરડુ

To beg (i.e. re-
quest with humi-
liation)

કચો વિ કાચુ

Unripe, raw

કછી સી મગવ, કકછી

The armpit, A spoon-
like instrument which
is used to serve food
such as Dāl and vege-
tables, a ladle

કછોલાડી સી બામવાઈ

A tumour in the
armpit

કછલાડી સી લુગો 'કછોલાડી'

કળ સી આકરિમક દુખદ બનાવ

Fate, misfortune.

કભયો પુ કબિયો

A quarrel

કકક પુ લરકર, દગ

An army

કઘર સી કઠાર

A dagger

કઠણુ વિ કઠણુ

Hard

કઠે અ કપારે

When.

કઠેમઠે અ માડમાડ, જેમતેમ કરીને

Somehow or other,
with difficulty

કઠો પુ કકુ (ઓષધિ), પથરાળ જમીન

An ayurvedic medicine,
Rocky land

કઠણું સ કિ કાકડુ

To remove (take
away)

કઠણુર સ કિ કાકડુ (રસ વગેરે)

To squeeze out
(juice etc.)

કણુરણુ અ કિ કણુસવુ

To groan

કણી સી કણ

A small particle

કંભોર સ્ત્રી કરેણુ વૃક્ષ

A pet tree of Lord
Shiva

કંભોર પુ કાંઠો

A bank, a coast

કંભોર પુ કાંટો

A thorn

કંઠક નિ કંઠક

Hard

કંડી સ્ત્રી સાકળ

A chain.

કંતર સ્ત્રી કાતર

Scissors

કતીસર પુ કારતક મહિનો

The first month of
the era of Vikrama
(Oct-Nov)

કાણૂ સ કિ કાવુ

To spin (cotton-
yarn)

કંધર સ્ત્રી કંદર

Appreciation

કંધર કેળી અ કિ, સ કિ કંદર કરી

To appreciate

કંઠો પુ કાંઠો (વાસણનો)

The neck (of a pot)

કંઠરી સો કાચળી (સાખી)

The slough or
covering of a
snake

કંઠ પુ કાંધ, કાંઠી પાછળનો ભાગ

Back part of the neck

કંધો પુ કંધો, ખભો

A shoulder

કંધોયો પુ કંદોઈ

A confectioner

કંન પુ કાન

An ear

કેન્ખજૂયો પુ કાનખજૂરો

A kind of cen-
tipede

કપડ પુ કાપડ

Cloth

કપા પુ કપાસ

The cottonplant, cotton

કપાસ્યા પુ (જ વ) કપાસના બી

Cotton seeds

કપી સ્ત્રી ગરેડી

A pulley

કાણૂ સ કિ કાપુ

To cut

કપડો પુ કાપડ, કપડુ

Cloth, Garment

કાપર સ્ત્રી ભેખડ

A precipice, a cliff

કબૂલૂ સ કિ કબૂલુ

To admit (one's
fault or error)

કબૂલૂ સ કિ મજૂર કરવું

To approve,
confirm

કમર સ્ત્રી કેડ, કટિ

Waist

કમાડ પુ કમાડ

A door

ક્રમારણુ સ.કિ. કમાવું.

To earn.

કરમ કેણુ અ.કિ. કામ કરવું.

To work.

કર પુ. કર.

A tax.

કરખ સ્ત્રી. અંદરનો ઝોરડો.

The inner room of
a house.

કરન્જણુ અ.કિ. કરાંજવું.

To groan.

કરમ પુ. નીમ.

The fortune.

કરી નણૂં સ.કિ. કરી છટવું.

To try, attempt.

કસી સ્ત્રી કળશી.

A measure equal to
16 maunds used in
weighing corn.

કરથો પુ. કળશિયો, લોરો.

A goblet.

કલાલ પુ દારૂ વહેંચનાર; પીકું ?

A liquor-seller; A
liquor-shop ?

કલાલી પુ દારૂ વહેંચનાર.

A liquor-seller.

કવો પુ પતંગ

A paper-kite.

કલ્લી સ્ત્રી. દૂધથી ગાય.

A milk-yielding cow,
a milch cow.

કસ કલણુ અ.કિ. ચૂસી લેવું.

To exploit.

કસલ પુ. કસમ, હુન્નર.

Trade, skill in trade.

કસાય પુ. કમાઈ.

A butcher.

કસારી સ્ત્રી કસારો, એક જીવડું.

A kind of insect.

કસણુ સ.કિ. કસવું

To tighten.

કસલી સ્ત્રી. ટપ્પડી.

A small metallic pot.

કાંરો પુ. તાલવુ.

A balance.

કાંધો પુ. મૃતદેહને કાંધ આપનાર.

A man who carries
a dead body on his
shoulders to the
burning ground, a
coffin bearer.

કાંસી સ્ત્રી. મોમાસામા કાઢી નાંખેલું ને
પગીધી સુકાઈ મથેલું ઘાસ

Hay.

કાકીન્દો પુ કાઠીડો, કાચીડો

A chameleon.

કાચડો પુ કાપડો.

A crow.

કાચરી સ્ત્રી. (ખ. વ.) નાના ટુકડા.

Small pieces.

કાચ પુ. ન્યાયાધીશ.

A judge among the
Muhammadans.

કાચિભડ પુ પોપૈયુ

A kind of fruit

કાઠ ચિભડ પુ બુઓ 'કાચિમકે'

કાઠી અી લાકડું

Wood

કાકો પુ ધડની એક જાત

A variety of wheat

કાકોરથો પુ કાઠી જાતિનો પુરુષ

A man of kāthi

community

કાણી વિ (સી) એક આંખે અંધ

One-eyed

કાણડી સી દીનાસગી

A lucifer match.

કાડો પુ તડકો

Hot sunshine

કાડજો પુ કાગળું

The heart

કામબુ કેણુ અ કિ કામબુ કરવું

To bewitch

કામભાય સી નાવણી ન મતની દાણાની
કામગીA cloth bag which
contains seeds and
is to be tied to a
plough at the time
of sowing

કામબડી અી બુઓ 'કામભાય'

કારીન્ધો પુ તડમૂચ

A water-melon

કાગો વિ કાળો

Black

કાલો પુ વાધુ, રૂ સમેતનો ડપાસનો
દોડો

A cotton pod

કિછ પુ કાટ

Rust

કિડાં અ કયા

Where.

કિડયો પુ કડિયો

A mason

કિલકં અ કયાકં

Somewhere

કિલે અ કયા

Where

કિરકં અ કેદનાં

How many

કિરૈ અ કલૈ

How much

કિન્નો નિ મદુ (એડુ)

Dirty (child)

કિખાર પુ કપાળ

The forehead

કિભર અી કમર

A grave

કિરમ પુ પેમા થનું જીવડું

An intestinal worm

કિટિકલ કેણુ અ કિ કલકમ કરવું

To chirp (as birds)

કિચડ પુ કાલ

Mud

કિણૂ સ કિ ખરી પડવું (ફળ વગેરે)

To fall down (e.g.
fruit from a tree)

કીં અ કેમ

Why

કીડાં અ કપા

Where.

કુપાતર નિ કુપાત

Unworthy.

કૂંકલો પુ કૂંકલિયુ

The posture in which
the legs are bent
double

કૂંડાકો પુ કૂંડાકું

A circle

કૂંડો પુ કૂંડું

A flower-pot.

કૂણક પુ કૂણક

An ear ornament

કૂણખી પુ કૂણખી

A cultivator

કૂંકડ પુ જુઓ 'કૂણક'

કૂંજી સી ચારી

A key

કૂંની સી કુવડી, યોગી

A small earthen pot

કૂમૂંધ સી કમગ

Bad weather

કૂરામ સી દુરમનાન

Enmity

કૂંલો અ રાખી, રા માટે

Why

કૂંલો અ જુઓ 'કૂંલો'

કૂંરો અ રુ

What

કૂંરો પુ ખેતીનું એક ચોખ્ખર, કળિયુ;
કળિયોA large harrow; A seed
in a fruit.

કૂંલોંચ અ રીતસર.

Methodically.

કેળો સર્વ કેળો

Whose

કેણુ સ કિ કરવુ

To do, act.

કેડી રીતે અ કેવી રીતે

What way.

કેડોર પુ કાળડો, કાચીડો

A chameleon.

કેડોર નિ કેવો

Of what sort

કેડોયો પુ કેડિયુ

A kind of jacket.

કેધ કેણુ સ કિ કેદ કરવુ

To imprison.

કેડ પુ નશો

Intoxication.

કેર સર્વ કેણુ

Who

કેમકેરી સી (બ વ) કેળા

Plantain fruits

કેર પુ કેરડો

A kind of vegetation.

કે અ રા માટે

Why

કે.એ.કે. સી મડ (કેળા)

A kind of kidney
bean.

કોટીચ્છે પુ કાવીજકુ

A fruit of a creep-
ing plant

કોટરી સ્ત્રી ભોંત, વડી

A wall, a compound
wall

કોઠે વીંજી સકિ દોરવું (માણસને)

To lead (a
person)

કોટી^૧ સ્ત્રી કોટી

A small cowry

કોટી^૨ નિ વીસ

Twenty

કોઠં સ્ત્રી કોઠં, એક રોગ

Leprosy.

કોણે કંઠજૂ અકિ કોટો ફૂટે

To sprout,

કોતજૂ અકિ, સકિ કોતરવું

To carve.

કોધરી સ્ત્રી થેની

A purse, a bag

કોથો પુ કોથો

Coal

કોટી સ્ત્રી કચ્છ-કાશિયાનાકમા અગાકિ
વપરાતો રૂપિયાના ૩ મૂલ્ય
નો એક જૂનો સિક્કો

A small silver coin
valuing about 1/3 of
a rupee which was
formerly in use in
Kutch and Kāshīawāi

કોરો નિ કોરો

Blank

કોરો સીરો પુ એક મિષ્ટ વાનગી

A sweet dish
made out of
flour, ghee mo-
lasses etc

કોણૂં અકિ ખેરવું

To bore (a hole)

કોઠસો પુ કોનસો જુઓ 'કોપો'

કોમર થીજૂ અકિ માદા થવું

To be sick

કોસાડી સ્ત્રી ઉનામજી

A vessel used in pre-
paring hot water.

કોસો નિ ગરમ, ઊનું

Hot

કોં સ્ત્રી કસ

A tightening ribbon of
a jacket like garment

કોંણી સ્ત્રી કોણી

An elbow

કોત્યા પુ (નવ) કોનિયા, સકાસિયા

જુઓ 'કોનો'

કો અ જુઓ 'કો'

કોખ સ્ત્રી કાખ

An arm pit

કોંરા કેણૂ અકિ જુઓ 'ખેરા ખેણૂ'

કોંધે પુ કોમળો

A mouthful of water
or of any other
liquid, gargle

કોચ્છર નિ દૂદા મનનો

Mean, shallow

કોચ્યા પુ (ખ ૧) કુચ્યા

Sediments co
nsisting of dry
fibers

કોચણુ સ્ત્રી ખરામ કામ કરનાર સ્ત્રી

A prostitute

કોચટો કેણુ અ કિ કાનતરુ કરવુ

To conspire
(plan evil toge-
ther)

કોચણુ સ કિ ,ટતુ

To beat breast,
thresh

કોહ પુ હાથધકાઉ ભરડો

A hand made top

કોતો પુ કૂતરો

A dog

કોમતી સ્ત્રી દુર્મુદિ

Evil mindedness.

કોપ પુ કુળ

Family

કોરકણુ અ કિ ,સ કિ મરધા—મતમતુ
ગોનવTo cackle (as hens
and ducks)

કોલ પુ વચન, ગોવ

A promise, a word

કોલસો પુ ખભો

The shoulder

કોસ્તુવાનક ચીણી અકિ કમુવાનક થ વી

To be aborted

ખ

ખાંચો પુ લાખા પાના નાળી કોદાળી

A spade

ખખડણુ અ કિ ખખડવુ

To rattle

ખખડાણુ સ કિ ખખડાવવુ

To knock (a
door)

ખટકણુ સ કિ ખટકવુ

To prick

ખટો વિ ખાટુ

Sour

ખટણુ સ કિ ખાટવુ

To profit

ખડક સ્ત્રી ખાક

A pit.

ખણે અમણુ^૨ મ કિ લાનવુ

To bring

ખણે અમણુ^૨ સ કિ લઈ આવવુTo get (go
and get)

ખણે વનણુ સ કિ લઈ જવુ

To get (come
and get)

ખણુ સ કિ ઉપાડવુ

To lift up

ખડ પુ જોળા ધાસ

Oil cakes, Grass weeds

ખડઈ સ્ત્રી પાડી, ખડેલી

A young she buffalo

ખડકણુ અ કિ ,સ કિ ખડકવુ

To pile up

અડકી આ નાનું દાર

A small gate

અડધો પુ શાહી માટેનો કાચનો બોટો,

અત્રે રહી ગકે તે પ્રકારનો

કપડાનો સામસામા ખાતા

નાનો થેનો

An ink pot, A many

folded bag

અતમ ફેણુ સકિ અતમ દરવું

To destroy

અથો પુ. ધાબળો, ઝામળો

A blanket

અશ્મો પુ મુસનમાનોમા પ્રસંગોપાત

ધરી લાણી (?)

An occasional distribution of present items in Muhammadans

અદડો નિ અદડા નિર્ગર્થ

A eunuch

અનણી આ ખાડણી

A mortar

અનાર અનાર કેપ્પુ અકિ, સકિ

ધવડવું

To scratch violently

અનાર્પ્ અકિ, સકિ અન્વાગવું

To itch

અન્ખેણું સકિ અખેરવું

To beat (for shaking the dust off)

અન્ધ આ ખાગી

Cough

અન્ધાગે પુ ખોખારો, અગખો

A gargling sound, Phlegm

અધણુ અકિ ઉધરસ ખારી

To cough

અન્ણુ સકિ ખાડવું

To pound (grain etc.)

અપણું સકિ અપવું

To need

અપણું સકિ ઇચ્છવું

To desire, want

અફેણુ પુ આપણુ

A shroud

અલાર આ નાથુ

Announcement

અલાર ડીણી સકિ નાથુ રવી

To announce

અરધ સી જુઓ 'અરધ'

અરે પુ અગ્રુ

A threshing floor

અર્થ પુ હગણુ

The act of evacuating bowels

અલક સી દુનિયા, જગત

The world, universe

અલ્લો પુ જૂનો નોડો

An old shoe

અમ સી ચામડીનો એક રોગ, ખસ

Scabies

આંપ સી ચોસડ

A block of a solid object

ખાજી સ્ત્રી. જુઓ 'ખસ.'

ખાડી સ્ત્રી. દારી, હડપચી.

A chin.

ખાતે લિખણુ સ.કિ. ખાતે લખવું.

To make entry
in an account
book.

ખાતરી ડીણી અ.કિ., સ.કિ. ખાતરી
દેવી.

To assure.

ખાન્દો વિ. સહેજ નમતું, ખંડિત.

Slanting, broken.

ખામી હોણી અ.કિ. ખામી હોવી.

To lack (be
without).

ખામણુ પુ. ખામણું; ચોકડી.

A bed (for plants);

A square.

ખાંણુ સ.કિ. ખાવું.

To eat.

ખાર^૧ પુ. ખાર, દેવ.

Rancour.

ખાર^૨ સ્ત્રી. પાણી જવા માટેની મોરી.

A drain for sewage.

ખારક સ્ત્રી. ખારક.

A dry date.

ખારારૂ સ.કિ. ખવડાવવું.

To feed.

ખારૂ ધીણુ અ.કિ. ગુસ્સે થવું.

To be angry.

ખારૂઓ પુ. ખારવો, નાવિક.

A seaman, ■ sailor.

ખારો^૧ પુ. કપડાં ધોવામાં વપરાતી
એક પ્રકારની માટી.

Saline earth used
in washing clothes.

ખારો^૨ વિ. ખારું; તીખું; કડવું.

Salty; Pungent;
Bitter.

ખાર્કયાલ સ્ત્રી. ખારેકનું ઝાડ.

A dry date tree.

ખાલી અ. હોટ; ભરેલું ન હોય
તેવું.

Useless; Empty.

ખાલી કેણુ સ.કિ. ખાલી કરવું.

To make empty.

ખાસો વિ. સારો, મનનો.

Good.

ખાસો લગણુ સ.કિ. ગમવું, સારું લાગવું.

To like.

ખિજણુ અ.કિ. ઊકળીને પરપોટા થવા.

To bubble (as boil-
ing fluid).

ખિજબો વિ. બોબો.

Toothless.

ખિલ્લ પુ. હાસ્ય.

Laughter.

ખિલ્લો વિ. ચતો, સરળો.

Not inverted.

ખિસ્ણુ અ.કિ. ખસવું.

To move.

ખીં પુ. દોષ (કુશળ).

Well-being.

ખીટચો પુ. મોટી ઉધરસ.

Whooping Cough

ખીર આ દુધ
Milk

ખીર-ર આ ખીર

A sweet dish
prepared out of
milk, rice, sugar
and spices

ખીલોડી સ્ત્રી ખિસકોડી

A squirrel

ખીલખોડી સ્ત્રી જુગો 'ખીલોડી'

ખીલજૂ અંકિ દસનુ, ખીલવુ

Tolaugh, bloom

ખીસો પુ ખીસું

A pocket

ખૂંચા પુ જુઓ 'ખીસો'

ખૂંટખૂંટાણૂ અંકિ, અંકિ ખટખટાવવું

To tap (lightly)

ખૂંટણૂ અંકિ ખૂંટુ

To deplete

ખૂંજો પુ ખૂંજો, કોણ

A corner, An angle

ખૂંઢે રિ કોણ

Sluggish of underst
anding, dull

ખૂંઢણૂ સંકિ ખૂંઢવું

To trample

ખૂંઢે પુ ચૂનાની ભટ્ટી, ચુકારની ભટ્ટી

A kiln, a furnace

ખૂંવો પુ કૂવો, કોસ

A well, A large bucket-
like vessel which is
used to draw water
from a well

ખૂસામત કેણી અંકિ ખુસામત કરવી.
To flatter,

adulate

ખેંચણૂ સંકિ ખેંચવું

To draw (water),
pull

ખેણૂ સંકિ ખાવું

To eat

ખેતર પુ ખેતર

A field

ખેતરખાર પુ ખેતરખાળ

A tutelary god

ખેંચણૂ સંકિ જુઓ 'ખેંચણૂ'

ખેણૂ અંકિ જુઓ 'ખેણૂ'

ખેર પુ એ નામનું વૃક્ષ

A kind of tree (The
acacia catechu)

ખેર અંકિ દીક

No matter

ખોંખારો ખેણૂ અંકિ ખોખારો ખાવો

To clear the
throat, cough
with purpose

ખોંચણૂ સંકિ ખોસવું

To prick, force in

ખોખડ પુ (જવ) મોટા કાકરા

Pebbles

ખોખો પુ ખોખ

A box

ખોખોર નિ જુઓ

Old

જોરો ઠેરાણુ સ.કિ. ખોટું ઠેરાવવું.

To condemn
(find guilty).

જોરપાય પોણુ અ.કિ. ખોટકાવું.

To become
out of order.

જોરડી સી. સગમી ગયેલા હાથાનો
ટુકડો, દડા.

A piece of a burnt
cowdung, a slab.

જોડણુ સ.કિ. ખોડવું.

To set, erect an
object to signify
something.

જોતણું સ.કિ. ખોતરવું.

To scratch (an itch).

ખોડણુ સ.કિ. ખોડવું.

To dig.

ખોખાચો પુ. ખીચું

A pocket.

ખોખાચો પુ. જુઓ 'ખોખાચો'.

ખોજરો પુ. રોકાણુ, ઠીવ.

Stay, delay.

ખોશી સી. કમુમય મુંદરી.

A sari of saffron
colour.

ખોસેરો વિ. ધૂત.

A rogue.

ખોલણુ સ.કિ. ખોલવું.

To open (door, eyes
mouth, bag etc.).

ખોર પુ. ક્ષય, નાશ.

Annihilation, destruc-
tion.

ખોર સી. કાગ (ખોદવાની).

A sharpe edged iron
bar for digging.

ખોટલ વિ. વિશ્વાસઘાતી.

Traitorous.

ખોણુ અ.કિ. ખૂંપવું.

To get stuck in.

ખોરે ગજલુ સ.કિ. ખોરો લેવું.

To adopt (a child).

ખોરો પુ. ખોજો.

Lap.

ખ્યાલ કેણુ અ.કિ. ખ્યાલ કરવો.

To take note of.

ગ

ગમ્ય વિ. બહુ.

Very.

ગમ્યકડી વિ. ઘણી બધી.

Very much.

ગજલુ સી. ગર્જના; એક માદા પક્ષી.

A thunder, a roar;

A kind of female
bird.

ગજલ અ. ગજલ, આશ્ચર્યસ્યક શબ્દ.

Wonderful.

ગજર પુ. ગાજર.

Carrot.

ગજજ સી. ગર્જના.

A thunder, a roar.

ગજલુ અ.કિ. ગાજવું.

To roar, rumble.

ગટે પુ કાગિયો

A mouthful

ગટગટારૂં અ કિ ગટગટારૂં

To drink at
■ time

ગટર સ્ત્રી ઇયગ, કીડો

A caterpillar, an insect

ગડલ સ્ત્રી રમકડાની ઝાડી

A toy-cart

ગડી સ્ત્રી ગાડી, આગઝાડી.

A small cart, A rail
way

ગડોડી સ્ત્રી મધેડી

A she-ass

ગઢૂં પુ. ગઢ, કિનો

A fort

ગઢો નિ વૃદ્ધ, ઘરડો

Old

ગઢપણુ પુ ઘડપણુ, જુદાંરસ્યા

Old age

ગણણૂં સ કિ ગણવ

To count

ગત સ્ત્રી શક્તિ, પહોચ

An ability

ગતરી સ્ત્રી ગેરડીની કાતળી

A small piece of ■
sugarcane

ગન્ઠ માણી અ કિ ગાઠ મારવી

To tie a knot

ગન્ઠો પુ ગાગડો, દીમણ

A large piece, A glot
resulting from con-
tusion

ગન્ન પુ હાથો

A handle

ગપ્પા લઘાણુ અ કિ ગપ્પા લગાવના.

To talk idly,
tattle

ગલણી સ્ત્રી. ગાલણી

Pregnant

ગલૂં પુ બાળક

A child

ગમણૂં સ કિ ગમતુ

To like

ગરણુ પુ પ્રસાદી પદાર્થ ગાળના માટેનો

કપડાનો કકડો, ગળણુ

A piece of cloth used
as a filter

ગરથાર લિ બેનારસ

Having no heir

ગરમ નિ ગરમ, ઊનુ

Hot, warm.

ગરમ કેણૂં સ કિ ગરમ કરવું

To heat

ગર્ધન સ્ત્રી ગરદન

The neck

ગર્મર સ્ત્રી ગરમર, અથાણામા રપરાતી

એક વનસ્પતિ

A kind of edible root
which is used as a
pickle

ગલો પુ ગળુ ગલો

throat, A money
box

ગલોલી સ્ત્રી બુદ્ધકની ગોળી

A bullet

ગાઉ પુ બે માઈનનુ અંતર
A distance of two
miles

ગાંભીરિ કાનો
A simpleton

ગાંટે કેણુ મ કિ ઘટ્ટ કરવુ
To thicken(soup
etc)

ગાંડુ પુ થેડુ
A sheep

ગાંડી સ્ત્રી જુઓ 'ગાંડી'

ગાંધી સ્ત્રી ગાંધી
A throne, a soft pad

ગાંઢો રિ ગાંઢો
Mad

ગાંધી પુ કરિયાણાનો વેપારી, એક
અર્થ

A grocer, A surname

ગાંભો પુ નાછડો
A calf

ગાંભોડ પુ નાછડુનુ ધણુ
A herd of calves.

ગાંભો પુ જુઓ 'ગાંભો'

ગાંભો પુ મુસાફરી
Travelling

ગાંભુ અ કિ સ કિ ગાનુ
To sing

ગાંભુ સ કિ ગાનુ
To strain, defecate

ગાંભુ સ્ત્રી વાત
An easy talk

ગાંભુ કેણી અ કિ વાત મરની
To talk, converse

ગિંચી સ્ત્રી ડોક, ગળુ
Neck

ગિંચી સ્ત્રી દાંડિયો

A hard or semi-
hard shell in a
fruit, seed

ગિંચ પુ જુઓ 'ગિંચી'

ગિંચ સ્ત્રી પગે ચડતા ગોટલા
Knot of veins

ગિંધી સ્ત્રી નાની બકરી
A young she-goat

ગિંધો પુ નાનો બકરા
A young he-goat.

ગીંજુ સ કિ લેવુ

To buy, take
ગીંજીલાચ્યાં કેણુ અ કિ ગમગનિયા
કરવા
To tickle

ગૂં પુ ગૂં, નિષા
Human excreta.

ગૂંચો પુ ગૂંચ, ગૂંચો
A circle

ગૂંચુ સ કિ ગૂંચુ
To knit

ગૂંચુ સ કિ ગૂંચુ
To weave

ગૂંચુ સ કિ ગૂંચુ
To tangle.

ગૂંચાર સ્ત્રી કાજુ
A visit of condor-
lence

ગૂંચો પુ ઢીંચુ
A knee.

ગૂંઠચો પુ દીંચિણિયુ

A support for the
knee used during
dinner time

ગૂંઠગૂંઠ કેણીર અ કિ ગણુગણુ

To hum

ગૂંઠગૂંઠ કેણીર અ કિ કાન્મા કહેવું

To whisper

ગૂંઠ પુ ઢગનો

A heap

ગૂંઠી પુ મુદીનું વૃક્ષ

A kind of tree

ગૂંઠણુ અ કિ, સ કિ ગૂંઠવું

To trample

ગૂંઠડો પુ ગૂંઠકું

A tumour

ગોંણુ પુ ગાંણુ (ગોંણુ)

A piece of cloth used
in filtering water and
other liquids

ગો પુ ગો

An iguana

ગોખજી સ કિ ગોખવું

To crum

ગોપ પુ પરરાખ

A bridegroom.

ગોઠ પુ ગામ

A village

ગોઠડ પુ પરગામ

A village other than
one's own

ગોઠવણુ સ કિ ગોઠવું

To arrange

ગોઠી પુ જૈન દેરાસરમાનો પૂજારી,

એક જ ગામનો નતની

An official in a Jain
temple, An inhabitant
of the same village

ગોઠ વનજી અ કિ ગામ જવું

To travel

ગોઠ વનજી અ કિ ગમવું, ગોઠવું

To like, suit

ગોઠજેણુ સ્ત્રી આખા ગામનો જમણુ
વાર

A mass dining of
a whole village

ગોઠચો પુ મહેમાન

A guest

ગોતણુ સ કિ ગોતવું

To find

ગોન્ધે રખણુ સ કિ ગોધી રાખવું

To confine

ગોપત નિ જાનું, ગુપ્ત

Secret, hidden

ગોખચી સ્ત્રી કાચળી

A purse

ગોથો ખાણુ અ કિ ગોથુ ખાવું

To stumble

ગોનન્ધ પુ ગોવિંદ, ઈશ્વર

God

ગો સ્ત્રી ગાય

A cow

ગોડે વજણુ સ કિ ગૂંઠવું

To lick

ગોણે વજણુ સ કિ ગુણવું

To multiply

ગોડ પુ ગોળ

Molasses

ગોડાદુ સ્ત્રી ગોળની બનાવવાગી
તમાકુ
A kind of tobacco
prepared for smok-
ing by mixing
molasses in it

ગોડપાપડી સ્ત્રી ગોળપાપડી, ગુબડી
A kind of sweet-
merit made of
molasses, ghee
and wheat flour.

ગોનાર પુ નાર, વડુ
A wolf

ગોખખ પુ ગોખો, વાસણ પર પડેનો
ખાડો
A depression in a
metallic vessel

ગોખખ પોપૂ અકિ ગોખો પડેવો
To be damaged
(esp of metals)

ગોલ્યા પુ ગુડિયા
(બવ) Puppies

ગોલસ કેણુ સકિ ગુવ દરવુ
To put off

ગોમ પુ માસ
Meat, mutton

ગોરસે કેણુ સકિ ગુરસે કરવુ
To annoy

ગ્વાતરી સ્ત્રી ગ્વારનો ચરો
Cattlefood prep-
ared out of a kind
of bean

ધ

ધધિર પુ શિખી
A skilful artisan of
stones, a sculptor

ધટણુ સકિ ધટુ
To decrease, diminish

ધણુરી કેણી અકિ ગણુતરી કરવી
To calculate

ધણો વિ પૂરતું
Sufficient

ધણ પુ ટોકરો, ઘટ
A bell

ધણટી સ્ત્રી ટોકરી
A small bell

ધટણુ સકિ ધટુ
To make, fashion.

ધન્નો પુ ગામ
A village.

ધર પુ ઘર
A house

ધરણુ પુ અહણુ
An eclipse

ધરત પુ ઘી
Ghee.

ધનાઈ સ્ત્રી જુગાની
Witness

ધસેણું સકિ ધસેડુ
To drag

ધરણી સ કિ ધસતુ

To rub

ઘા પુ ઘા જખન ઘાસ

A wound, Grass

ઘા ફેણુ સ કિ ઘા ફરવે

To throw

ઘાટ પુ આકાર

Shape

ઘાણી સી તેનીમિયામાથી તેન કાઠ

વાનુ દેગી યત્ર

An oil mill turned

by a camel or an

ox, a country oil

compressor

ઘાર સી ગાગ લીપણુ

An abuse, A mix-

ture of cowdung,

earth and water

used in coating a

wall, floor etc

ઘાર ડીણી સ કિ ગાગ દેવી

To abuse

ઘાસે પુ કાદવ, કીમડ

Mud

ઘાણૂં^૧ સ કિ જુઓ 'ગાણૂં'

ઘાણૂં^૨ સ કિ ઓગાનતુ

To dissolve

ઘાલાવેલો નિ વેવનો, ભરેલો ન

મૂંઘય તેવો

Idiotic

ઘાદમોલ કેણી અ કિ વાતચીત કરવી

To converse.

ઘિર પુ ગરબ

Kernel

ઘિરાક પુ ગ્રાહક

A customer

ઘિર્ધનણુ સ કિ સડી જતુ

To get rotted

ઘિરો પુ ભમરડો

A spin top

ધી પુ જુઓ 'ધરત'

ધીન્ધો જુ ચાનડા, નાનો શટયો

A small bread.

ધીરે રખણુ સ કિ ગીરો મૂકતુ

To mortgage

ધૂંટણુ સ કિ ધૂટતુ

To pulverize

ધૂન્ધટ પુ ધૂધટ

A veil

ધૂન્ધણુ સી રકમક

Affliction.

ધૂન્ધો નિ મૂંગો

Dumb

ધૂમટો પુ જુઓ 'ધૂન્ધ'

ધૂમણુ અ કિ ધૂમતુ

To move round

ધૂમરી સી ફેર, ચમરી

Turning

ધૂધૂર ફેણુ અ કિ ધૂરતુ

To growl.

ધૂનડ પુ ધુનડ, એમ પક્ષી

An owl

ધૂમાણુ અ કિ ધુસાડતુ

To push into

ઘેલી નિ ગેળી

Divine

ઘેરો કેણુ સ કિ ઘેરુ

To surround

ઘેસ અી ઘેગ

A preparation of
Juar flour with
whey

ઘાધીરો પુ ગંગિડો

A tick

ઘાણ્યો પુ નાના પિત્તળનો ઘડો

A metallic water pot.

ઘાડો પુ ઘોડો

A horse

ઘાધો પુ બગદિયો, આખનો.

A bull

ઘાંધો પુ લુઓ 'ઘોધો'.

ઘોગ પુ ગોર મહારાજ

A family priest

ઘોલી અી ગોળી (બૂકની)

A bullet

ઘોંચણુ સ કિ ઘોચરુ

To pierce

ઘોધ વાણી અ કિ આકળા થવુ

To be excited

ઘાડલો પુ ટાડલો

A large wooden peg
fixed to the frame
of a door

ઘોણ્યોણુ કેલી અ કિ ગણગણવુ

To hum

[ક]

ચ

ચાંઈ નિ ચાર

Four

ચક ભગણુ સ કિ બચક ભરવુ

To bite

ચક્ર પુ ચાકડો, બચક

A potter's wheel,
A bite

ચકોરો પુ કોકુ

The fruit of *Fero-*
nia Elephantum

ચખણુ સ કિ ચખવુ

To taste.

ચટો નિ ખાવાનો શોખીન.

Addicted to eating

ચટણુ સ કિ ચાટવુ

To lick

ચડણુ સ કિ મસગવુ

To knead

ચણા પુ ચણો, ચોક અનાજ

Gram (Generally used
in plural)

ચણ્ણાડ નિ ચાડાગ

Vile

ચકકધો નિ ચળકનું

Shining

ચડાણુ સ કિ ચડાવવુ

To incite, instigate.

ચડણુ સ કિ ચડવુ

To climb, ascend

ચતાગ ડીણુ અ કિ ચિતાર દેવો

To describe

અન્ધાર્થ સ્ત્રી. સારી સ્થિતિ, હહેર.

Happiness.

અન્ધો વિ. સારો.

Good.

અન્ધર પુ. ચંદ્ર.

The moon.

અપ્પ પુ. હોઠ.

A lip.

અબજૂ સ.કિ. ચાવવું.

To chew.

અમકણુ અ.કિ. ચમકવું.

To shine.

અમડી સ્ત્રી. આમડી.

The skin.

અમળુ પુ. શિરોર્થ.

A vessel with a big belly and a tapering neck.

અમમ પુ. ચામડું.

Leather.

અમમર સ્ત્રી. અમર.

A fly-driver made of fibres.

અમલાણુ અ.કિ. ઉતેડવું.

To skin, flay.

અમર્ય વિ. (મી). માંડી.

Mad.

અમળા પુ. એક જાનવર.

A kind of animal.

અરૂ સ્ત્રી. જમ્યા પછીથી કરવામાં આવતી એ ધોવાની પરંપરાગત ક્રિયા.

The act of washing mouth traditionally after meals.

અરૂઓ પુ. જારા લેવા માટેનું માટીનું વાસણ.

An earthen pot used in carrying butter-milk.

અરોચાર પુ. ધાસવારો.

Weeds.

અણૂ સ.કિ. ચરવું.

To graze.

અર્થો વિ. માંડો.

Mad.

અલે વળૂ અ.કિ. વહી જવું.

To overflow.

અસકો પુ. યસકો.

A craving; a shooting pain.

આંધી સ્ત્રી. ચાંદી; તે નામનો રોગ.

Silver; A kind of venereal disease.

આંધત સ્ત્રી. ખણખોદ.

The habit of finding faults.

આંસ કેણા સ.કિ. ચાસ કાઢવા.

To rake.

આંકણુ સ્ત્રી. ધાંચણુ.

An oilmiller's wife.

આકી પુ. ધાની.

An oilmiller.

આકર્ય કેણી અ.કિ. ચાકરી કરવી.

To nurse, serve.

આગ પુ. લાડ.

(અ.વ.) Act of fondling.

આડી સી. ફતરાં વગેરેને ખાનાનું
નાખવામાં વપરાતી ધરની
બહારના ભાગમાં રખાતી
પથરની ચોટ્ટી.

A vessel made of
stone which is used
to collect the leav-
ings of food for
cattle and dogs to
eat.

આડીકો પુ. વાહન.

A conveyance.

આડથો વિ. આડી યુગથી કરનાર.

Back-biter.

આધર સી. ચાર.

A sheet of cloth.

આન્ધરો વિ. આંદુ, સફેદ ટપકાંવાળું.

White spotted.

આન્ધો પુ. ચંદ્ર; આંદુ.

The moon; An
ulcer.

આપણુ સી. ચારણ, એક જાતિ.

A community of
bards, a caste.

ચારાળી સી. દોર ચરાવવા જેટ
જેવાનું મહેનાણું.

The wages for
pasturage.

ચારો પુ. ચાણો અગાળીનું; ધાસ-
ચારો.

A prank; Woods.

ચાલ કેણી અ.કિ. ચોગાડુ ચાલવું (ચોપાટ
આદિ જેવી રમતમાં).

To move (a piece
in a chess like
game).

ચાલુ રખણુ સ.કિ. ચાલુ રાખવું.

To continue.

ચિચી સી. જુઓ 'અન્ધી ચિચી'.

ચિચર પુ. મંદવાડો.

A stink.

ચિટકો ડેણુ સ.કિ. સજા કરવી.

To punish.

ચિન્ધા કેણી અ.કિ. ચિન્તા કરવી.

To worry,
bother.

ચિપ્પી સી. ચામડીની ભીંસ.

A pinch.

ચિપ્પો વિ. ચપ્પો, લીમો.

Flattened.

ચિખખ પુ. પાડ.

Gratitude.

ચિખભડ પુ. ચીખડું.

A musk-melon.

ચિહ્નો પુ. પુડો, એક વાનગી.

A special kind of
pan-cake.

ચિતાર પુ. ચિત.

A picture.

ચિતારું સ.કિ. ચીતરવું

To draw (a picture).

ચીણા પુ. બાવરા જેવું એક લીમું
અનાજ.

A kind of corn.

ચીખાણુ સકિ પીચનાવુ

To be pressed be-
tweenચીમે વીજણુ અકિ, સકિ ચીરો
પાવોTo scratch (as
by a thorn)

ચીસો પુ ચીસો

A track

ચુકાણુ સકિ ચૂકવુ

To pay, remit

ચૂઆક પુ પાણી ચૂવાની કિયા

A leak in the roof
of a house

ચૂકે વન્ણુ સકિ ચૂકવુ

To miss (a target)

ચૂઠણુ સકિ ચૂવુ

To select, elect

ચૂડો પુ ચૂડો

A bangle made of
ivory

ચૂંદો નિ લેખો

Greedy

ચૂન-ચી માચ

A beak, a bill

ચૂપ ચોપુ અકિ ચૂપ રહેવુ

To remain silent

ચૂરખી સી ચૂરી

A pinch

ચૂરડી સી જુઓ 'ચૂરખી'

ચૂસણુ સકિ ચૂસવુ

To suck

ચૂરો પુ ચૂકો

Crumbs

ચેણી સી ચોરખી

A kind of trousers

ચેતાણુ સકિ ચેતવુ

To warn, inform

ચેવો પુ કેડે બાધવાનો સૂતરનો દોરો

A wust thread

ચે સી ચિતા

A pyre

ચોકરી કેણી અકિ ચોગ કરી

To guard

ચોર કેણી સકિ ચોકચેક ખેંચવુ

To jerk (pull
suddenly)

ચોટી સી શિખર

A peak

ચોટથો પુ બગદની રાસ

A rein (of a bullock)

ચોટસો વાણો અકિ ચોટનો વાગવો

To braid

ચોણુ સકિ કહેવુ

To say

ચોડણુ સકિ ચોડવુ

To attach

ચોખણુ સકિ ચોખવુ

To plant (roots or
cuttings)

ચોમલ અ ચારે તરફ

On all sides

ચોરડ સી ચોરી

Theft

ચોરાણુ સ.કિ. ખીજવું.

To tease.

ચોરાણુ સ.કિ. જુઓ 'ચોરાણુ'.

ચોણું સ.કિ. ચોરું.

To steal.

ચોરણુ અ.કિ. હાવડું (ખાલીને
લાકડી વડે).

To stir.

ચોક્સાય કેણી અ.કિ. ચોક્સાઈ કરવી.

To ascertain.

ચોખા પુ. ચોખા (અનાજ)

(ખ.વ.) Rice.

ચોખવટ કેણી અ.કિ. ચોખવટ કરવી.

To clarify.

ચોટી રોણુ અ.કિ. ચોટું રહેવું.

To adhere.

ચોપા પુ. ટોર.

(ખ.વ.) Cattle.

ચોરો પુ. નાળું.

A rivulet.

છ

છ વિ. ૭.

Six.

છઠ્ઠ વિ. ૭૦વીસ.

Twenty-six.

છટક સી. લપાટ.

A slap.

છફ વિ. ચકિત, ૭ક.

Astonished.

છકો પુ. શીકું.

A sling for suspending
things in.

છછૂંધર સી. છછુંદર.

A mole.

છટ સી. વાસ, ગંધ.

A bad smell.

છટ માણું અ.કિ. વાસ મારવી.

To stink.

છટારો પુ. ગંદો, ગંધારો.

Dirty.

છડણુ અ.કિ. છોડવું.

To abandon, discard.

છણાવટ કેણી અ.કિ. છણાવટ કરવી.

To analyse.

છણાઓડાણુ અ.કિ. છાંટો ઉડાડવા.

To splash.

છણો પુ. છાંટો.

A splash.

છણણુ સ.કિ. છાંટવું.

To sprinkle.

છણું અ.કિ. પાછું ફેરવું.

To bounce,
rebound.

છણું અ.કિ. પડી જવું.

To fall down.

છડી^૧ સી. દાગણુ આદિની પાતળી

સોડી.

A cane.

છડી^૨ વિ. (સી.) એકલી, છોટી

સાથે ન હોય તેવી.

(woman) Without
encumbrances.

છડો^૧ પુ ફાળકો

A reel of thread, a
wooden frame for
winding thread

છડો^૨ વિ એકનો

Alone, without any
companion

છડ્યો પુ ઉતારુ

A passenger

છતેડી સ્ત્રી ગાડી પરનું છત્ર

A hood of a cart
છત સ્ત્રી છત (ધરતી), છત (પ્રુષ્કળ
હોતુ તે)

A ceiling, Abund-
ance

છતર પુ મોની છત્રી

A big umbrella

છનીવાર પુ શનિવાર

Saturday

છનો પુ જાનનો ઉતારો

A temporary residence
given to a marriage
party during marriage
festivity

છબ્બો પુ ત્રાજુ, કાટો

A basket used as a
pan in a balance,
A balance

છબ્બર પુ એક ઘાસ

A kind of grass

છર્છુ અધિ અડકતુ

To touch

છદણુ સકિ ઝાકપટ કરતુ

To cheat

છદલ સ્ત્રી ડાવ

Bark

છદલ ઓતાણી અધિ ડાવ ઉતારવી

To peel

છદલી સ્ત્રી. પૂજાપાત્રી ટોપત્રી

A small basket in
which materials of
worship and offeri-
ngs are placed

છંદ સ્ત્રી બળદ (પોઠ) કે ગધેડા પર
મૂકેલી ભરેલા માવની કાથળા

A loaded bag on the
back of a bullock or
a donkey

છાંબણુ સકિ માનકા મારના

To whip

છાછર્યો પુ આસડિયો

Juwar crop grown
by irrigating fields
in the month of
Jeth (May-June)

છાણુ સધિ જલુતુ, આગતુ

To sift

છાપ માણી અધિ છાપતુ

To brand, stamp

છાપો વજણો અધિ. છાપો મારવો

To attack

છાય સ્ત્રી ડાસ

Whey, butter-milk

હારી સી પ્રાદી પા માજતો
આહો યા નાની રમી

A thin film or cover
formed on the sur-
face, Pus in in car

છિકી સી આચે

A shock

છિન્ન સી ઝીક

A sneeze

છિન્ન આણી અ કિ ઝી-ખારી

To sneeze

છિન્ન અ કિ ખૂમ હોતુ

To be plentiful
(abound)

છૂંધીણુ અ કિ હ થતુ

To run away,
disappear

છૂંડીણી = દિ છૂંડ દેવી

To allow

છૂંડીણુ અ કિ ખૂમ હોતુ

To be plentiful
(abound)

છૂંડાછેડા ગળ્યા અ કિ છૂંડા લેવા

To divorce

છૂંડા પોણુ અ કિ છૂંડા પડતુ

To disperse

છેતણું સ કિ ઝેતવુ

To deceive

છેડણુ સ કિ છેડતુ

To untie (a knot)

છેડણુ સ કિ છેડવુ

To scrape

છેડે રણી અ કિ છેડુ

To plaster

છેડે સી કાટાની ભારી

A bundle of thorns

જ

જમ પુ યા, એ દેવ

A demigod

જમડણુ અ કિ જાડતુ

To quarrel

જમણુ સ કિ જમ

To like

જામે વિ ઝામુ, ઘણુ

Much

જામકી વીનણુ અ કિ અચકાતુ

To hesitate

જાડકો પુ તનના લાડી વગેરેનો પા

A blow

જાડણુ સ કિ ઝૂંડતુ

To snatch

જજમાન પુ યમાન

The host the
patron of a priest

જણાણુ સ કિ જણાતુ

To feel (sense by
touch)

જણે પુ બાળમેવાળા

(૫૧) Hair of a child which
are first shaved after
a ritual

જાણી મ કિ જાણી

To give birth to

જાણી પુ જા

A battle, war

જાણી સો જા

A thigh

જાણી પુ જા, તાજી

Magic, An amulet

જાણી સો ધી

A grinding stone

જાણી સો જા

A marriage-party

જાણી સ કિ જાણી કરવું

To confiscate.

જાણી સ કિ જાણી

To flash

જાણી પુ જા

The god of death

જાણી પુ જાણી

A fictitious ing-
htful creature

જાણી રાણી સ કિ જાણી રાણી

To deposit

જાણી સ કિ જાણી

To coagulate

જાણી સો જાણી, રાણી

A community, a
crowd

જાણી સો જાણી

The umbilical cord of
an animal

જાણી પુ રાણી

Wealth

જાણી રાણી સ કિ જાણી રાણી

To hold

જાણી સો જાણી

A sparrow

જાણી રાણી સ કિ જાણી

To get stiffness
of body

જાણી સ કિ જાણી

To hold

જાણી પુ જાણી, આધાર

A support

જાણી પુ જાણી

A reply

જાણી રાણી સ કિ જાણી રાણી

To answer (a
question)

જાણી સો પુ જાણી વનરપતિ

A prickly shrub
which grows in hot
season and dies
in rainy season

જાણી સ કિ જાણી

To leak (from a pot)

જાણી સો જાણી

A semi circular net
made of bamboo
chups and placed
in a loaded cart

જાણી પુ (જાણી) જાણી

Men accompanying
the bridegroom in
a marriage party

જાંખરો પુ ઝાખરુ
A prickly shrub
having a few or
no leaves on it

જાંપો પુ દરવાજો
A gate
જાણુ સુ કિ જાણુ
To know

જાડો પુ ઝાડો
Tools
જાતર સુ યાત્રા
Pilgrimage

જાધ સુ યાદ
Remembrance
જાદગીરી સુ યાદગીરી
A Souvenir

જાન્યડુ વિ જાનડ
On approval
જામીન પુ ગુનેગારને છોડાવના માટેની
શાખ

A bail
જામે વળણુ અ કિ જામવુ
To freeze

જાનર પુ યાર
A paramour, a lover
જાની સુ યારી યારી પરનુ લોખડનું
અધારણુ

Illicit sexual
intercourse
જાનો પુ જુઓ 'જાખરો' ઝારો
A kind of ladle or

cooking utensil, hav-
ing many holes and
serving as a sieve.

જાહેર કેણુ સ કિ જાહેર કરવુ
To announce
જાહેરાત કેણી અ કિ જાહેરાત કરની
To advertise

જિઠ્ઠર સુ જીઠર
Obstinacy
જિતે તિતે અ જ્યાં જ્યાં
Here and there

જિતરો વિ જેટલુ
As much

જિભલ સુ જિભ
A tongue
જિભલી સુ જિભ પરની ઢારી, જન
Dry or arid saliva
on the tongue

જીતણુ સ કિ જીતવુ
To conquer
જીવણુ અ કિ જીવવુ
To live

જૂં સુ જૂ
A louse

જૂંઈ સુ જુઓ 'જૂ'
જૂંજારો વિ ધરો
One who fights
with valour

જૂઝાડી સુ ધૂસરી
A joke

જૂઝા પુ જુગાર
Gambling

જૂણે થીણૂ અ કિ પોઠ મૂઠવી
To cry loudly
જેઠ પુ જેઠ માસ, પતિનો મોટો
ભાઈ

The eighth month
of the Samvat year,
corresponding to May-
June, Husband's elder
brother

જેઠણ સ્ત્રી સહિયર
A female friend
જેણા સ્ત્રી ધીરજ
Patience

જેર પુ જેર
Poison
જેર કેણૂ સ કિ જેર દેડુ
To poison

જેરો પુ આગ
Fire
જેકો તોકો સર્વ જે તે
Anybody

જેઠા નિ જાસો
Oblique

જેખણૂ સ કિ જેખવુ
To weigh
જેકો પુ પગરખું
A shoe
જેડણૂ સ કિ જેડવુ
To attach
જેડણૂ સ કિ વગાડવુ (ફૂકથી)
To blow (with
mouth)
જેડણૂ સ કિ શોધવુ
To find
જેતણૂ સ કિ જેતરવુ
To yoke
જોખ અ ખરાખર, યોગ્ય
Proper
જેર કેણૂ અ કિ જેર કરવુ
To strain
જેણૂ સ કિ તોડવુ
To break
જેલી સ્ત્રી થેલી, જોગી
A bag
જ્યાણૂ અ કિ જિવાડવુ
To give life to

[ખ]

૮

ટક સ્ત્રી ટક, વેળા
Time equal to half
of a day
ટંગા સ્ત્રી ટાંગ, પગ
A leg
ટંગડી સ્ત્રી જુઓ 'ટંગ'
ટંધ સ્ત્રી જુઓ 'ટંગ'

ટકરાણૂ અ કિ ટકરણુ
To collide
ટાટ કેણૂ સ કિ તાણી બાધવુ
To tighten
ટાણે પુ અગારો
An ember

ટાય સ્ત્રી માવજત, દેખલાળ

Treatment

ટિક સ્ત્રી અરીસો, દર્પણ

A mirror

ટિકો પુ ચાદવો, ટીક

A mark made upon forehead

ટિપ પુ ટાકણ (અરો સમય), દૂકો

Stipulated time, A leap

ટિણો પુ ટીપણ (નેશીતુ) An almanac

ટિપર સ્ત્રી મુક Head

ટિલો પુ ટપપુ, માનીના વાસણ ધડવા માટેનું કુભારનું એક ઓળર

A wooden instrument used by potters to fashion earthen pots

ટિપકણુ અ કિ ટપકતુ To drip

ટિણું અ કિ લટકતુ To cling

ઠકા પુ અવાજ Sound

ઠગા પુ ધૂત, શત A rogue, a knave

ઠઘ પુ જુઓ 'ઠઘ'

ઠણુ સ કિ ઠગતુ To cheat, deceive

ટીકા કેળી અ કિ ટીકા કરી

To comment

ટીટોડી સ્ત્રી ટિટોડી, એક પક્ષી

A female lapwing a female sand piper,

ટુબી સ્ત્રી ટુમકી A dice

ટૂંકો કેણુ અ કિ , સ કિ ટૂંક કરતુ To curtail

ટાડી સ્ત્રી ટાસની લાકડી A bamboo stick

ટાપી સ્ત્રી ટુકાની ચપમ A top of a Hukkah or a smoking pipe

ટાલર પુ મોળી જૂ A big louse

ટોક્કા પુ ટુકડો, રમાલ A small piece, A hand kerchief

ટોક્કા કેણુ અ કિ ટુકડા કરવા To cut into pieces

ટોલ પુ ટાંગીનાં (નવ) Ornaments

ઠ

ઠઠકો પુ ઠેઠા Stately steps in dancing

ઠરાણુ સ કિ ઠરાવતુ To prove

ઠણું અ કિ ઠરતુ To freeze

ઠલાણુ સ કિ ઠાવતુ To empty

કાંઠ પુ નાન, મોટો થાળ
A large metallic round vessel

કાંઠારો પુ કસારો
A copper smuth

કાંઠડો સો નાની થાળી
A small metallic dish for dining

કાઠીકો વિ કંગે, ડાહ્યો
Steady, wise

કાંઠો પુ ળીકડું
A piece of an earthen pot

કાંઠો પુ ચીંધ ળીકડું
A hole, An opening in a hedge

કૂંઠ સ્ત્રી કોણી
An elbow

કૂંઠ અંત્રી લુખો 'કૂંઠ'

કૂંઠણૂ અંત્રી કૂંઠણૂ
To jump, skip

કૂંઠણૂ અંત્રી કૂંઠણૂ
To push, roll (turn over and over)

કૂંઠ અંત્રી કૂંઠણૂ
A jump, a skip

કૂંઠણૂ અંત્રી લુખો 'કૂંઠણૂ'
કોઠી ચોણૂ સંકિ ખાતરીપૂર્વક કહેવું
To affirm

કોઠણૂ સંકિ કોઠણૂ
To hammer, strike

કોઠો પુ કોઠ, એક ખાદ્ય વાનગી
A kind of sweet dish

કોઠો પુ મુઠો
Cleaned head

કોઠો પુ ચાચનો માર
A stroke of beak

ક

કર્મ પુ કૈવ, શરીર
Body

કર્મણો પુ કર્મણીય એક ખાદ્યવાનગી
A kind of sweet cake

કર્મણો પુ તકરા, મોલાયાની
A quarrel, hot words

કર્મણૂ અંત્રી કાઠણૂ
To scald

કર્મણૂ સંકિ કાઠણૂ
To bury

કડો પુ કડો
A ball

કન્ન પુ કન્ન, ચટકો
A sting

કન્ન કણૂ અંત્રી ચટકો ભરવો
To sting

કન્ન પુ દાંત
(ખવ) Teeth

કન્નરો વિ લાખા દાંતવાળો
One who has long teeth

કન્નણ પુ કાંઠણૂ
A small and thin portion of twig used as a tooth brush

હળી ત્રી હળી	હાથો પુ મોઢું (૧-૭૦)
A small box	A wrinkled face
હથો પુ હમો (ગાડીનો)	હાથર પુ દરિદ્રતા
A carriage	Poverty
હજરી સી નાનો હમો	હાટો પુ દાદા
A small round metallic vessel	Grand father
હજલ પુ હમ, દાદો, દલ	હાણુ ^૧ સી જકાત
A brand, A false show	Toll
હય દીણુ સ કિ દેવ, આપવું	હાણુ ^૨ પુ મોગી કાડી
To give, assign	A big bead
હર ^૧ પુ હર ઉદર વગેરે જેવા માણી	હાણુ ^૩ પુ (૫૫) માથામા થના
ઓનું રહેકાણું	ગૂમડાં, બેદગી
A burrow	Scabies in head
હર ^૨ વિ બીકણું	હાણુકર પુ (૫૫) જુવાર નાજરીના
Coward	સાદાના સૂડા પૂગી
હણું સ કિ દગવું	Fodder
To grind	હાણુકી સા દાંડી
હલો પુ હાણુ, મોટો સડલો	A small stick to beat drum
A big basket	હાણુકથો પુ દાડિયો
હાણુ પુ ખુશાનીની જકાત	A thick and short stick
Toll	હાડું સો દાદ
હાંતરો પુ દાતરડું	A molar tooth
A sickle	હાડી સી દાડી
હાક પુ હાણુ	Beard
A kind of drum	હાડો પુ દહાડો, દારજ
હાખોક વિ દસેક	A feast given to relatives in honour of the dead
Round about ten	હાતાર પુ દાતાર એ- દેવ
હાકણુ સી કામણુટમણુ વરનારી સી	A donor; A god
A witch	હાતરો પુ જુઓ 'હાતરો'
હાખડો પુ મહેનવ, તસદી	હાતરો પુ દાતરો, સીડી
Labour	A stair case

દાન પુ દાન

Donation

દાનત સ્ત્રી દાનત

Inclination

દાન્ધર^૧ પુ કેાળુ

A gourd, a pump
kin

દાન્ધર^૨ સ્ત્રી ડાગર

Paddy

ડાબો નિ ડાબો

left

ડાબો પુ કરિયાનર

Dowry

ડાબો પુ જુઓ 'ડારો'

ડાર સ્ત્રી ડાગ

A branch of a tree

ડાગે પુ ડપડાનું વેણુ ભરડકું

A threat, A preparation of coarsely ground corn

ડાર્યા પુ (બ વ) દાગિયા

Fried pulse

ડાલો પુ મોટો સૂડો

A big basket

ડાવ નિ હોશિયાર, ડાલો

Clever, wise

ડાવો પુ દાવો

A claim

ડિન્ધ સ્ત્રી ગપ્પુ બડારા

A lie, a fib

ડિસાણુ અ કિ દીસવું

To appear (come into sight)

ડી પુ દિસ

A day

ડીયાણી સ્ત્રી દહાડી, મૂલ (કારીઓમા)

Daily wages

ડીયારી સ્ત્રી દિરાણી

The last day of the Hindu year i.e 30th day of the month Ashvin

ડીચો પુ દીવો

A lamp

ડીનારો પુ દેરાણુ

Bankruptcy

ડીનારો પુ દેરાણુ કાઢનાર વ્યક્તિ

A bankrupt, an insolvent person

ડૂબણુ અ કિ ડૂબવું

To sink, to be drowned

ડૂંડ પુ ડીંટિયું

The pedicle or stem of a leaf, fruit etc

ડૂંડી સ્ત્રી નાની લાંડી

A small stick

ડૂંધરે પુ ડુગર

A hallock

ડૂંધરી સ્ત્રી ડુગળી

A bulb of onion

ડૂર અ દૂર

Far

ડોણ સ્ત્રી ખરાગ નજરાણી સ્ત્રી

A sorceress

૩૫૧ ડીણુ અ.કિ. દેખાવું.
 To appear.
 ૩૫૨ પુ. દેડકો; હાથનો ઉપરનો ભાગ.
 A frog; The upper arm.
 ૩૫૩ પુ. ડોડવો (કપાસ વ.નો)
 A cotton-pod.
 ૩૫૪ સ.કિ. દેવું.
 To give, assign.
 ૩૫૫ પુ. લુઓ 'ડેર'.
 ૩૫૬ પુ. દહેરુ.
 A temple.
 ૩૫૭ પુ. દેવ.
 God.
 ૩૫૮ સો. નાનું દહેરું.
 A shrine.
 ૩૫૯ અ.કિ. દોહવાનું મહેનતાણું.
 wages for milking.
 ૩૬૦ પુ. દુષ્કાળ.
 Famine.
 ૩૬૧ પુ. દોહડો.
 An outdated coin.
 ૩૬૨ પુ. દુઃખાવો.
 Ailment, pain.
 ૩૬૩ પુ. દૂધ જમાવવા માટેનું દોણું.
 A vessel used for preparing curd.

૩૬૪ પુ. પડિયો, દડિયો.
 A cup made of leaves of the tree Khākharo.
 ૩૬૫ સી. ભેંસ (તુઝ).
 An old buffalo.
 ૩૬૬ વિ. દૂનલો, મરીન.
 Poor.
 ૩૬૭ સ.કિ. દોહવું.
 To milk.
 ૩૬૮ સી. દોરી.
 A string.
 ૩૬૯ પુ. દોરો.
 A thread.
 ૩૭૦ સ.કિ. દોરવું.
 To mark (draw a line).
 ૩૭૧ પુ. દૂધ દોહવાનું દોણું.
 A milkpan.
 ૩૭૨ વિ. દસ.
 Ten.
 ૩૭૩ પુ. ડુક્કર.
 A pig, = hog.
 ૩૭૪ પુ. ડોળો.
 An eyeball.
 ૩૭૫ પુ. (અ.વ.) ડેરડાં.
 Small berry like fruits.
 ૩૭૬ પુ. લુઓ 'ડેરો'.

૬

૬૬૭ ૨ રોણુ અ.કિ. ઢાંધી દેવું.
 To cover.
 ૬૬૮ ૨ રોણુ અ.કિ. ઊંચે જવું.
 To rise, go upward.

૬૬૯ સી. ઢાંધળી.
 A lid.
 ૬૭૦ સ.કિ. ઢાંકવું.
 To cover.
 ૬૭૧ સ.કિ. વાસવું.
 To shut (door).

દોશ પુ બગદ
An ox
દબૂ પુ એક વ્યૂતુ નાણું
A piece of copper
money which is out
dated today
દબાણું સ કિ હમેડતુ
To drag
દાણુક પુ દોર
(બવ) Cattle
દિકો પુ નિતમ
A hip
દિગ્ધ પુ ઢગનો
A heap
દિણક પુ ખામોચિયુ
A small shallow pit
containing fetid water
દીનકી નિ (સ્ત્રી) છિનાગ
An ill behaved woman
દીનમેા પુ એક નાણું
An outdated coin

દૂમ્બો પુ ધુબો
A smack, a slap
દેદો પુ દેકું, રોકું
A clod, a lump of
earth or clay
દેરી સ્ત્રી દોરાની દડી
A heap of thread
દેળ કેણી અ કિ ખરજ મારડા
પપાગતુ
To ease etch
ing sensation by
stroking hands
દોકરા પુ દોમગા
A reipe prepared out
of pulse and rice
flour
દોગ પુ ઢાગ
A slope.
દોરાણુ પુ લુબો દોર'
દોલકી સ્ત્રી દોનગી, એક વાગ્ર
A small drum
દોષ પુ વૂડા
A draught of a liquid

લુ
ત

ત અ તેા
Then
તઈ અ સુધી
Upto
તકક સ્ત્રી ઉતાનગ
Hastiness
તકકો નિ ઉતાનમેા
Hasty
તગદર અ અગાઉથી
Beforehand

તગદર નિ ઉપનક
On credit
તઘડણુ સ કિ તગડુ
To chase (drive
away)
તડે અ ત્યારે
Then, at that time
તડોર પુ ખુરાણીની જકાત
Toll
તડોટી પુ જકાત નેનાર અધિમરી
A toll-collector

તાણુ અ કિ તાપનુ

To warm (one's self)

તાપ પુ તાપ, તકકા

Heat, the heat of
sunshine

તામી પુ તપગી

An ascetic

તમારો પુ તમારો, જોણ

A show, a fun

તમૂરો પુ તમૂરો, એક તગુનાથ

A kind of string
instrument.

તગકે અ કિ તાકે

A spindle

તગ પુ તગાવ

A pond

તઠોડણુ સ કિ તરઠોડડુ

To insult

તણૂં અ કિ તરડુ

To swim, float

તવાર^૧ ઓ રટણુ, એકનું એક વેણુ
સતત બોલવુંTo go on repeat-
ing somethingતવાર^૨ નિ તરીન

Absorbed in

તસ પુ માટડુ

An earthen pot

તસુ પુ લખાઈનું એક માપ

A measure of length

તરેલો પુ જુઓ 'તસ'

તાંરેરી ઓ તાસળી

A porringer made
of bell metal

તાકે રખણુ અ કિ, સ કિ તાકેવું

To pry.

તાથ પુ તંડાણુ

The end (of depth)

તાજણુ સી થોડાની એક જાત

A kind of horse

તામણુ પુ ચામચ

A whip, a lace

તામણુ પુ જુઓ 'તામણુ'

તાનો થીણુ અ કિ તામ થડુ

To refresh

તાણુ સ કિ વાણુડુ

To pullout, stretch.

તાડ પુ તાડનું ઝાડ

A palm tree.

તાડી ઓ તાગી, આગળિયો

Clapping of hands

A wooden bar to
close a door

તાડી પાડણી અ કિ તાગી પાડથી

To clap

તાડો પુ તાણુ

A lock

તાણીમેડી અ માડમાડ

Anyhow, by hook
or crook

તાણુમેડે અ. જુઓ 'તાણીમેડી'

તાબૂત પુ તાન્નિયો, ડોલો

A bear, specially of
Hasan and Husain,
the grand son of
Muhammad, carried
about in the Muha
rram and thrown at
the anniversary of
the death of these
martyrs

તામ્બો પુ તામ્બુ

Copper

તામ્બુ પુ તરવૈયો

A swimmer

તાશૂં સ કિ તારનુ

To skim (remove
cream etc)

તાસીર સી તામીર

Health in general

તિખો નિ તીખુ

Pungent, hot

તિડા પુ વાસાના હાડકા

(બ વ) The bones of the
back

તિડો પુ વાસો

The back

તિત્તર પુ તેતર, એક પક્ષી

A partridge

તિથ સી તિથિ

A lunar day

તિખી સી છૂલ્લુ

A ornamental small
black dot tatooed on
the hands, feet, chun
etc (esp of a woman)

તિર્પો ટો પુ તરફાળ

A large cloth made
of three pieces sewn
together

તીથી સી વરસી

The first anniversary
of dead

તીર પુ તીર

An arrow

તૂતેડી સી તત્તડી

A small bugle

તૂન્ગાલ પુ કુડા

A kind of earring

તૂમી પુ નાનુ ઘુંગડુ

A small gourd

તૂર પુ આકડાનુ ર, એક વાદ્ય

Cotton of the tree
Ānkado, A kind of
trumpet

તૂરકડી સી તરકડી (તુરક)

A Turk lady (dim)

તે અ ની ઉપર

Upon

તેકે સર્ તો

Him

તેજ વિ તેજ, સમયા સમય જ નર

Brisk

તેડો પુ તેડ

A call of invitation

તેર અ ત્યારે

Then

તોફે સર્વ તારે, તને

To you

તોડણૂં સ કિ તોડવું, ભાગવું

To break, demolish

તોડણૂં સ કિ તોડવું (ફળ, ફૂલ વ)

To pick (a fruit etc from a tree)

તોમ પુ ડુંગડ

A gourd

તોટથો પુ હાડવું

A cooking earthen pot

થકણૂં અ કિ થાકવું

To feel tired or weary

થણુ પુ સ્તન

(નવ) Women's breast

થધો^૧ પુ ડામ

A stigma, ■ scar, a brand

થધોર નિ ઠંડુ શાત

Cool, cold, Calm

થધો કેણૂં સ કિ

To appease, pacify

થગ્ગલો પુ યાભનો

A pillar

થાકેડો પુ થાક

Fatigue

તોટણૂં અ કિ તૂટ

To be shattered

તોમત વીજણૂં અ કિ તોમન મૂકવું

To charge

તરથાર નિ નીજ વાર.

Third time

તોરા પુ નાસ, તાસક

A round shallow large vessel

તોમો પુ જુઓ 'તોમો'

તોમજો પુ તાબાનો પૈસો, એ નાણું

An outdated copper coin

થ

થાણો પુ કચારો

A bed

થાબા પુ ફાફા

(અવ) Vain struggles

થાર પુ થાળ

A round shallow large metallic vessel

થારી સી યાગી

A round shallow plate for meals

થિડો પુ થીંગડું

A patch

થીણૂં અ કિ થવ

To happen, become

થૂઝો પુ ખૂધ, ઢેકો

A hump, a crook in

ધૂંકણ અ કિ ધૂંકણ

To spit

ધૂંલો પુ એક વાનગી

A kind of food prepared from the husks of wheat, porridge

ધૂવર પુ ચેર

A prickly and milky shrub

થેપાડો પુ સીઝોમા (ખાસ કરીને ભરનાડ, રમારી વગેરે) પહેરાવુ ચણિયા તરીકેનું વસ્ત્ર

A sheet of cloth used as a petticoat

થેલો પુ કેથલો

A large cloth bag, a sack

(૬)

ધ

ધક્કાણૂં સ કિ ધિકારવું

To hate

ધક્કો ડેણા સ કિ ધક્કો દેવો

To push

ધધો પુ દગો

Faulplay, treachery

ધધો ડેણા અ કિ, સ કિ દગો દેવો

To betray

ધજ લગણૂં અ કિ શોભવું

To look nice

ધજજ વિ સારું, મળવું

Good, fine

ધજુ પુ ગાય વાજરડા વગેરેનું ડોડું

(બ વ) A herd of cattle

ધડો પુ જમીનનો એક પ્રકાર

A kind of land

ધડકી સી ધડળી, જોદકું

A quilt

ધતીન્હા કેણૂં અ કિ ધતિંગ કરવું

To pretend, make a false show

ધખડણૂં અ કિ ધમકવું

To beat (heart or pulse)

ધખાણૂં સ કિ દખાવું

To suppress

ધલો^૧ પુ ઘી-તેવ ભરવાનું ચામડાનું સાધન

A large leather bag formerly used for storing ghee and oil

ધલોર વિ જડો

Fat

ધલધર પુ ઊંટના ચામડામાંથી ધલો બનાવનાર

A leather pot maker

ધમ ભરાણૂં સ કિ દમ દેવો

To threaten, intimidate

ધરડી સી દમડી, નાણું

The lowest copper coin, a penny

ધરી સી. તાકું.

A recess in a wall.

ધર્પત સી. ધીરજ.

Patience.

ધર્યો પુ. દરિયો.

A sea.

ધર્વાળો પુ. દરવાળો.

A gate.

ધસાલી સી. દસાલી.

Brokerage.

ધસ્યો પુ. જાજરુ અંગે પાણી લઈ
જવા માટેનું ચામડાનું ડબલું.

A leathern water pot.

ધાં સી. રાય, ફરિયાદ.

Arraignment, complaint.

ધાં વજણી સ.કિ. ધા નાખની.

To complain.

ધાંઈ પુ. અનાજ, ધાન્ય.

Food, corn.

ધાંધડો પુ. ધડધડ અવાજને કારણે
થનું નડતર.

A disturbance owing
to loud rattling noise.

ધાંમો પુ. પડાવ, ઉતારો.

A long and contin-
uous stay.

ધાગણુ અ.કિ., સ.કિ. તાકવું.

To aim at, shoot.

ધાઘ પુ. ડાઘ.

A blot, a stain.

ધાઘ કેણુ અ.કિ., સ.કિ. ડાઘ પડવો.

To blot.

ધાન્ધલ પુ. ધમાલ, ધાંધલ.

Tumult.

ધાર વિ. જુદું.

Separate.

ધાર કેણુ સ.કિ. જુદું કરવું.

To separate, sort out.

ધારૂં પુ. દાર.

Wine.

ધારૂં અ. વિના, વગર.

Without.

ધાણું અ.કિ., સ.કિ. ધારવું.

To expect.

ધાવણુ પુ. માતાનું દૂધ.

Mother's milk.

ધિક્ક સી. દોંક.

A wild boisterous jest.

ધિક્કી સી. લૂગડાની દોંગડી.

A doll made of rags.

ધિધ્ધડ પુ. આંબલીના કાતરા.

(ખ.વ.) Fruits of tamarind.

ધિર્મણુ સ.કિ. ખીલડાવવું.

To frighten.

ધિલ્લી સી. હુકાની નળી.

A pipe of Hukkah or
a smoking appli-
ance.

ધી સી. દીકરી.

A daughter.

ધીજ પુ. વાંધો, રીસ.

Huff.

ધીન્ગાણો પુ. યુદ્ધ, તોફાન

Furious and frantic
doings, clash of arms

ધીન્ધો વિ ધીઝ

Stout

ધુકો પુ ધોકો

A thick stick, a club

ધુઝણૂ અ કિ યરથરતુ

To shiver, tremble

ધૂઆડો પુ ધૂનાડો

Smoke

ધૂઆફૂઆ થીણૂ અ કિ ધૂઆપૂઆ
થતુ

To be furious

ધૂંધું વિ ઉતમ

Best

ધૂણૂ અ કિ ,સકિ ધોતુ

To wash

ધૂડું સ્ત્રી ધૂળ

Dust

ધૂકાણૂ અ કિ ધુતકારતુ

To condemn

ધૂન્યા સ્ત્રી દુનિયા

The world

ધૂરકો પુ મુઢીનો માર

A slap of fist

ધૂર અ દૂર

Far

ધેકી સ્ત્રી લુઓ 'ધિછી'

ધેણૂ પુ દુગાણૂ

The state of a cow,
milch cattle

ધેડું સ્ત્રી ખરજ, ખજવાજ

An itch

ધોખાણૂ સકિ સગાવતુ

To kindle (a fire)

ધોખો કેણૂ અ કિ શોક પ્રદર્શિત કરવો

To mourn

ધોડણૂ અ કિ દોડતુ

To run

ધોણી સ્ત્રી બાનલી ભટ્ટી, ધૂણી

The smoky fire of
an ascetic

ધોતથો પુ ધોતિયુ

A white garment
worn round the
waist by men, and
tucked in behind,
Dhoti

ધોસ્ત પુ મિત્ર, દોસ્ત

A friend

ધોસ્તાર પુ જુઓ 'ધોસ્ત'

ધોન્ન નિ ઉતમ

Best

ધોરો નિ ધોગુ

White

ધોરમન પુ દુરમન

A foe.

ધોરમનાથ કેણી અ કિ દુરમનાથ

કરની

To make
an enmity
with

ધ્યાન કેણૂ સકિ યાદ કરતુ

To remember

દોજણૂ અ કિ ધૂજતુ

To fear, tremble

દરૂ પુ ડર, બીક

Fear

દગખ ત્રી દ્રાક્ષ

A grape

દગખો પુ ધાબ

A blot

દિરગો નિ ઊંચો

High

દૂરૂંધૂ અ કિ દુકડા થઈ જવા

To be crumbled
fall into pieces

દોડી ત્રી કાળ

A sudden dread,
consternation, di
smay

દો પુ દર્ભ, એમ્ધાસ ધરવ

A kind of grass, Sa
tisfaction

દો ધીલૂ અ કિ ધરવ થવે

To satiate

ન

નઇ અ નથી

Not

નઊ ત્રિ નવો

New

નકલ કેણી અ કિ નકલ કરવી

To copy

નક પુ નાક

The nose

નખોધ પુ સર્વનાશ નખો

Perdition utter ruin

નચલૂ અ કિ નાચતુ

To dance

નજ અચલૂ અ કિ નજ આવતુ

To approach

નડો પુ વપુરનુ સતરનુ કોમકુ

A hank of thread

નથ સો નાકનુ ધરેલું નાથ(નખની)

A nose-ring A con
trolling rope wh ch
passes through the
nose of an ox

નન્ધાગે પુ નગારુ

A kettle-drum

નફરત કેણી સ કિ નફરત મરની

To dislike

નજડો નિ નમણુ

Weak

નમાજ સી નમાજ

Prayers prescribed
by the Muham
madan religion

નમણુ અ કિ નમવ

To bow

નય ત્રી નદી

A river

નયો નિ નવુ

New

નરૂઓ નિ નરવ

Healthy

નનાથ લગણી અ કિ નનાઈ લાગની

To be aston
ished

નવાર ત્રી સુતરની ખાટલા પાત્રી
 A thick and broad
 cotton strip wound
 round the frame of
 a bedstead in lieu
 of planks

નસ્તકોગ બોલાયેલા અ કિ નસકોરા
 બો નાના
 To snore

નાં પુ નામ
 A name

નાં અ ના
 A word of negation

નાં ચોડી અ કિ ના કહેવી
 To refuse

નાં વજ્રૂ અ કિ નામ રાખવું
 To give a name to

નાંચ અ નથી
 Not

નાંચેશુ અ કિ નાંચવું
 To bathe

નાઠી પુ મહેમાન
 A guest

નાડ ત્રી ગાડાની ઉંચ અને ઘોસરી
 ને જોડવામાં આવેલું નાડું
 નાડી (શરીરની)
 The rope which con-
 nects the yoke with
 the pole of a cart,
 A vein

નાડો પુ નાડી (વંધા વગેરેની)
 A cord (of a trou-
 ser etc)

નાણા પુ નાણું
 Money

નાનાણૂ પુ મોસાળ
 Maternal grandfather's
 er's house

નાન્દી પુ એક અનાજ
 A kind of corn

નાયર પુ નાગિયેર
 A cocoanut

નાગ સી નાગ, નાગવુ, તોપ
 A tube, a gun

નારી પુ માગસર મહિનો
 The month of Māg-
 asar

નાસો પુ નામ
 Name

નાસો રખણૂ સ કિ નામ દાખલ કરવું
 To enroll

નામ કેશુ અ કિ નાશ કરવો
 To destroy, abolish

નિશ્ચો નિ નાક સરતું
 Shameless

નિશ્ચરો અ મારણુ વગર
 Without any reason

નિડી સી મગુ, મગાતો આગમતો
 ભાગ
 The throat, the front
 part of throat

નિથ સી દાન
 Intention

નિન્ની સી છોકરી
 A girl

નિન્નો પુ છોકરો
 A boy

નિન્દો વિ નાનો

Small

નિન્દો કેણુ અકિ, સ કિ નાનુ કરુ

To make small

નિન્દર સી નીંદર, ગ્રંથ

Sleep

નિપોડણુ સ કિ નીચોવુ

To wring (clothes).

નિપોટો પુ ગગાદાસો

A rope for hanging one's self

નિપ્પટ અ મુદ્ધ, બિલ્લુધ

Entirely

નિપ્પારણુ અ કિ, સ કિ નીપળનવુ

To create

નિર્દંડ સી આટણુ, દાહા

A sore on the skin

નિમોરી સી લીંગોગી

The fruit of Neem tree

નિમણુ સ કિ નીમતુ

To appoint

નિમ્મ પુ લીંમડો

A Neem tree

નિમ્મૈ વિ નરવો

Healthy

નિરાણુ વિ ખાવા વગરનું

One who has not taken food

નિર્મો વિ અટક્યાળો

Mischievous

નિર્ગ્રાંત સી નર્ગરાત, કુરસદ

Leisure

નિ(ળી) સી જુઓ 'નિડી'

નિકળુ અ કિ નીકળવુ

To go through (a door etc)

નિમાણુ સ કિ નકારવુ

To deny

નિક્કી કેણુ અ કિ નક્કી કરવુ

To decide, determine

નીચે ન્યાણુ અ કિ નીચુ જોવુ

To look below

નીચાણુ અ કિ, સ કિ નીચોવવુ (લીંચુ વ)

To squeeze

નીન્દર કેણી અ કિ નીંદર કરવી

To sleep

નીયથ સી દાનત

Intention

નીયાંઈ સી નીંસાડો

A potter's kiln

નીયાંધો પુ સંદેશો

Message

નીરજ પુ નીંદામણુ

Weed

નીરાસ થીણુ અ કિ નિરાસ થવુ

To despair, to feel disappointed

નીલો વિ લીંનો

Green

નીસાસો વીજણુ અ કિ નિસાસો

નાંખવો

To sigh

નૂઝણો નિ ગુણુ ઝગરતો
Ungrateful

નેહુ નિ મજબૂત
Strong

નેહુ સ્ત્રી નામ (ખૂટની)
The shoe of a horse

નેહુ અકિ, સકિ જોવુ
To see, watch

નેથુ પુ નેતુ
The edge of the thitch
of a roof

નેમ પુ નવાણુ
Water side

ને પુ નેહુ સનેહુ
Affection

નેણુ સ્ત્રી નેરણી
An instrument of a
barber

નાં પુ નખ
The nail of a finger
or a toe

નાંર સ્ત્રી પુત્રવધૂ
A daughter-in-law

નાંર વિ નવ
Nine

નાંરી સ્ત્રી સોંદરી
A string

નાંતરો પુ નોતરુ
An invitation

નાંતરો રૂણુ સકિ નોતરવુ
To invite

નોકખ સ્ત્રી અન્ક
Surname

નોલો વિ અમલયો
Stranger

૫

પંચાગ પુ બાસતો ગોનામ
A herdsman of goats

પકડણુ સકિ, પકડતુ
To catch

પકારણુ સકિ પમાનતુ (ચામડુ)
To process skin of
animals

પકો નિ પકાવેનો, હોસિયાર
Baked, clever

પખ સ્ત્રી પાખ
A wing (of birds)

પખાલી પુ પાણી પૂરુ પાડનાર
વ્યક્તિ
A waterman

પખિ સ્ત્રી પક્ષી
A bird

પગ રૂણુ અકિ પગદેવો
To step on

પગી પુ પગી ચોકિયાત
A tracer of foot
prints of thieves and
robbers A watch
guard

પગે પોણુ અકિ પગે પડતુ
To kneel

પઘર પુ પસેવો
Sweat

પઘર થીજૂ અ કિ પસેવો થવો

To Sweat

પચાણૂ સ કિ પકાનુ

To tan (leather)

પચારૂ સ કિ પચાનુ

To digest

પચણૂ અ કિ પાકનુ

To ripe

પછાડૂ ં ત્રિવસનો પાછનો ભાગ

The latter half day
(opp of અગાડ)

પછાડૂણૂ સ કિ. પછાડુ

To stamp (feet)

પટોરો પુ હીરનુ વસ્ત્ર, એક પ્રકારની સાડી

A sārce of silk cloth

પટ પુ ભોય

The ground

પઠુ પુ બમરીનુ મોટુ બચ્ચુ

A young goat

પઠંધો પુ ઝોથ આશરો

Support, shelter

પણમે ફેણૂ સ કિ પડખુ બદલાનુ

To turn side
(of the body)

પડાઈ સી પગ

A paper kite

પડખો ફેણૂ અ કિ દૂર રહેવું

To avoid

પડધો ડેણૂ અ કિ પડધો પાડવો

To make an
echo of

પડછાંચો પુ પડછાંચો

A shadow, reflection.

પડધો પુ પડધો

A curtain, a veil

પડપડ ફેણૂ અ કિ બડમડનુ

To grunt, to
grumble

પતન્ધ પુ આગિયો

A moth

પતારણૂ અ કિ પનાનુ

To complete

પતાર પુ પાતાળ

The region under
the earth

પાતગ પુ ધાસતી ગજી

Hay rick

પાતી ં પાતી, ભાગ

A share, portion

પધમણી ં પધિની

A most beautiful woman, the woman of the first of the four classes into which female sex is divided by writers of shrun-gār

પધગ પુ પાદર

The confines of a village

પધૂડા વિ પદની ઇચ્છાવાળો

Desirous of position

પંગો વિ પાધુ ગીધુ, ખુલ્લું

Straight, open mund-
ed

પનાં પુ (બ-૧) પાના

Pages

પનાગે પુ ના છૂટક રાખવો પડતો
સબધ

A forced relation

પનો કંઠણૂ અ કિ પાનુ કાઢવું
To sharpen
(a knife)

પન્ધત સ્ત્રી હાર, પગત

A row

પન્થાત્યો પુ પાગથી પચાત કરનાર
માણસ

One who has an
interest in other's
matter

પન્જ નિ પાચ

Five

પન્જસેગે સ્ત્રી પાચશેરતું વજનિયુ
A weight of five
seers

પન્તેમણુ પુ પર્ણપણુ, જેનોનો તહેવાર
A week of reli-
gious observance
for the Jains

પન્થ પુ પથ

A path

પન્ન પુ પાન

A leaf

પાપો પુ પોપૈયુ

A Papaya

પગરણૂ સ કિ પીરસવું

To serve (food)

પરીક્રમા કેણી અ કિ પરીક્ષા કરની
To test

પરીયેં અ પરમ દિનસ
The day before
yesterday, the day
after the next

પરે રોણુ અ કિ દૂર રહેવું
To abstain,
avoid

પરો અ દૂર

Far

પરોલી સ્ત્રી સમસ્યા
A puzzle

પરો પુ અમ કાર
Miraculous occurrence

પર્યાં અ જુઓ 'પરો'

પર્યેં અ જુઓ 'પરીયેં'

પસાતુ પુ ધોડા પરનો સામાન
A saddle

પલી સ્ત્રી કાટાળી મોરડીના પાદડાનો
જથ્થો

Matted foliage of
the tree Jujube

પહડે વન્ણૂ અ કિ ઓગળવું
To melt

પવાલો પુ પાન, અનાજનું એક
માપિયુ

A circular metallic
vessel used in mea-
suring corn

પસન કેણૂ સ કિ પસદ કરવ
To choose prefer

પસ્તાવો ધીજૂ અ કિ પસ્તાવું
To repent

પાં સર્ આપજો
We

પાંકે સર્ આપજોને
To us

પાંખી સ્ત્રી જુઓ 'અગતો'

પાંચ પુ પડુ, રગી
Puss

પાંચાડો પુ પાચગાઉનો નિસ્તાર
The area around
ten miles

પાંત સ્ત્રી પગ, હાર
A row

પાંચો પુ વિરોધ
Hindrance

પાક ઓખાજૂ અ કિ પાક નેવો
To reap
crops

પાખન્દ પુ દોષ, પાખડ
False pretence,
fraud

પાગ સ્ત્રી પાઘડી
A turban

પાઝો પુ પેંગડ
A stirrup

પાઘ સ્ત્રી પાગડી
A turban

પાછા ડેજૂ સ કિ પાછુ દેવું
To return
(give back)

પાછા પોજૂ અ કિ પાછુ પડવું
To fail (in
an attempt)

પાછો વર્ણ અ કિ પાધુ વળવું
To turn
back

પાછયા પુ (બ વ) ટાગા, પગ (તુચ્છ)
Feet (dim)

પાછુ નિ રાદ, ધૂત, તુચ્છ
Abject, cunning, vile

પાઈ સ્ત્રી પાવી, બસેરદાણા સમાય
તેવું એક માપિયું
A round vessel used
in measuring corn

પાઈવી સ્ત્રી જુઓ 'પાઈઈ'

પાદે વનજૂ સ કિ દોરને હાળી જવું
To drive cattle

પાડ^૧ પુ ઉપકાર
Obligation

પાડ^૨ સ્ત્રી (બ વ) મૂળ
roots

પાણુ સર્ આપજો
We

પાણો પુ પથર.
A stone

પાતર સ્ત્રી કથરો
A round shallow
wooden vessel for
kneading flour

પાથજૂ ■ કિ પાથરવું
To spread

પાપ કેજૂ અ કિ પાપ કરવું
To sin

પામ સ્ત્રી ખરજ, ચળ
Itching

પાયલુ પુ લુઓ 'પાલો'
 પારલો પુ લુઓ 'પાલો'
 પારલો પુ પાનુ અરીનો એથો ભામ

A coin formerly in
 use in Kutch (1 c
 $\frac{1}{2}$ of the coin lori)

પાર મી કાકો

A border, a bank

પાર કેણુ સ કિ પાર કરવુ, એગગવુ
 To cross

પાર પોજણુ અ કિ સફળ થવુ
 To succeed (in
 an attempt)

પારીઓ પુ પીરસણુ
 A dish (of cooked
 food) which is to
 be served at home
 on some good
 occasion

પારેવો પુ કબૂતર
 A dove a pigeon

પાગે પુ દોણી
 An earthen pot for
 keeping milk, butter-
 milk etc

પાર્થો કેણુ અ કિ પારખુ
 To test by
 tasting

પાર્થો પુ પાળિયો
 A memorial stone

પાવ પુ ગુણપાટ
 A big jute cloth

પાલખ પુ દેવ રાખતા માટેનું વર
 A small cradle (for
 gods)

પાલીસ કેણુ અ કિ પોલિશ કરવો
 To polish

પાલો પુ ઢગો
 A heap

પાટણુ સ કિ પાગવ
 To cherish

પાવ પુ પાથો
 A leg (of a thing)

પાવીયો પુ પારિયો, બ્યદા
 A eunuch

પાવડી ઓ (બ વ) તાગાન વગેરેના
 પગથિયાં, સાડાનો નાનો
 પાવડો
 Steps, small wooden
 shovel

પાસો કઠણુ અ નિ દૂર કરવુ
 To avoid

પિઘડણુ એ કિ પીગગવુ
 To melt

પિયો પુ આખતો મીપડો
 The mucus or gum
 of an eye

પિચ્ચ પુ લુઓ 'પાચ'
 પિડી ઓ મજૂરી નક્કી કરવાની
 જગ્યા

A place where daily
 wages are fixed

પિત્તર પુ પિત્ત
 Brass

પિત્તરકાડો

૫૮

પુઠા

પિત્તરકાડો પુ પતકાડુ

A pumpkin

પિત્તાયા પુ (બ વ) અથાણાના ગામર

Carrots

પિનાત પુ જીખારી

A beggar

પિન્દોડો પુ પારણ વોડિયુ

A cradle

પિન્ન નિ પચાસ

Fifty

પિન્નરો પુ પાગડું

A cage

પિન્ડ સર્ પોતે જાતે

One self

પિન્જુ અ કિ જીખ માગરી

To beg

પિન્નણુ સ્ત્રી જીખ પીંજણુ

Alms A machine
used in cleaning
cotton

પિન્નય સર્ જુઓ પિન્ડ

પિખૂ પુ વડનો ટેટા

A fruit of a banyan
tree

પિખર સ્ત્રી પિખા એક વૃક્ષ

A kind of tree

પિરો પુ પરાડિયુ

The dawn

પિર્યા પુ જુઓ પર્વો

પિર્યા પ (બ વ) પીપરીના કા

પીછા કેડૂ અ કિ પીટા પકડવો

To chase.

પીણુ અ કિ પીવુ

To drink

પીડા થીણી અ કિ પીડા થરી

To ache, pain

પીપર સ્ત્રી પિપરમીટ

peppermint

પીયણુ પુ દગણુ

Corns prepared for
grinding

પીચો પુ પેટુ (કાનું)

The track over which
bullocks move (pro
and back) while
drawing water from
a well

પીર પુ મુસલમાન એકિયો

A Muhammadan Saint

પીરો વિ પીળુ

Yellow

પીરણુ સ કિ પીસવું

To grind

પુ-છ પુ પૂછું

A tail

પુછણુ સ કિ પૂછવું

To ask

પુજણુ^૧ અ નિ પહોચવું

To reach arrive

પુજણુ^૨ અ કિ મુસામાત લેવી

પ્રકાશ અ. પાછળ, વાંસે.

Behind.

પ્રકાશ છડાણુ સ. કિ. પાછળ મૂકી દેવું.

To leave (something behind).

પ્રકાશ નેણું અ. કિ. પાછું જોવું.

To look back.

પ્રકાશ વળણુ અ. કિ. પાછળ જવું.

To follow (a person).

પ્રકાશ પુ. પુત્ર.

A son.

પ્રકાશ સ્ત્રી. પુરી.

A cake.

પ્રકાશ વિ. પહેલા જોવાનું.

The first born.

પ્રકાશ પુ. પૂમકું; બિલાડીનું બચ્ચું.

A bit of cotton; A kitten.

પ્રકાશ પુ. પુરુષ.

A male.

પ્રકાશ પુ. દરવાજા દારવાજા.

A gate keeper of a palace.

પ્રકાશ સ. કિ. ખરવું.

To shut in.

પ્રકાશ કેણુ સ. કિ. પડું કરવું.

To finish (doing something).

પ્રકાશ સ. કિ. ખરવું.

To plug (a leak).

પ્રકાશ પુ. પેડકું.

A small snake.

પેડી સ્ત્રી. (બ.વ.) નિવેદ.

Offerings.

પેદા કેણુ સ. કિ. પેદા કરવું.

To produce, germinate.

પેની સ્ત્રી. પાની (પગની).

A heel.

પેણું સ. સ.કિ. પહેરવું.

To wear (clothing).

પે પુ. બાપ, પિતા.

Father.

પે પુ. પેદાશો.

A lump of dung.

પેખણુ કિ. વાવવું.

To sow (seed).

પેચો વિ. પેદાશ, કેમળ.

Hollow, tender.

પેણુ અ. સ.કિ. પડવું.

To fall.

પેતમાડો સર્વ. પેતે જાતે.

Self.

પેતયો પુ. પેતિયું, પંચિયું.

A small Dhoti.

પેતરી પુ. પૌત્રી.

A grand daughter.

પેતરો પુ. પૌત્ર.

A grandson.

પેત અ. પછીથી, પાછળથી.

Afterwards.

પેરાણુ સ. કિ. પેરાવવું.

To thread.

પેરાણુ સ. કિ. ભેંકવું.

To stab.

પોષે ખાણુ અ કિ વિસામે ખાવો

To take rest

પોઠડી સી લીડી

Dirt of the body
excreted by small
animals such as
goats, sheep, etc

પોં સી બકરી

A she-goat

પોંખ સી નાચ્છી

The act of sowing
seeds

પોંચો પુ પાચે આગળાઓ સહિતનો

કાઠા સુધીનો ભાગ

The wrist

પોખ સી ભુઓ 'પોખ'

પોઠા પુ (બવ) ભુઓ 'તિડા'

પોચ હોણી અ કિ પટેચ હોરી

To be able

પોડો પુ પોડુ

Lump of earth or
clay

પોંખ પુ પોખ

Roasted green corn

પોજો કેણુ સ કિ પહેણુ કરવુ

To broaden

ખાણુ સ કિ પાવુ

To irrigate (crops)

પોચ રૂણુ અ કિ પડયા રહેવુ

To lie down

ફ

ફંક પુ ફાકો ફાકો

A morsel

ફગણુ પુ ફગણુ મહિનો

The fifth lunar mo-
nth of the Hindu
year

ફગેલી સી હાગી

Ridicule

ફટફટ થીણુ અ કિ ફટફટ થવુ

To flicker

ફણુ સી ફેણુ ફણો

The hood of a sn-
ake The front part
of a foot

ફણી સી ફણી

A weaver's instru-
ment for pressing
and closing the wool,
having teeth like
those of a comb

ફંડો પુ ખમ્ખીનો પાદડા સહિતનો

કાપેનો ભાગ

A branch of a Date-
tree

ફંધણુ સી બાવડુ

An upper arm

ફં પુ ફં બ-ચુ

A fruit, A young one

ફંચણુ સ કિ ફેરવ

To spin (a top)

ફંચો પુ ફંચુ

A compound

ફંસાણુ સ કિ ફંસાવ

To entangle.

ફંડો પુ ફાણુ મ.

A hole Pnde

ફાંદ સી પોળી, માસડી

A kind of cloth bundle

કાંકાં માણી અ કિ કાકા મારવા
To fish

કાંકસેમે ગાણુ સ કિ કાસવામા લેવું
To trap (an
animal etc)

કાંકણુ અ કિ કાંકવું
To burst

કાંકયા કેણા સ કિ કાંકવું
To split

કાંકણુ સ કિ કાંકવું
To tear

કિંકલ વિ બગડેવું
Spoiled

કિંકો નિ વાંક
Crooked, oblique

કિંકડું પુ રેકસ
A lung

કિંકસો વિ સ્વાદવગરવું
Tasteless

કીંગણુ સ કિ જૂસવું
To erase

કીંગણુ સ કિ ચોપડવું
To smear

કુટરો નિ સુદર, કુટળો
Handsome

કૂંકાણુ સ કિ કૂંકવું
To blow (wind)

કૂંકાર માણી અ કિ કૂંકાડા મારવા
To hiss (as a
snake)

કૂંગાણુ સ કિ કાંગાણુ
To throw

કૂંગારણુ સ કિ કાચળી ઉતારની
To shed (skin as
a snake)

કૂંગાય વીજણુ કિ પાડી નાખવું
To knock
down

કૂંગણુ અ કિ કૂંગવું
To soak

કૂંગણુ અ કિ કૂંગવું
To swell (as grain
when soaked)

કૂંગો પુ કપાસવું કાંક
A Cotton-pod

કૂલીકો પુ કૂનેક
A procession preli-
minary to the ma-
riage ceremony

કૂવડ વિ (અ) લથરી, કૂનડ
Filthy, slatternly,
(woman)

કૂંસો કેણુ અ કિ કૂંસો કરવો
To adjudge

કૂંસો પુ લુઓ 'કિંકડ'
કૂંસી કેણી અ કિ કૂંસી કરવી

To peddle (goods)

કૂંસું અ કિ કૂંસવું
To go round

કૂંસાણુ અ કિ કૂંસાણુ
To diffuse

કૂંગાટ વિ નકામ, વ્યર્થ
Futile

કૂંગાણુ સ કિ નાખવું
To drop

ફેડકી સી ફેડવી
A pimple, small
boil
ફેડણૂ સડિ ફેડતુ
To split (wood)
ફેધો પુ ફેદો
Thick curldmilk
ફેફીલો પુ ડો લો
A boil

ફે પુ ઝમ્માળ
Show of position or
power
ફેલ્લ પુ ફુલ
A flower
ફેલ્લ પુ (બ વ) ધાણી
Parched Juar
ફેલ્લો પુ ફુલુ (આખતુ)
A white speck in
an eye

બ

બધાઈ સી બગા, એક જતુ
A fly like insect
found on the body
of cattle
બચી રણી અકિ બની કરની
To kiss
બચકી સી પોટની
A small cloth bag
બચકો પુ ઝાતુ
A snap with fingers
બજણૂ અકિ નાઝતુ
To quarrel
બતી સી ફાનસ, બેટરી
A lamp, a torch
બધામી રિ નદામી
Tawny, gray
બધણૂ અકિ, અકિ બાધતુ
To tie, build
બન્ધ કેણૂ સકિ બધ ધરતુ
To shut
બન્ધર પુ બદર.
A port

બધ્યાર બોલણૂ અકિ બે વાર કહેવું
To repeat
બગ કેણૂ અકિ જોર કરતુ
To strain
બગ રણૂ સડિ ઉત્સાહ આપવો
To encourage
બરૂંડો રિ બળવાન
Strong
બરો પુ તાવ આત્રી મયાની નીશાની
રૂપ હોડ પર થતી દો ની
Pimple on the lips
being an after effect
of fever.
બછીં સી બરછી
A javelin
બછૂં અકિ બજતુ
To burn, scald (with
hot water)
બલથો પુ બલેથ
A bracelet

ખાંકોડો પુ માથેલી વાળી વાગેલી—
લાકડી

A stick curved
on top

ખાચકો પુ નાનો કાથગો

A small jute bag

ખાચકો પુ ગોગના પાણીમાં ઘડેના
લોખંડ પચાગાને રોડાને
ખનારાની એક વાનગી

A sweet preparation
of wheat flour

ખાડી નિ (સ્રી) એક આખ કુટેલી
one-eyed

ખાનો કંઠણૂ અંકિ મહાનુ કાઠનુ
To excuse,
pretend

ખાન્ના સ્રી ખાગ, મુલાનો ખુદા ને
પોષાર
The Muhammadan
call of prayer

ખાન્દો નિ ખાકુ
One who lost the—
tail

ખારણો પુ મારણ
A door

ખારો નકણૂ અંકિ મહાર નીકળતુ
To go out

ખારાંસ પુ કપૂર
Camphor

ખાગેતો પુ ખાગેલિયુ
A swaddling cloth
a nappie

ખાણૂં સંકિ માગતુ
To burn

ખિન્ન પુ (મવ) મિયારણ
seeds

ખિરોલી સ્રી ફાલી
A pimple

ખિલાનધ સ્રી જવાગ
A leap

ખુજણૂ સંકિ જાણતુ
To know

ખુથ પુ વધે નહીં તેતુ ઝાડ
A tree of stunted
growth

ખુચલ પુ બારણ
A door

ખૂ સ્રી દુર્ગંધ
A stink, a bad odour

ખૂટો પુ બાડો
The remnant when
the stalk is cut off

ખૂથ પુ મોઢુ, કાચુ
Mouth

ખૂન્ડ પુ ફોડુ, પાકને કાપી લીધા
બાદ જમીનમાં રહેતો ભાગ
The remnant when the
stalk is cut off

ખૂર પુ આમાનો મોગ, કુડાની યુની
Mango blossoms flow-
ery dust that surrounds
an ear of corn

બેણી સ્રી બરણી
A jar

બેડી સી હેડી

A boat

બેડો પુ બેડુ વહાણ

A pair of metal water
pots used in fetching
water, A ship

બેભાન થીજૂ અંકિ બેભાન થવું

To be fainted

બેર પુ બેર

A fruit of jujube tree

બેરી સી બેરડી

A jujube tree

બેલી પુ મિત્ર

A friend

બોખ સી ચામડાની ડોન

A leather bucket

બોકજૂ સંકિ ઝીવું

To catch (some-
thing thrown)બોબો વિ બોખુ, દાંત વગરનું, પાદડા
નગરનું

Toothless Leafless

બોડો વિ છુમે

Old

બોડો ડેજૂ અંકિ બોગો દેવો

To ferment.

બોડજૂ સંકિ બોગવું

To dip into

બોધ કંઠજૂ અંકિ સાર કાઢવો

To abstract,
draw a lesson
from

બોલ ડેજૂ સંકિ બોન દેવો

To promise

બોલાવજૂ સંકિ મોનાવવું

To call

બોલજૂ અંકિ, સંકિ બોલવું

To speak

બોઆર પુ કચરો

Dirt, rubbish

બોઆર કંઠજૂ અંકિ કચરો વાગવો

To sweep

બોઆગી સી સાવરણી

A broom

બોખ પુ બોમો, પોરા

The cavity formed
by putting two hands
together

બોપરી સી સાવરણી

A broom

બો રો પુ સાવરણો

A large broom

બોરડો વિ ભંધુ

Inverted

બોડો નિ બહેરો

Deaf

બોડો કેજૂ સંકિ બહેરો બનાવી દેવું

To deafen.

બોય વિ બને

Both.

બોરા વિ. (બવ) ઘણા

Many

૭

બિ નિ બે

Two

બિબ સ્ત્રી બાથ

An embrace, grip.

બિબ વનણી અ કિ કુસ્તી કરવી

To wrestle

ભ

ભકભક કેણી અ કિ મકમક કરવું

To babble

ભકસીસ સ્ત્રી બહિસ

A graft

ભખ્યો પુ નજર ભાગયાથી થતી
પેટપીડStomach-ache due
to evil eye

ભગલ સ્ત્રી બગલ

An armpit

ભગાડી સ્ત્રી માફા વડું

She-wolf

ભઘડણૂ અ કિ બગડવું

To worsen

ભચાણૂ^૧ સ કિ સામા થવું

To protest oppose

ભચાણૂ^૨ અ કિ બચાવવું

To rescue

ભચાવ કેણો અ કિ બચાવ કરવો

To defend

ભજન કેણા અ કિ ભજવું

To pray

ભજર સ્ત્રી બજર, તપખીર

Tobacco powder,
snuff

બ ભાગ કેણા અ કિ દુભાગવું

To divide
into two

બંધો વિ બીનો

Second, next

ભજાણૂ અ કિ ભગાડવું

To abduct

ભજે વનણૂ અ કિ ભાગી જવું

To run away.

ભટકા પુ (બ વ) બટારા

Potatoes

ભટકાણૂ અ કિ ભટકાવું

To clash

ભટ્ટી કેણી અ કિ ભટ્ટી ચાગની

To brew (spirits)

ભટ્ટો પુ ભાકું, ચાકું

An ulcer

ભણણૂ અ કિ ભણવું

To study

ભડ નિ બહાદુર

Brave

ભડભડ કેણી અ કિ ભડભડવું

To mutter

ભટાર પુ ભાથું

Food which is to be
carried in a journey

ભતી સ્ત્રી બુચો 'ભતી'

ભરીયા પુ ભનીએ

A nephew

અધ પુ. તહેામત.

A charge.

અધક્રી. લાંબી ડોકવાળો અને
અપટો બોટવો.

A water pot which
is comparatively
flattened and nar-
rowed at neck.

અધામી વિ. જુઓ 'અધામી'.

અધનામ વિ. અધનામ.

Illreputed, defamed.

અદશે પુ. ભાદરવો માસ.

The eleventh month
of Hindu year.

અલ્લાયજૂ સકિ. અલ્લાવુ.

To convert, alter.

અનાયજૂ સકિ. અનાવવુ

To prepare,
create, coin.

અન્ના સ્ત્રી. ભાંગ

A drink prepared
from hemp

અન્ધૂક્રી. બદક

A gum, a musket.

અન્ધો^૧ પુ. ગુલામ

A slave.

અન્ધો^૨ સર્વ પોતે.

Self

અબૂ પુ. બોટવો.

A kind of water pot.

અબૂલો પુ. તપાપર ભરવામાં વપરાતી
માટીની કુંડડી.

An earthen pot for
keeping tobacco
powder in it.

અરમ પુ. ભગ.

A secret.

અરા અ. તરફ.

Towards.

અરી સ્ત્રી. ભારી, ભારોડું.

A bundle of fuel
sticks, grass etc.

અરોઅર્યો ધીજૂ અકિ. અરોઅરીઓ
થવું.

To be equal
to.

અર્કત સ્ત્રી. અરકત

Prosperity.

અર્જૂ સકિ. ભરવું (માલ, ભરત, વ)

To fill, load, embro-
ider.

અર્થો વિ. ભરતિયું, ભરેલું

Packed, loaded

અર્થો પુ. વારત્ત

The ceremony of
entering into a newly
built house in order
to occupy it.

અલ્લા સ્ત્રી. બધા.

A pest.

અલ્લો વિ. સારો.

Good.

ભવચ્ચો પુ ભવચ્ચો, વરગાથો
An itinerant actor

ભસૂ અ કિ ભસવું

To bark

ભ(જે)વિન્હૂ અ કિ ભગવું
To get accommodated

ભા પુ ભાઈ

Brother

ભાંકોડો પુ જુઓ 'ખાંકોડો'

ભાંખ સ્ત્રી પરાઈ, મહેતી સમાર

Dawn, day-break

ભાંઠો પુ થોરનો સોટો

A long stick of a dried prickly shrub

ભાંત પુ ભાત

Cooked rice

ભાંભકોં પુ મગરકું

Twilight

ભાગૂ પુ નાનો મગર

A small crocodile

ભાગ્યાન નિ ભાગ્યાન

Fortunate

ભાગ્યાઈ નિ ભાગ્યાળી

Fortunate

ભાજ^૧ પુ બાજપક્ષી

A hawk

ભાજ^૨ સ્ત્રી ખુમ, બાડું

An arm

ભાજર સ્ત્રી બજાર

A marketing place

ભાજુ પુ વાસણું

A vessel

ભાણો પુ ભાણજ, ભાણું

A sister's son, A dish

ભાતરય સ્ત્રી ભતીછ

A brother's daughter.

ભાન પોણી અ કિ ભાન પડની

To perceive

ભાની સ્ત્રી હાનમની કાપગી

A bag of a barber for keeping shaving instruments

ભાલ સ્ત્રી બાળ, જલુસ

A thing, an article

ભામલ સ્ત્રી (બવ) મરેલા ઢોર

Dead bodies of cattle

ભામલજૂં અ કિ ભાભરવું

To bellow

ભાખો^૧ પુ પુરુષ

A male

ભાખો^૨ નિ મંદ

Brave

ભિજાવજૂં અ કિ ભીજવવું

To wet (make wet)

ભિટકે સ્ત્રી ચરક, હગાર

Droppings of a bird, slimy foecal matter

ભિત્ત સ્ત્રી ભીત

A wall

ભિદ પુ સાધાનું ગૂમડું

An ulcer on the joint

ભિમડોં પુ ભમરડો

A top

ભીન્નારો પુ ભમરો

A beetle, a wasp

શીન્નણ સી. ભગર (આંખની).

An eyebrow.

લીસોર વિ. નીચાં વગેલાં શીંગડાં-
વાળો (જાગૃદ).

(An ox) who
has horns curved
downwards.

લીસોર પુ. એક જાનવર.

An animal.

લીસ્યાસ અ. ખૂબ, ઘણું.

In abundance.

ભુચ્છપ સી. નાનપ.

Inferiority, shame.

ભુટો પુ. મકાઈનો ડોડો.

A maize top.

ભુભો પુ. સ્તન, ધાઈ.

A breast of a woman.

ભૂંસે વીજણૂ સ.કિ. ભૂંસવું.

To wipe off.

ભૂટકણૂ અ.કિ. ભટકાવું.

To squeak (of
hinges).

ભૂડા પુ. (ખ.વ.) મગફળીની શીંગા.

Pods of groundnut.

ભૂધ સી. ફાંફ

A pot-belly.

ભૂધો પુ. પેટ.

Belly.

ભૂંગરો પુ. મુંગળું.

A long pipe.

ભૂંદણ સી. મુંડણ.

A sow.

ભૂંધ પુ. ટીપું.

A drop.

ભૂંટણૂ સ.કિ. ભૂંટવું.

To forget.

ભૂસણૂ પુ. શણગાર.

Decoration.

ભેગા થીણૂ અ.કિ. ભેગા થવું.

To assemble.

ભેજાર વિ. નાદુરસ્ત.

Indisposed.

ભેટણૂ સ.કિ. ભેટવું.

To embrace

ભેંડ સી. કટિ, કમર

The waist.

ભેરૂં કેણૂ સ.કિ. ભેરું કરવું.

To collect.

ભેણૂં સ.કિ. ભળવું.

To mix.

ભેસેર કેણી અ.કિ. ભેજસેજ કરવી.

To adulterate.

ભેધાર સી. વેઠ.

Forced labour.

ભેણૂ સી. બહેન.

Sister.

ભેંડકો પુ. ભરડકું

Coarsely ground corn.

ભેસરમ વિ. બેસરમ.

Shameless.

ભોગ પુ. વગેભાગ.

A share in harvest.

ભોજાર્થ સી. ભાણી.

A wife of a brother.

ભોથા^૧ પુ ચોટયોLong hair on the
head of a womanભોથા^૨ નિ મૂર્ખ

A fool

ભોધર પુ નમાજ પઢવા જતા હાથ
પર ધોવા માટે લઈ
જવાતું વાસણA water pot used
by Muhammadans
to wash hands at
the time of prayer

ભોપો પુ જૂવો

A witch doctor

ભોપ પુ રિયાગ જેવું એક પ્રાણી

A kind of animal

ભોરીમૂળા પુ (ખન) લુઓ 'જૂડા'

ભો પુ લપ

Danger

ભોકો સ્ત્રી પગની પીરી

The calf of a leg

ભોછડો^૧ નિ જુક

Bad

ભોછડો^૨ પુ ડુછર (મુસનમાનોખા)

A pig

ભોલો પુ મૂર્ખ

A fool

ભોજી સકિ દુખ લાગવું

To annoy

ભોન્જો પુ મૂપક

A hut

ભસમણ પુ એક જાતિ, બ્રાહ્મણ

A caste, a man of
that caste

મ

મ અ મા, ના

No

મંઈક નિ ચણોળી નવું

red coloured

મઈ સો ભેંસ

She-buffalo

મકણુ પુ માકણુ

A bug

મકકડ પુ તીડ

A locust, a grasshopper

મખ સ્ત્રી મખી

A fly (insect)

મખણુ પુ માખણુ

Butter

મખણુ સકિ ચોપડવું

To paste, spread

મચકો પુ મરકો

A twist because of
air

મચ્ચ પુ તાપ

Heat

મચ્છ પુ માછલું

A fish

મછિ સ્ત્રી માછલી

A fish.

મજા સ્ત્રી ગોઠ

A picnic party

મજા કેણી અકિ મજા કરી

To enjoy, rejoice

મજીક સ્ત્રી ચણી

A madder

મગાણુ સકિ મગડવુ

To cure (an illness)

મટ્ટ પુ માપુ, લાન

A large earthen water
pot, price

મણા ઝી ખામી

Want, deficiency

મહુધ વિ બહાદુર

Brave

મતિ સ્ત્રી હુદ્દિ

Sense

મતો પુ સહી

One's own signature

મતો માણો અકિ મતું મારવુ

To sign

મતર્ક રિ (સ્ત્રી) સાવળી (મા)

Step (mother)

મથો પુ માથુ

Head

મથે ચઢણુ અકિ હોદ્દામા જાયે આવવુ

To be promoted

મધ પુ મધ, મદ

Honey, Arrogance

મધધ કેણી અકિ મદદ કરવી

To help

મના કેણી અકિ મનાઈ કરવી

To prohibit

મનણુ સકિ માગવ

To ask for

મનડાણુ અકિ લગડાવુ

To lump

મનુચો રોણુ અકિ મડપા રહેવુ

To persist

મનણુ સકિ માનવુ

To believe.

મન્ધર પુ મદિર, દેવળ

A temple.

મન્યાણી ઝી રોચે

A churning staff

મન્દેરો વિ ડીંગણો

Dwarfish, short-
statured

મર અ લરે

Let

મરધ વિ લુખો 'મડધ'

મણૂ અકિ મરવુ

To die

મસ અ 'પામે' અર્થ સૂચવતો અનુસ

A suffix suggesting
meaning of 'beside'

મસક પુ પ્રદેશ

A region

મસાર પુ મેરની કેકા

Cry of a pea-cock

મધુક વિ સારો

Good

મટલી સ્ત્રી ધોકડુ, રૂની ગાસડી

A bale of cotton

મગાણુ પુ સ્માન.

A Burial place, a
cemetery

મસીત ઝી મસ્જિદ

A mosque.

મરકરી કેણી અ.કિ. મરકરી કરવી.

To joke.

મા પુ. માસ; માઘ (મહિનો).

A month; A fourth month of Hindu lunar year.

માંક' સ્ત્રી. ઝાક'ગ.

Dew.

માંઘ પુ. જમ્યા.

Room.

માફૂડો પુ. મકોડો.

A very large Black ant.

માટી પુ. ધણી.

A husband.

માઠ વિ. મીન રહેલું.

Silent.

માઠૂ લંગાથણૂ અ.કિ., સ.કિ. માઠું લંગાઠું.

To hurt (feelings).

માડેવ પુ. મહાદેવ.

The god Shiva.

માણકી સ્ત્રી. ધોડીનું નામ.

A name of a mare.

માણૂ પુ. માણસ

A man.

માડો પુ. માગો (પક્ષીનો).

A nest.

માન ડેણૂ સ.કિ. આનકારવું.

To welcome.

માન રખણૂ અ.કિ. માન આપવું.

To respect.

માન્જણૂ સ.કિ. માંજવું.

To wash (utensils).

માન્ઢવો પુ. મંડપ.

A booth, a canopy.

માન્ધો વિ. માંદું.

Sick.

માપણૂ સ.કિ. માપવું.

To measure.

માફે કેણૂ સ.કિ. માફે કરવું.

To forgive.

મામૂ પુ. માગો.

A maternal uncle.

માઝલો પુ. પ્રસંગ, બનાવ.

An incident, some matter.

માયતર પુ. (બ.વ.) માયતર, વડીલો.

Parents, elders.

માયા સ્ત્રી. માયા.

Wealth.

માયા રખણી અ.કિ. માયા રાખવી.

To love.

મારી વીજણૂ અ.કિ. મારી નાંખવું.

To kill.

માણૂ અ.કિ. મારવું.

To beat.

માલીસ કેણી સ.કિ. માલિશ કરવી.

To massage.

મિચણૂ સ.કિ. મીંચવું.

To shut (eyes).

મિઝજ પુ. સ્વભાવ.

Nature, temper.

મિટ પુ. ચાલ.

A check.

મિટ્ટી સ્ત્રી. માટી, ધૂળ.

‘ ‘ Dust, earth.

મિઠો વિ. મીઠું, ગજથું.

Sweet.

મિડાવો પુ. મેળાપ.

A chance meeting.

મિઢે અ. બધા.

All.

મિતર પુ. મિત્ર

A friend.

મિન્ગ અ માંડી

In, inside.

મિન્ગ અ જુઓ ‘મિન્ગ’.

મિન્ગરા અ જુઓ ‘મિન્ગ’.

મિન્ની સ્ત્રી મિલાડી.

A cat.

મિરી સ્ત્રી. કાળાં મરચાં, તીખાં;

વાઈનો રોગ.

Black pepper; A

disease

મિરૂ વિ જુઓ.

Knaveish.

મિવોં પુ. મરવો, એક છોડ.

A kind of bush.

મીં પોણૂ અ કિ મે પડવો.

To get rain.

મીઠો પુ. મીઠું.

Salt.

મીડણૂ અ કિ મળવું

To meet.

મીસ સ્ત્રી. મેસ.

Soot.

મૂં સર્વ. મને.

Me.

મૂં-જી સર્વ. (સ્ત્રી). મારી

My, mine

મૂં-જો સર્વ. મારું

Mine

મૂં-તૂ સર્વ. મારાથી.

By me.

મૂં-લા સર્વ. મારા માટે.

For me.

મુખત્યાર કેણૂ અ કિ, સ કિ. મુખત્યાર

કરવું

To authorize.

મૂન્ગ પુ મગ

A kind of bean.

મૂન્ગણૂ પુ જુઓ ‘મકણૂ’.

મૂડો પુ. અનાજનું માપ, માણો.

A measure for corn.

મૂતણૂ અ કિ મૂતરનું.

To urinate.

મૂન્ગ સ્ત્રી. અકળામણૂ

Uneasiness.

મૂન્ગણૂ અ કિ. મૂઝાવું.

To be confused,

feel uneasy.

મૂન્ધ સ્ત્રી મઠ.

A season.

મૂરકણૂ અ કિ. મરકવું.

To smile.

મૂરખ લનાણૂ અ કિ મૂર્ખ બનાવવું.

To be fool.

મૂરંઈ અ મૂળથી.

From the beginning.

મૂરો પુ મૂળો

A radish

મૂર્ગો વિ મૂગ્યુ

Entirely, altogether

મૂલતવી રખજૂ સ કિ મુનતવી રાખવુ

To postpone

મૂસાફરી કેણી અ કિ મુસાફરી કરની

To travel

મે આ લુઓ 'મઈ'

મેખ સ્ત્રી ખીની

A peff

મેન્નાર સ્ત્રી એક હરિજન જાતિ

A Harijan caste

મેણુ પુ મહિનો, મહેણુ

A month, A taunt

મેધાન પુ મેન

A ground

મેન્ધી સ્ત્રી મેંદી

A kind of hedging

plant (Lawsonia

Inermis)

મેમાણુ પુ (બ ન) મહેમાન

A guest

મેણુ પુ મૃત્યુ

Death

મેડ પુ મરણ મીણુ

Death, Wax

મેકામ પુ કબરસ્તાન

A cemetery of Muh

ammadans

મોઢીયો પુ મોઢિયુ મોઢવુ

A burner in ■

lantern, A covered

heap of cowdung

cakes or grass

મોઢણુ સ કિ મરડવુ

To twist

મોઢધો પુ મુઢ્ઢુ

A dead body, ■ corpse

મોઢસ વિ લુઓ 'મઢધ'

મોઢમાર્જ સ્ત્રી બહાદુરી

Bravery

મોલ પુ ધરના બને પકાગ મળે છે

ત્યાનુ ટેકણુરૂપ લાણુ લાકડું

A cross beam in the

roof of a house

મોથ^૧ પુ એક પક્ષી

A kind of bird

મોથ^૨ સ્ત્રી એક પ્રકારનું ઘાસ

A kind of grass

મોલી પુ ધરનો મુખ્ય માણુસ

A chiefman in a

family

મોચ બીન્જૂ અ કિ મોહવુ

To be charmed,

to be fascinated

મોરડી સ્ત્રી ઢોરનો મોરડો

A net tied on the

mouth of cattle to

prevent them from

biting, eating etc

મોઝો પુ. ખીલ.

A pimple (esp. on face).

મોલક પુ. જુઓ 'મલક'.

મોલય કેજુ અ.કિ., સ.કિ. મૂલી રાખવું.

To hire (a man to help).

મોસાર પુ. મોસાળ.

Maternal grandfather's house.

મોં પુ. મોઢુ.

Mouth.

મોં ફાડજુ અ.કિ. મોં ફાડવું.

To widen the mouth.

મોકાણુ સી. મોકાણુ.

A visit of condolence.

મોઝા પુ. કુઓ.

Sediment consisting of dry fibres.

મોણસ સી. જુઓ 'મોડસ'.

મોણસાઈ કેણી અ.કિ. બહાદુરી બતાવવી.

To dare.

મોન્ધ અ. આગળ.

In front of.

મોન્ન સી. મુંડ.

A tonsure, head.

મોર પુ. સંબેલું, મુશળ.

A wooden pestle.

મોરાધ સી. મુરાદ.

Desire.

મોરો વિ. મોળું.

Tasteless, insipid

મોલાત સી. હવેલી.

A palacial building.

મોલ્લ પુ. મૂલ્ય, દાડી.

Price; Daily wage.

મોલ્લ કેજુ અ.કિ. મૂલ્ય કરવું.

To evaluate.

ચ

ચાધ રખજુ અ.કિ., સ.કિ. યાદ રાખવું.

To remember.

ર

રખડજુ અ.કિ. રખડવું.

To wander.

રખાલ સી. ઘાસ કાપવાની મનાઈ અંગેની દેખભાળ કરતી મોજી.

A chowky for protected land.

રખે લાજુ સ.કિ. રાખવું.

To keep, retain.

રખજુ કિ. રાખવું.

To keep.

રગરગો વિ. ધખધખડું

Hot like burning coals.

૨૨૭ સ્રી માછની પકડવાની મોટી
બાજી, વેડ

A trap for catching
fish, Forced labour

૨૨૮ કૅણી અંકિ રચવું
To compose

૨૨૯ કૅણું અંકિ રાજ કરવું
To rule

૨૩૦ ડેણી સંકિ રજા દેની
To allow

૨૩૧ ડોરો પુ સીમ, નિર્જન જગ્યા
A dry and barren
tract

૨૩૨ રાત પુ લોહી
Blood

૨૩૩ રાત નકણું અંકિ, સંકિ લોહી
નીકળવું
To bleed.

૨૩૪ રાતડું સ્રી રાતી જુવાર
A kind of red Jowar

૨૩૫ રાતો નિ રાતું, લાલ
Red

૨૩૬ રદ કૅણું સંકિ રદ કરવું
To cancel

૨૩૭ રનાપો પુ રડાપો
Widowhood

૨૩૮ રનોલ સ્રી વિધવા
A widow

૨૩૯ રંધ પુ રંગ
Colour

૨૪૦ રંધણું સંકિ રંગવું
To paint, dye

૨૪૧ રંજાડણું સંકિ રંજાડવું
To afflict, harass

૨૪૨ રંજણું સંકિ રાધવું
To cook

૨૪૩ રંજ સ્રી રાડ
A courtesan

૨૪૪ રંજકંધબાક વિ લધરો
One who is
not properly
dressed, filthy

૨૪૫ રંજ સ્રી રાખ, ઘેંસ
A pomidge for the
sick

૨૪૬ રંજાન પુ મુસનમાનોનો પનિન
મહિનો

The ninth month
of Muhammadan
year

૨૪૭ રંજણું અંકિ રમવું
To play

૨૪૮ રંજ સ્રી રાખ
An edged iron strip
fixed to a weeding
implement

૨૪૯ રંજણું અંકિ રાખ કાઢવી
To clear a field
(for planting)

૨૫૦ રંજત સ્રી વસતિ
Subjects, people

૨૫૧ રંજણું સંકિ પકડી પાડવું
To overtake

૨૫૨ રંજો પુ દોરડું
A rope

રાંધ કરાણી સ કિ રમાડવુ (બાળકને)

To amuse (a
baby)

રા પુ રાજ

A king

રાઈ સી રાઈ

Mustard

રાગો પુ લીપણ

A coating of white
earth etc

રાજધૂઆર પુ રાજદાર

Royal court

રાજ થીણુ અ કિ રાજ થવુ

To be pleased.

રાડ, પાણી અ કિ, સ કિ રાડ પાડવી

To shout

રાન્ધ સી રમત, ખેલ

A play, A show.

રાન્ધીકો પુ રમકકુ

A toy

રાન્ધ્યાર પુ રમત કરનાર

A showman

રાફ પુ રાફડો

A snake's hole, an ant-
hill

રાયણુ સી એક જશ

A kind of tree

ગરણુ સી રાણુ

A berry like fruit

ગરા નિ દુરમ્ત

Repaired

ગાસી નિ ખરામ, સોયુ

Bad, rotten

રિહડ સી ઘેટી

A female sheep

રૂ પુ આત્મા

Soul

રૂજ અણી અ કિ રૂઝવુ

To heal (wound).

રૂણુ અ કિ રડવુ

To cry.

રૂનારો પુ રાણુ

Weeping

રૂગો પુ આસુ

A tear.

રેચ પુ ભેજ

Moisture.

રેજેરેજે અ હપ્તેથી, છટકછટક

By instalment

રેજો અ છટક

By retail

રેમ ખાણી અ કિ રહેમ કરવી

To take pity
on, show mercy

રોકાણુ અ કિ રોકાવુ

To stay

રોકણુ સ કિ રોકવુ

To check, hinder.

રોદો પુ કાઠિયાળી લાકડી

A club, a thick stick

રોણુ અ કિ રહેવુ

To dwell, live at

રોડણુ અ કિ રીખવુ

To crawl (as a baby)

રોપણુ સ કિ, રોપા

To plant

રોડો પુ વાટણિયો
A crushing stone, a
muller
રોસ પુ ગુરસો
Wrath, anger, ire
રોખો નિ સૂડ, એકલસૂડ
Dry, Solitude-loving

ગેઝો નિ બધો, નરદમ
The whole
રોડ પુ ઉઝરડો
A scratch
રોમ પુ લુઓ 'રોસ'
ચાંચુ સી લુઓ 'ચાંચુ'

લ

લકડી સી લાકડી
A stick
લકડો પુ લાકડુ
Wood
લખ વિ લખ
One lac
લખણુ પુ લક્ષણુ
Symptom, sign
લધાણૂ^૧ સ કિ લગાડવું
To attach, apply
લધાણૂ^૨ સ કિ પહેરવું
To put on
(clothes)
લણૂ અ કિ લાગવું
To feel
લજજ સી લાજ, લજ્જા
Shame, bashfulness
લજણૂ^૧ સ કિ સાજ થવું
To recover
લજણૂ^૨ અ કિ લજવું
To feel shy be
ashamed
લટકણૂ અ કિ લગકવું
To cling hang

લઠ પુ લાઠી, વોઠી
A thick stick
લડૂ પુ લાડુ
A sweetmeat ball
લલ માણી^૧ અ કિ ચાત મારની
To lick
લલોટી સી લગોટી, કોપીન
A loin cloth
લલ્લણૂ અ કિ લગડાવું
To limp
લન્ધી સી લધા (દેવ વગાડનાર) સી
A woman of Langha
community
લપઈ સી લાપસી
A sweet dish made
of coarse wheat
flour, sugar or
molasses and ghee
લપણુ સી ચપલ
A slap
લપોડસંખ પુ લપોડશખ
A term of abuse
લખણૂ સ કિ શોધવું
To find

લમે વિ. લાંબું.

Long.

લમ્બ પુ. લાપડું.

A kind of grass.

લલકાણું સ.કિ. લલકારવું.

To chant, sing
loudly.

લલયાણું અ.કિ. લલયાવું.

To be tempted.

લલસો વિ. લીસું.

Smooth, glossy.

લાંચ ડીણી અ.કિ. લાંચ દેવી.

To give bribe.

લાંટો પુ. પાટ, લાટો.

A bar.

લાંકર પુ. જુઓ 'પેડ'.

લાખ વિ. જુઓ 'લખ'.

લાઘુ કેણું અ.કિ. લાગુ કરવું.

To apply.

લાઘ્યો પુ. લાગાવાળો માણસ.

A tax collector.

લાડ પુ. ચાગ, લાડ.

Caressing, tiddling.

લાડકે પુ. જુઓ 'અણ્ણર'.

લાડી સ્ત્રી. તાજી પરણેલી કન્યા.

A bride.

લાડો પુ. વરરાજ.

A bridegroom.

લાણુ સ્ત્રી. લકાણી; નજરની ચોટ.

Distribution of pre-
sents; evil eye.

લાડકે પુ. જુઓ 'અણ્ણર'.

લાડી સ્ત્રી. ચીંચડું.

A rag.

લાનત સ્ત્રી. લપાનત.

Ignominy.

લાન્ધ સ્ત્રી. કાછડી, લાંગ.

The tuck of a Dhoti.

લાન્ધો પુ. લાંધણ.

A fast.

લાખડચરો વિ. લખાડ, લાસડિયો.

Untrue, Un-
reliable.

લારકે પુ. જુઓ 'અણ્ણર'.

લાવરીગજર પુ. રતાણ.

Yams.

લિકાણું સ.કિ. છુપાવવું.

To hide, conceal.

લિકી રોણું અ.કિ. છુપાઈ રહેવું.

To be con-
cealed

લિખ^૧ સ્ત્રી. નાની જી

A tiny louse.

લિખ^૨ અ. જરા.

A little.

લિખણું સ.કિ. લખવું.

To write.

લિડક સ્ત્રી. લાક, ધોડા-ગધેડા આદિનું

જાણું.

The dung or drop-
pings of some ani-
mals like horses,
asses, etc.

લિથરણું અ.કિ. લથડવું

To stagger.

સિખ્ મી બકાસ

Babble

સિખ્ડી કેણી અ કિ વાતચીત કરી

To chatter

સિખ્ખ પુ લાળ, ચૂક

Saliva

સિખ્સ પુ મળેખમ

An attack of cold

લીખાણુ સ કિ લખાવુ

To dictate (in
writings, cause
to write)

લીંગાર પુ ગંદીતુ ઝાડ

A kind of tree

લીંગ પાડણુ અ કિ લીટા પાડવા

To scratch

લીટા પુ જુમો લીન્દો

લીન્દો પુ લીટા

A thick line

લીમો પુ લીમુ

A lemon

લીનો ત્ર લીનુ

Green

લુકખ આ ૧

A hot wind

લૂંટણુ સ કિ લૂંટવુ

To rob, plunder

લૂંવારા પુ (બ વ) રવાડા

Hairs on the human
body

લૂંડી પુ લૂંકુ

A cloth

લૂંછલૂંછ કેણી અ કિ ઉતાવળાઉતાવળા

કામ કરવુ

To work in

a great hurry

લૂણી સી એક ભાજ

A kind of green
vegetables which
has a salty taste

લેખણુ સ કિ લેખવુ

To consider

લેણુ અ કિ લેટવુ આળોવુ

To wallow

લેણુ પુ લેણ

A debt

લેખણુ અ કિ લપસવુ

To slip

લો પુ લોહ, લોખડ

Iron

લોઆર પુ લુહાર

A blacksmith

લોડા ખેણુ અ કિ હોંચમ ખાવા

To swing

લોડા પુ હોંચકો

A swing

લોણુ પુ લગણુ

A temple

લોડ સી કબર

A grave

લોસણુ સ કિ ખીનવુ

To rebuke scold

વર્ધ સ્ત્રી. વહી, નામાની ચોપડી.
An account book,
ledger.

વક પુ. કસ.
Pith, marrow.

વકણૂં સ.કિ. વહેંચવું.

To sell.

વખાણૂં સ.કિ. વખાણવું.

To praise.

વગૂઓ પુ. ઘેટાં-ચકરાનાં ટોળાના
મારનાર.

A herdsman of
goats and sheep.

વગડી પુ. ગીમ.

A waste land.

વઘર અ. વિના, વગર.

Without.

વઘાર પુ. વધાર.

Spicery.

વધ સ્ત્રી. વગ, લાગવગ.

Influence.

વઘણ પુ. વછેરુ, ઘોડાનું બચ્ચું.

A foal, a colt.

વછેરો પુ. જુઓ 'વ-છ'.

વગણૂં સ.કિ. વગાડવું (મોરલી, દોલ, વ).

To blow (a flute),
beat (a drum).

વગ્ર અ. પાસે.

Beside.

વગણૂં સ.કિ. વટાવવું (પૈસા).

To change (money).

વટાણૂં સ.કિ. ઓળંગી જવું.

To step over
(obstacles) cross.

વટે જુઓ 'વટા'.

વટે અગણૂં અ.કિ. નજીક આવવું.

To approach
(come near).

વટે હોણૂં અ.કિ. કબજામાં હોવું.

To possess.

વટ્ટ પુ. વળ.

A twist.

વટ્ટ સ્ત્રી. દિવેટ.

A wick.

વટણૂં સ.કિ. વોટવું.

To wind (thread),
entwine.

વટર પુ. વાદળું.

A cloud.

વડાઈ સ્ત્રી. મોટાઈ.

Greatness.

વડાલ મી. વેડ.

Forced labour.

વડો વિ. મોટું.

Big, elder.

વડો કેણૂં સ.કિ. ઉછેરવું.

To nurse, rear.

વડો કેણૂં સ.કિ. મોટું કરવું (અવાજ
વ.)

To amplify.

વડણૂં સ.કિ. વાડવું

To reap, harvest.

વણ પુ ઝાડ

A tree

વણી ત્રી સોંદરી

A string

વણણુ સ કિ વણવુ

To weave

વડાઈ સી વડાઈ

Hanging root of a
banyan tree

વડગણુ સ કિ વગવુ, ચોટવુ

To bite (as a dog).

વતાણુ સ કિ બતાવુ

To show, point out

વતર પુ ત્રે, જમીનમાં રહેયો ભેજ

Moisture in land

વરો પુ ચૂરો, બૂકો

Crumbs, powder

વથાણુ પુ ગામનો ગોદરો, ધણુ બેસે

હિ તે જગ્યા

A resting place for
a herd of cattle

વધારણુ^૧ સ કિ વધાવુ

To greet

વધારણુ^૨ સ કિ બોખવુ

To extinguish—
(fire)

વધાણુ^૧ સ કિ વધારવુ

To increase

વધણુ^૧ અ કિ વધવુ

To grow, excel

વધણુ^૨ અ કિ ખાઈ જવુ (અગ્નિની
જેમ)

To consume (as
fire)

વનાળે રોણુ અ કિ ખોનાવુ

To stray
(be lost).

વનાણુ અ કિ ખોવુ, ગુમાવવુ

To lose

વનોચો પુ નોળિયો

A mongoose

વન્ધ પુ વાક, દોષ

A fault

વન્ધ ઠંઠણુ અ કિ વાક ઠાઠવો

To find fa-
ult with

વનજી સી વાસતી ચીપ

A thin bamboo chip

વનજણી સી વાંજણો

A hand fan

વનજણુ અ કિ જવુ

To go

વન્ઠ ત્રી બીખ (ફકારને અપાતી)

Alms for ■ Muha-
mmadan saint

વન્ધ પુ An āyurvedic doctor

વરાડ ત્રી. લુઓ 'વરાણ'

વરાણુ અ કિ, સ કિ ભાગવુ, વહેંચવુ

To divide,
distribute

વર પુ વરસ

A year

વરો પુ ગ્રસગ, જમણુવાર

A festive occasion

વગોણુ પુ (ન વ) ધરના પડાગની

વણ, વાંસ, વ

Wooden and Bamboo
materials used in the
roof of a house.

વણી^૧ અ.કિ. દૂર રહેતું.
To abstain, avoid.

વણી^૨ અ.કિ. વળતું.
To turn around.

વર્તણૂ અ.કિ. વરતતું.
To behave

વલ પુ. વેલ.
A creeping plant.

વલો વિ. વડાણ.
Dear.

વલોણો પુ. દુગાણ.
The milk-yielding
state of a cow.

વસંધી સ્ત્રી. વસતિ.
Population.

વસૂ અ. —ના વિશ્વાસે.
On the trust of.

વરણૂ અ.કિ. વરસતું.
To Rain.

વરસ સ્ત્રી. વૃષ્ટિ.
A shower.

વ(ળ)ણૂ અ.કિ. વળગતું (વાતને).
To insist.

વ(ળ)ણૂ અ.કિ. પાછું ફરતું, વળતું.
To return.

વા પુ. પવન.
Wind.

વાંચણૂ સ.કિ. વાંચતું.
To read.

વાંચરો પુ. પવન, વાયરો.
Wind, a gust.

વાળયો પુ. એકજાતનો ધાંડ.
A kind of wheat.

વાટ સ્ત્રી. માર્ગ; ઇતેજારી.
A way; An anxiety.

વાટ નેણી^૧ અ.કિ. વાટ જોવી.
To wait for.

વાટકો પુ. પ્યાલો.
A cup.

વાટાડૂ પુ. વટેમાર્ગી.
A wayfarer.

વાટેમાર્ગી^૨ પુ. જુઓ 'વાટાડૂ'.
વાટરાડૂ પુ. ભૂંટારો.

A plunderer, a
robber.

વાડર પુ. જુઓ 'વડર'.
વાઢો પુ. સુતાર.

A carpenter.

વાણી^૧ પુ. વહાણ.
A ship

વાણી^૨ પુ. ખાટલામાં ભરેલી કાથી.
Coir string which is
wound across the
frame of a cot.

વાણૂ અ.કિ. વાતું.
To blow (as wind).

વાણૂ પુ. વાણિયો.
A man of a bania
caste.

વાન સ્ત્રી. વર્ણ, રંગ.
Skin colour, com-
plexion.

વાની સ્ત્રી. રાખ.
Ashes

વાન્જયો નિ ડોકરા વગરનો

Childless

વાન્દો પુ વાદરો

A monkey

વાપણૂં અ કિ વાપરતુ

To use, consume

વાય ત્રી નાવ

A large well with steps

વાયો^૧ પુ ગાનું એક ધરણું

An ornament

વાયો^૨ વિ વામન, વાપડો

Windy, obstinate

વાયો પુ વાપડો

A time-bargain, stipulated time

વાય ત્રી રક્ષણ રખોપુ

Watching

વાર પુ વાગ, મોવાળો

A hair

વાગિમરિ અ નારવાર

Often

વારોટી ત્રી કુવડી

A small earthen pot.

વાણૂં^૧ સ કિ વાગતુ

To bend turn

વાણૂં^૨ સ કિ માગકને ટેવ છોડાવરી

To wean (a child)

વાસોં ડીણુ અ કિ, સ કિ વાસો દેવો

To bequeath.

વામ ગન્ધી અ કિ વાસ લેની

To take smell of

વિકખ પુ ઝેર

Poison

વિકખો પુ દુ ખ, આપત્તિ

Affliction

વિચા અ વચ્ચે

In the middle

વિચ્છે અમણુ અ કિ વચમા આવતુ
To come in
the way,
interfere

વિચ્છી પુ વીંછી

A scorpion

વિચ્છો નિ વચ્ચેનો

Middle

વિછાણુ ત્રી પયારી

A bed

વિછાણુ^૧ સ કિ બિછાવતુ

To spread

વિછાણુ^૨ સ કિ બિછાવતુ

To set (a trap)

વિજા ત્રી વીજળી

Lightening

વિડી ત્રી જોમા ધાસ ઉઠેયું હોય
તેરી નિયત જમીન

A grass-land

વિન્ધો નિ વાકો

Crooked, oblique

વિન્ધો વણૂં અ કિ વાકા વગરતુ

To stoop

વિન્જણુ સ કિ વીંચતુ (વીંજણો, વ)

To fan

વિત્તર પુ વેતર વેનો

A brood, progeny

વિરાંડ

૮૪

વેસા કેણુ

વિરાંડ સી રેઢા

વીરી સી વીગી.

Time between afternoon and evening

A small pit made in the bed of a stream to get water

વિચાંધણુ સકિ તેગન કરવુ

વે રોણુ અકિ બેસી જવુ

To harass

To sit down

વિહસ પુ ઠાર, ઝાકા

વેજ પુ મીધ, કાણુ

Nipping cold, dew

A hole

વિચિંચસો પુ વસવમો

વેણુ^૧ અકિ લુઓ 'વાણુ'

Regret

વેણુ^૨ અકિ બેમવુ

વીટણુ^૧ સકિ મીટવુ

To sit

To wrap up

વેડણુ સકિ ઝોળવુ

વીટણુ^૨ સકિ સટેવુ

To comb

To fold (cloth)

વેનાણુ સકિ નકામુ જવુ

વીઢી સી વીંગી

To be wasted

A nng

વીઢો પુ, નથ

વેમ કેણુ અકિ વહેમાવુ

A nose-nng

To suspect

વીઆં કેણુ અકિ વિનાહ કરવો

વેશ સી વેળા, સમય

A juncture, time.

To arrange

nuptials

વેશણુ સકિ લાય પાડવો

To divide a share

વીચાણુ^૧ સકિ ચિયારવુ

વેણુ^૨ સકિ વટેરવુ

To thank

To saw

વીતર પુ લુઓ 'વિતર'

વે(શ)ગનણુ સકિ વેશ લેવો

વીનાણુ પુ, વાક, દોષ

To act (in drama)

A fault

વીન્ધે વીજણુ સકિ વીધવુ

વેસ પુ વેશ

To pierce

Disguise

વીયા પુ (બવ) સતાન

વેસા પુ વિશ્વાસ

Progeny

Trust

વીયારૂ પુ વાણુ

વેમા કેણુ અકિ વિશ્વાસ કરવો

Supper

To trust

વેશ્યા

૮૫

સડ કેણુ

વેશ્યા સ્ત્રી. વેશ્યા.

A prostitute.

વેર વાણું અકિ. વેર વાળનું.

To take revenge.

વેરઈ પુ વેરી, દુશ્મન.

An enemy, a foe.

વોણા અ. વિના.

Without.

વોરાવો પુ. વોળાવિયો.

An escort.

વોધ સ્ત્રી. હોડ, રાત.

A bet.

વોધ વજણુ અકિ. હોડ બકરી.

To challenge
(a contest),
put a bet.

વ્યાર પુ. જાયો-ભેંભા આદિ માટેનું
ગજારશીઝ વગેરેનું ખાણુ.

Feed prepared for
cattle.

વ્યારૂ પુ. જુઓ 'વીયારૂ'.

(૨)

(૨)ક વજણુ અકિ. રાક કરવો.

To suspect.

(૨)ઝ કઢણુ અકિ. રોઝા કઢવા.

To blow
(nose).

સ

સાઈ સ્ત્રી. દાણાનું એક માપિયું.

A measuring vessel
for corns

સાઈધ પુ. સૈયદ.

A descendent of
Moslem prophet.

સાઈં નિ સીધુ, સવચ્છ

Right, straight.

સાઓ પુ સમુ

A hare, rabbit

સડ વજણુ અકિ ગક કરવો.

To doubt

સડગંત સ્ત્રી. મકરસંક્રાંતિ.

The sun's crossing
of the tropic of
capricorn, winter
solstice

સગડ ગીન્જુ અકિ. સગડ લેવા.

To follow the
track of.

સગાય કેણી અકિ. સગાઈ કરી.

To betrothe.

સચ્ચો વિ. સાચુ.

True.

સચ્ચૂરલો વિ ખરેખરું કહેનારો.

Truthful.

સલ્લે વિ. આખુ.

The whole

મચ્છો પુ. મચ્છો.

A pang.

સડ પુ સાદ, જ્વર

A call

સડ કેણુ સકિ સાદ દેવો.

To call.

સણધાણું

સણધાણું સ.કિ. રાણુમારતું.

To decorate,
adorn.

સણરસો પુ એક વૃક્ષ.

A kind of tree.

સહૂ પુ. સાહુ, સાગીનો પતિ.

The husband of wife's
sister.

સણુ પુ. સહ.

The sail of a ship.

સણાવ વિ. પાંસરો, સીધો.

Straight.

સણસ સ્ત્રી. રામ.

Shame

સડે પીનણુ અ.કિ સડી જતું.

To be rotted,
decay.

સતાણુ અ.કિ. સતાવતું.

To torture, harass.

સાત વિ. સાત.

Seven.

સાથર પુ. સાથળ.

A thigh.

સથવારો દેણો અ કિ., સ.કિ. સથવારો
કરવો.To accomp-
any.

સનીં વિ. (સ્ત્રી.) નાની, ઝીણી.

Small, tiny.

સનીસની વિ. ઝીણીઝીણી.

Very tiny.

સનેપાત પુ. સનેપાત.

Delirium.

સનો વિ. નાનું, ઝીણું.

Small, tiny.

સન્ખણી^૧ સ્ત્રી. શંખણી.

A shrew.

સન્ખણી^૨ વિ. (સ્ત્રી.) ઠકરા.

Untruthful.

સન્ધર સ્ત્રી. સાંકળ.

A chain.

સન્ધાર પુ. નળિયાં મારવાની ક્રિયા.

The act of arrang-
ing tiles of a roof.

મન્દણુ સ.કિ. સાંધતું.

To mend (a
garment).મન્ન સ્ત્રી. સારણુ, ઝવતાં પાણીની
નીક.A small stream of
water.

સપ્પ પુ. સાપ.

A snake.

સબરો વિ. સખળ.

Strong.

સબન પુ. શબ્દ

The word.

સહાર પુ. સંતોષ.

Satisfaction.

સમજણુ સ.કિ. સમજતું.

To understand.

સમન્ધર પુ. સમુદ્ર.

A sea.

ગમારૂં સ કિ મમાડુ
 To get accommodated
 સમારૂં સ કિ ખમી કરવી
 To castrate
 મનો પુ સમય
 Time
 મગજણુ સ કિ મમગવડુ
 To explain
 સમણા પુ સ્વપ્ન
 A dream
 સમય પુ જુઓ 'સમન્ધર'
 સમયત સ્ત્રી સમતિ
 Wealth
 રામસાર ગીન્દ્રી અકિ સભાગ લેવી
 To take care of
 ગમમત થીણુ અ કિ સમત થવું
 To agree
 ગમરી સ્ત્રી સમગી
 A kind of bird
 ગર^૧ પુ (મવ) સગ (કપડાના)
 Wrinkles
 સર^૨ સ્ત્રી દોરાની પરાણી
 A piece of thread
 ગર^૩ પુ કાકું, બડુ તળાવ
 A reed, A pond
 ગરખણું પુ (બ-૧) બાગરાના લાકડા,
 ફાયરવુડ
 ગરાપ ડેણુ અ કિ, સ કિ શાપડુ, શાપ
 આપવો
 To curse

સરૂં ડેણુ અ કિ, સ કિ શા કરવું
 To begin
 સરે વન્ણુ અ કિ સરડું
 To slide, ship
 મખાં ડેણુ સ કિ યોગ ગીતે કાપીને
 ગોઠાણુ કરી
 To trim
 સખાંણુ સ કિ સરખાવડું
 To compare
 મર્ગું પુ સરગવો
 A kind of tree
 મખાંણુ અ કિ શરમાડું
 To feel shy
 સલા ડેણી સ કિ સલાદ દેની
 To advise
 સલાદ મી એક જાતિ
 A caste (stone-cutter)
 સહ્યાણુ સ કિ સગારડું
 To strike (a match), light
 સઘે વિ સરગો, જમણો
 Right
 સસ્ત્ર સ્ત્રી સાસુ
 Mother-in-law
 સા પુ શ્વાસ
 A breath
 સાં જન્ણુ અ કિ શ્વાસ લેવો
 To breathe
 માહીડો વિ સુનાળું
 Tender, soft
 સાગ પુ એક વૃક્ષ, સાગ, સાક
 Teak tree, Vegetables

સાદલો પુ સાડવેા

An upper cloth worn
by women, = sari

સાથ ડીણુ સ કિ સાથ દેવેા

To help, sup-
portસાન^૧ સ્ત્રી ધસારત

A sign by gestures

સાન^૨ પુ સાઠ

A bull

સાન્જ સ્ત્રી સાજ

Evening

માન્જ સ્ત્રી જુઓ 'સાન્જ'

સાન્ધણુ સ્ત્રી નાજવુ મમતોન કરવા
માટેવસુનાવજનજેટલુ
જ સામેના ઝામડામાં
મુખતુ જગન

A balancing weight

સાફ કેણુ સ કિ સાફ કરવુ

To clean, brush

માખેા થીણુ અ કિ સાખેા થવુ

To be prepared
for some activity,
get ready

સામે કેણુ અ કિ, સ કિ પ્રસ્તાવ મૂકવેા

To offer, place

સામે નેહી અ કિ સામે નિહાવતુ

To look at

સામે થીણુ અ કિ સામા થવુ

To confront,
oppose

માખેાઈ સ્ત્રી તૈયારી

Preparation

સાણેરો વિ જુઓ 'સાણેરો'

સાલ^૧ પુ સાળો

A brother-in law

સાલ^૨ સ્ત્રી સાળી

A sister-in-law

સાવરો પુ સાસરિયુ

The house of an in-
lawસિકાર કેણુ અ કિ સિકાર કરવેા
To hunt

સિકલ સ્ત્રી ચહેરો

The face

સિકણુ નિ જૂખીકતિયાળો

Greedy

સિખાણુ સ કિ શીખવતુ

To teach

ગિખણુ સ કિ શીખવુ

To learn

સિકમ નિ માથમ નો

Weak, rickety

મિન્ધ પુ શિંગડુ

A horn

સિન્ધી સ્ત્રી કાથી, સોંદરી

Coir string

સિખાઈ પુ સિપાઈ

A policeman

સિધાઈ પુ પેખીડ

Pain in the sto-
mach

સિફારમ સ્ત્રી લવામણુ, લાગવગ

Recommendation

સિંઈણુ સ કિ મીવતુ

To sew

ગિરો પુ ફૂક (અનાજનું)

An ear of corn

સી શી ટાક, ઠડી

Cold

સીચીણી શી શીરો હવાના માટેનો
હાથનો

An iron imple-
ment used as a
murtuer

સીટી માણી અંકિ સીટી મારની
To whistle

સીધો પુ ગીનું (સામાન)

Materials for pre-
paring food

સીયામધા પુ (બવ) સગા-હાના
Relatives

સીયારો પુ શિયાગો

Winter

સીથો પુ ટાકિયો તાન, સીમ્

Malaria, Lead

સીરા પુ (મન) શીગી

Vaccination
mark

સીરાણું પુ શિરામણું

The morning food

મુજાણું અંકિ સજવું

To swell (as a
wound)

મુન્ન પુ સ્તકાર

Bewildering peace
quiet

મુખો અમણું અંકિ સ્વપ્ન આવવું
To get a
dream

મૂંધણું સંકિ સધતું

To smell

મૂંવાણપ શી મુનાગપણ

Delicacy, tend-
erness

મૂર્ પુ દરજી

A tailor

મૂખાણું પુ મુકાન

A rudder, helm

મૂણક શી મૂક

Ginger

મૂણડો પુ મૂડો

A large basket

મૂતેણી શી મૂતળી

A kind of thread
used in packing
and sewing jute
bags

મૂથણું પુ ચોરણો

A kind of trousers

મૂધાણું સંકિ મુવાગવ

To amend, correct

મૂંધણું અંકિ સુવું

To sleep

મૂયાણી શી દાણુ, મુયાણી

A mad wife

મૂરગાલી શી મૂધી, એક પક્ષી

A weaver bird

મૂવર પુ સ્તર, એ પ્રાણી

A hog

સે સર્વ તે

That.

સંઘો પુ. સણેથો.

An implement by
which thorny shrubs
are put into a hedge.

સેઆર પુ. શેવાળ.

Moss.

સેકણૂ સ.કિ. ગ્રેકવું.

To roast.

સેડા પુ. શેડા.

Slimy matter in the
nose.

સેણુ^૧ વિ. સંતોષી.

Contented.

સેણુ^૨ સ્ત્રી. જુઓ 'સમી'.

સેડ સ્ત્રી શાહુડી.

A porcupine.

સેડી વિ. ધોળા (માટી).

White.

સેડો પુ. શેડો.

Demarcation of a
field.

સેલો પુ. ટેલો, ટાકો.

A stitch

સેઅ કણૂ સ.કિ. સહન કરવું.

To endure (suffer-
ing).

સેલોર સ્ત્રી. વાવ, પગથિયાવાળો ફવો.

A well having steps
to go into.

સેદડી સ્ત્રી. શેલડી.

Sugarcane

સેદરી સ્ત્રી. જુઓ 'મેદડી'.

સેવણૂ સ.કિ. સેવવું.

To brood, hatch
(an egg).

સેવડો પુ. ગેજો.

Hedgehog.

સેવરો પુ. જુઓ 'સેવડો'

સોઠ પુ. શોક, અફસોસ.

Grief, sorrow.

સોણાણૂ સ.કિ. વર્ણવવું.

To describe.

સોણૂ સ.કિ. મુણવું.

To listen

સોધે કઢણૂ સ.કિ. શોધવું.

To find.

સોધો પુ. મોદો.

Trade, bargain.

સોધો કેણૂ સ.કિ. સોદો કરવો.

To settle a
bargain

સોન પુ. સોનું, મુવર્ણ.

Gold.

સોનારો પુ. મોની.

Goldsmith.

સોનજ સ્ત્રી. સોંજ, ફરસદ.

Leisure.

સોનજો વિ. ફરસત, સારો.

One who has reco-
vered the health.

સોનજોથીજી અ.કિ. સાગ થવું.

To get up
(from an ill-
ness), recover.

સોલ કેણી અ કિ શોભા કરવી
To beautify,
decorate

સોમાણૂ અ કિ મોસાવુ
To be dried

સોં પુ સમ, મોગદ
An oath

સોં ખાણા અ કિ સમ ખાવા
To swear

સોંખ સ્ત્રી એક પર આવેલી ખીજી
પત્ની

A co-wife

સોકાર પુ સુકાળ, લીનો કાળ
Green famine (due
to excess rain)

સોકેકો વિ સુકુ
Dry

સોકણૂ અ કિ સુકાવુ
To be dried, wi-
ther

સોખા સ્ત્રી માનતા
A solemn religious
promise to offer
a thing to an idol

સોખો નિ સુનલ
Easily available

સોગાર સ્ત્રી જુઓ 'સોકાર'

સોજો પોણૂ અ કિ સોજવુ
To swell

સોડો વિ સાકડો
Narrow

સોનત વ્યાણી અ કિ સુનત કરવી
To circu-
mcase

સોન્ણૂ સ કિ ઓમખવુ
To recognise.

સોણા પુ જુઓ 'સમણો'

સોરખ પુ સપહ
A kind of flat basket
which is open at
the front and used
in winnowing and
clearing corns

સોરો પુ સસરા
A father-in law

સ્વીકારૂ સ કિ સ્વીકારવુ
To accept

હ

હકલ સ્ત્રી સાહ, હાકલ
A call

હકલ કેણી સ કિ હાલ્ય કરવી
To call, chall-
enge

હકલણૂ સ કિ હકલવુ
To drive (an
animal)

હક પુ હક
Right

હજમત સ્ત્રી હજમત
The act of shav-
ing

હજમત કેણી અ કિ હજમત કરવી
To shave

હટ્ટ સી. હાટ, દુકાન.

A shop.

હટણુ અ.કિ. હટવું.

To move

હડો પુ. હાડકું.

A bone.

હડડ પુ. જુઓ 'હડો'.

હણાહણ સી. ઉતાવળ.

Haste.

હણણુ સ.કિ. થા કરવો.

To inflict (wound),
strike.

હડકો પુ. મણો, હડકો.

A money-box, a till

હથ પુ. હાથ.

A hand.

હથ ડેણુ સ.કિ. હાથ દેવો.

To help

હજ સી. આગમણુ (ચૂલાની).

The front part of a
local hearth where
ashes accumulate.

હથર સી. હળર.

Turneric, Haldi.

હરયા અ. તરત, જલ્દી

Soon.

હરયો અ બસ, થયું, વ.નો અર્થ
સૂચવતો શબ્દ.

Used in denoting
sense of 'sufficient'.

હર પુ. હળ.

A plough.

હર ખેડણા સ.કિ. ખેડવું.

To plough.

હરાડી વિ. હરાયું.

Unbridled.

હરત અ. હરકત.

Hindrance.

હલક સી. હલક, ગાગાં લેવાતો
હાળ.

A tone in singing.

હલાયણુ^૧ સ.કિ. હલાવવું.

To shake.

હલાયણુ^૨ સ.કિ. હલાવવું.

To stir.

હલેસા ડેણુ અ.કિ. હલેસાં મારવાં,

To paddle
(a canoe).

હલકો પાડણુ સ.કિ. હલકો પાડવું.

To disgrace.

હલણુ સ.કિ. ચાલવું, હાલવું.

To walk

હવાલદાર પુ હવાલદાર.

A petty officer in
the army.

હાજ સી. કામ

Work.

હાજર થીણુ અ.કિ. હાજર થવું.

To be present.

હાલે અ. હવે.

Now.

હાણડો પુ. હાંડણું.

A small earthen
vessel.

હાથી પુ હાથી

An elephant

હાથીકંઠ્ય પુ હાથીદાત

Ivory

હાખડ નિ અડમાઉ

Wild

હારી વીજળી સકિ દોઝાવ

To spill

હાને વન્છુ સકિ હારવુ

To lose

હાએ પુ અતારતુ માપ

A measure of (seven
mounds) corns

હિકયાર અ એમાર

Once

હિઠ પુ એડો

A castor plant
(palma christi)

હિરો નિ એટલુ

Thus much

હી અ એમ

That way

હી સર્વ આ, એ

This

હીન્દૂ પુ હિંદુ

Hindu

હીન્યામાર અ આ પત્રી

After this

હીયો પુ હૈયુ

A Heart

હૂ સર્વ તે

He

હુંઈ નિ અમથું

For no purpose

હુંજૂ અકિ હોવુ

To be

હુંસામેળો પુ હા-રડાનુ નામ

A pet name

હેકલો નિ એમ્પુ

Alone.

હેડાં અ અડી

Here

હેડીયાં અ જુઓ 'હેડા'

હેડકી અચ્છી અકિ નેડકી આનરી

To get luccup

હેડો નિ આવો

Such

હેતા અ અહીંથી

From here

હેમત સી હિમત

Courage

હેમથ ત્રી જુઓ 'હેમત'

હેમ પુ હિમ વન

Frost

હેવર અ હમથાં

Now

હેવર્ અ જુઓ 'હેવર'

હેણુ પુ હરણુ

A deer

હેર અ જુઓ 'હેર'

હેરઈ અ જુઓ 'હેર'

હોકારો પુ પડકારો

A challenging call

Bhavan's Library, Bombay

NB—This book is issued only for one week till 13-12-67

**This book should be returned within a fortnight from
the date last marked below**

[illegible]

BL 13

~~UNDER PROGRESS~~47
17/1

Bharatiya Vidya Bhavan's Granthagar

Call No ५१/आचार्य/५३६१५

Title उच्छी शब्दावलि

Author शांतिनारायण आचार्य

This book is issued only for one week till 15 2 67

To be issued after 15 1 67

Date of
IssueBorrower's
NoDate of
IssueBorrower's
No

12 MAY 1967 1065

BHAVAN'S LIBRARY

Chowpatty Road
BOMBAY 7